Opłata pocztowa uiszczona ryczałtem.
Najer Folksblat פרייז 30 גראשען
היינט 16 זייטען

לאדזשער פאלקסבלאט

Nr. 121/1416 | Łódź, Czwartek 24 maja 1928 r. | וועכנטלעכער יאהרגאנג | לאדז, דאנערשטאג ה׳ סיון תרפ״ח | Nr. 121/1416

רעדאקציע און אדמיניסטראציע: לאדז, פעטריקאווער 21, טעל. 24-71.
Adres redakcji i administracji: Łódź, Piotrkowska 21, tel. 2471.

צום פריהלינג און זומער-סעזאן
מעגער-היטען
אין גרעסטען אויסוואהל צו מעסיגע פרייזען געפינט איהר נאר ביי
מ. קאפעלושניק, לאדז קאנסטאנטינער 8

פאלקס-אוניווערזיטעט ⁝ מארגען, פרייטאג, דעם 25-טען ה. ח. (ערשטער טאג שבועות) ⁝ זאל „פילהארמאניע"
ביי דער „קולטור-ליגע" — 11 אזייגער אין דערפריה קומט פאר — 20 נארוטאוויטש 20
א שלום-עליכם-פריהמארגען
אין פראגראם: רעפעראט וועגען שלום-עליכם דורך ח. י. ליכטענשטיין, רעציטאציעס פון שלום-עליכם׳ס ווערק אויסגעפירט דורך די ארטיסטען פון דער ווילנער טרופע י. ווייסליץ און קאמינן.
בילעטען צום פרייז פון 50 גראשען ביז 2 זלאטעס, צו באקומען היינט א גאנצען טאג און מארגען ביז דער ערעפנונג פון פריהמארגען ביי דער קאסע פון פילהארמאניע, נארוטאוויטש 20.

צענטר. יוד. האנדווערקער-פערבאנד, פא, ודני׳אווא 4.
אכטונג האנדווערקער!
מיר מאכען אייך אויפמערקזאם דאס דער טערמין פון אדויסנעהמען האנד-ווערקער קארטען ענדיגט זיך ענדגילטיג דעם 15. טשערוויעץ ה. י. און דער האנדווערקער וואס וועט נאך דעם טערמין נישט בעזיצען קיין האנדווערקער-קארטע וועט נישט האבען קיין רעכט צו פיהרען זיין ווערקשטעל.
דעריבער פאדערן מיר אייך אויף ווי אמשנעלסטען זיך בעזארגען מיט א האנדווערקער קארטע.
214
האנדווערקער פערזאמט נישט! עס געהט אין אייער עגזיסטענץ!
דער סעקרעטאריאט איז טעטיג טעגליך אויסער שבת פון 10 ביז 2 מיטאג און פון 6 ביז 10 אווענד.
די פערוואלטונג.

תאהרט איהר אויף ערהאלונג געפאהרען!
דאס איהר מוזט איינקויפען אייערע קאסטומען
די פערפומען, זייפען, נעסעסער-קרעמען, פודער
נור אין די בילינסטע קורזע פון דער קאנקורענץ-פארפומעריע
S. BUCHWEITZ, PIOTRKOWSKA 22
Telefon Nr. 54-43.

לכבוד שבועות!
דערמיט מאכען מיר בעקאנט אונזער געעהרטע קונדשאפט, אז צום קומענדען יום-טוב האבען מיר פארגעבריים א רייכען אויסוואהל פון פערשידענע
באקאליען, דעליקאטעסען, באמבאניערען,
ווי אויך פערשידענע געבעקס פון איינענער אויסארבייטונג. מיר בעזיצען אויך א רייכען אויסוואהל פון וועלט-צוקער-ווארען פון פערשידענע אנד. פירמעס.
מיט אכטונג מ. ה. ווראבלעווסקי
נאוואמיעסקא 21, טעל. 10-25

זאל „הזמיר" אלטע קאשטשושקי 21.
שבת דעם 26 מאי ה. י. 10 אין דער פריה, קומט פאר
א פריהמארגען קאנצערט
געווידמעט דער יונג-יודישער דיכטונג, טעאטער, קונסט און מוזיק.
ס׳נעמען אנטייל אין I טייל מיט רעציטאציעס פון אייגענע שאפונגען: ס. אפאטשינסקי, בערשלינג, גיפס י. ב., הגלמאן מ., וויטענבערג מ., זאלקאוויטש י., פוקס היים-לייב, קרוי, ראבאן ישראל.
II טייל: אויפטריט פון „ערוה"-ארטיסטען: דזשיגאן, גאלקען, פלאקער-קאזאנאווער, רייגלאם.
III טייל: מוזיק: קאמפאזיטאר יאקאן מייסטערמאן. | בילעטען פון 50 גר. ביז 2 זל. ביי דער קאסע

Ciechocinek
Dr. J. M. RUBINSZTAJN
אינערע- און קינדער-קראנקהייטען
ארדינירט ווי יעדעס יאהר אין טשעכאטשינעק, ווילע איילענבערג, זדראיאווע גאס.
487

Dr. med.
Wincenty Łaski
אינערע און קינדער-קראנקהייטען
נעהמט אן פון דעם 1-טען יוני 1928 אין
Ciechocinek
וולאצלאווסקא-גאס ווילא „VICTORIA"

יתומים-הויז פולנאצנא 38.
זונטאג, דעם 27 מאי 1928, 11 אזייגער פארמיטאג, וועט אין דער סינאגאגע ביים יתומים-הויז פולנאצנא 38, פארקומען א הזכרה צו די שלושים פון
נ״ע
נפתלי ליטווין
פאטער פון אונזער וויצע-פרעזעס ב. נ. ליטווין, צו וועלכער עס לאדען איין אלע קרובים, פריינד און בעקאנטע
די פערוואלטונג.

דעם וויצע-פרעזעס פון שטריקער-מייסטער-פעראיין און פערוואלטונגס-מיטגליד פון קאאפ. „פושענדזא" ה׳ איטשע מאיר שטערלינג
צום טויט פון זיין
נ״ע פאטער
דריקען מיר אויס אונזער טיפסטען ביילייד.
זייט געטרייסט!
די פערוואלטונג פון שטריקער-מייסטער-פעראיין און קאאפעראטיוו „פושענדזא".

אקווא/ יפיצירטע
מאשין-שטיקעריי
ווערט געברויכט פ יי ט א ג,
אלעקסאנדראווסקא 6

א וואוינונג
פון 2 אדער 3 פענסטער
ווערט געזוכט
אפערטען אין אדמיניסטר.
אונטער H.
628

דעם טיפסטען ביילייד דריקען מיר אויס אונזער געעהרטען פערוואלטונגס מיטגליד ה׳ שמואל שפיין צוליב׳ן טויט פון זיין פאטער
נ״ע יעקב
המקום ינחם אתכם בתוך שאר אבלי ציון וירושלים.
די פערוואלטונג פון „לינת החולים"
אין לאדז, פאלודניאווא 19.
612

קינא

ביים קאאפעראטיוו פון מלוכה קאמונאלע און געזעלשאפט-ליכע בעאמטע

40 שיענקעוויטשא 40

אנהויב אין געוו. טעג 4 א ז. לעצטער 9.30 שבת, זונטאג און יום-טוב 2.30 נאכמ. 1-ער טעאנס אלע פלעצער 75 און 50 גר.

פון דינסטאג דעם 22 מאי ביז מאנטאג דעם 28 מאי איינשליסליך.

צום ערשטען מאל אין לאדז! פרעכטיג יום-טוב פראגראם!

די אויסגעצייכנעטע געגענווערטיגע קא-מעדיע א. נאמען:

„לאמיר זיך גט'ן"

אין דער הויפטראללע Vivian Gibson און דער ליבלינג פון די מאסען Maks Landa

דאס בילד וועט אילוסטרירט ביי אן אויסגעצייכנעטן סאלאן-ארקעסטער.

אנאנס: דער נעכסטער פראגראם: „הינטער די קוליסען פון קאבארעט" (נאכט פון נקמה)

אין די הויפטראלען: Marceli Albani, Sandra Milowanow, Werner Kraus, Karol Venei און אנדערע.

קוראטאריום פון די „בית-יעקב"-שולען אין לאדז.

מיר מעלדען, אז צוליב דער פעראָרדנונג פון שול-אינספעקטאר, נעהמען מיר אן נייע שילערינס

נאר ביז דעם 1-טען משערוויעץ.

גלייכצייטיג מאדערן מיר אויף די עלטערן, וואס ווייערע קינדער לערנען אין אונזערע שולען, זיך צו דעקלארירען צום נייעם שול-יאהר ביז צום אויבענדערמאהנטען טערמין. דאס קוראטאריום.

7-קל. טעכטער-שולען „בית יעקב"

ציגעל-גאס 24, טעל. 28-70

זיראמאוויטשא 2 „ 27-70

הכחשה.

אזוי ווי נעכטען האט זיך בעוויזען אין „נייעם פאלקסבלאט" אן אנאנס פון הר' משה טאנדאוועסקי פיעטריקאווער 27 געגען הר' נטע דזאלאשינסקי דאס ער זאל זיך האבען ביי מיר בשעת ד"ת, וועלכע איז פארגעקומען ביי מיר מיט 2 בוררים פון זייער זייט אויסגעדריקט מיט די ווערטער אלך ואמסור און נאך עהנליכע נישט פאסיגע אויסדרוקען, און איך האב אלס אויפרעגונג צוריסען דעם פסק ב"ד, ערקלער איך, אז עס איז שקר. הר' דזאלאשינסקי האט זיך זעלכעס נישט אויסגעדריקט און אויך איז נאך נישט געוועזען קיין פסק ד"ת, ווייל די ד"ת איז אין מיטען גענג, וועלכע וועט זיך ענדיגען אי"ה נאך יו"ט הבע"ל.

מרדכי ניסן קרול
חבר ועד הרבנים דפה לאדז.

צו דער פערלאבונג פון אונזער פריינד

ה' בערל עורליך

מיט פרל. לאלא איטאליענער

ווינשען מיר א הארציגען מזל טוב און א גליק-ליכע צוקונפט

העניא פיינטוך, לאלא ווייצבורט, חיים זעמעל און פרוי, מאקס ווייצבורט, ישראל שווארצבערג, משה גאלדמאן.

ווילט איהר האבען א פרעהליכען יום-טוב?

— פאהרט אין —

פענסיאנאט עלבינגער, לאסק

(וויעוויורטשין) וויללע מעסנער, אין וואלד וועלכער איז שוין ערעפענט.

בעמערקונג: גענויע אינפארמאציעס ווערען ערטיילט ביי עפשטיין, קאמיעננא 1 (צווייטער טויער).

437

Zofia Kaliszówna
Juljan Zalcberg
Zaręczeni.
Łódź, w maju 1928.

צו דער פערלאבונג פון אונזער ליבען זוהן

יוליאן זאלצבערג

מיט פרל. זאשא קאליש

ווינשען פיל גליק

עלטערן און שוועסטער.

Z intencji zaręczyn naszego Kolegi

Juljana zalcberga

z p. **Zosią Kaliszówną**

życzymy wiele szczęścia i różowej przyszłości

Feliks Lewin
Moniek Zagojski

Z intencji zaręcyn kolegi naszego

p. **Juljana Zalcberga**

z p. **Zofia Kaliszówną**

składają serdeczne życzenia

S. Hostyk i L. Kon.

צו דער פערלאבונג פון מיין פריינד

ה' יוליאן זאלצבערג

מיט רל. זאשא קאליש

גראטולירט הערצליך און ווינשט פיעל גליק

ח. ראזענשטיין און פרוי.

קאפע-רעסטאראן „בריסטאל"

פיעטריקאווער 30, טעלעפאן 25-91

עמפפעהלט צום זומער-סעזאן די גוט-בעקאנטע שמאקהאפטע

מיטאגען און אווענד-ברויטען

ווי אויך מילכיגע פרישטיגען און אווענד-ברויטען.

מיט אכטונג אינהאבער ה. בערנהיים.

ווייןאויף שבועות

בעסטער קוואליטעט

צו די ביליגסטע פרייזען

עמפפעהלט

די עלטסטע לאדזער ווייןאון מעהד-פאבריק פון

ש. ווישליצקי

פיעטריקאווער 10 אין הויף, לינקס. 487

גמנסיה עברית של י. קאצנלסון

Gimnazjum Humanistyczne

I. KACENELSONA

Cegielniana 28, tel. 51-79.

איינשרייבונגען פון נייע שילער טאג-טעגליך פון 9 ביז 2 און פון 4 ביז 6 נאכמיטאג. די דירעקציע.

298

שפאט ביליג!

גרויסער שטרימפ-פערקויף

זיידען-פלאר, פילדעקאס, וואש-זיידע, קונסט-זיידע, פערשידענע שקארפעטען, לעדערנע הענדשקעס און זיידענע

ווי אויך זעמטליכע גאלאנטעריע-וואַרען

עמפפעהלט צו קאנקורענץ-פרייזען דאס נייערעפענטע שטרימף- און גאלאנטעריע-געשעפט אויף

פאלודניאווא 15, פראנט, גלווי־לב

געדענקט דעם אדרעס! רעיעלע בעהאנדלונג!

פאליסען

פון די רוסישע געזעלשאפטען „ראסיא", „פעטערבורגער", „זשיטשע" פון 1835

נעמט אן צו רעגיסטרירען דאס פערזיכערונגס-ביורא פון

מ. שיינבערג, ווסכאדניא 39

טעלעפאן 29-04.

טעגליך פון 11—2 פארמיטאג און פון 3—6 נאכמיטאג.

אכטונג! פראווינצער סוחרים!

צוליב ליקווידאציע פון געשעפט פערקויף איך מאדערנע קליידער, בלוזען, שלאפרעק מיט 20 פראצענט ביליגער ווי איבעראל. קומט איבערצייגט אייך!

27, לאגעווניצקא גאס 27, אין היטען-געשעפט.

צופאהר מיט אלע טראמוואיען. 488

ווארנונג!

אזוי ווי מיר איז בעקאנט געווארען, אז משה בירענצווייג א קאמאשענשטעפער וואס האט געאר-בייט אין לאדז, זאל האבען ערגיץ אין דער פראווינץ חתונה געהאט בעט איך איהם, אז ער זאל קומען קיין לאדז און אפ'גט'ן זיין ערשטע פרוי, אויך דעם הרב פון דעם שטעטעל בעט איך ער זאל ווירקען אויף איהם. ער זאל גט'ן די פרוי, וואס ער האט אין לאדז

י. ד. ווראצלאווסקי פולנאצנא 16.

די לייטונג פון לעהר-אנשטאלט און גן-ילדים

„דרכי נעם"

לאדז, קילינסקי 50, טעלעפאן 26-35.

מאכט דערמיט בעקאנט די ג' עלטערן, אז אין הסכם מיט דער פעראָרד-נונג פון דער שול-מאכט נומר 1202/28 דארפען די עלטערן, וועלכע ווינשען זיך, אז זייערע קינדער זאלען זיך לערנען אין פריוואטע לעהר-אנשטאלטען איינשרייבען זיי שפעטעסטענס ביז'ן 31-טען מאי ד. י.: אין געגענפאל דראהט די קינדער איינגעשריבען צו ווערן אין די פאלקס-שולען. די דאזיגע פעראָרדנונג איז חל סיי אויף די ביז-איצטיגע תלמידים און סיי אויף די ניי-איינגעשריבענע און נעמט ארום מיי-יאהר אויך די קינדער געבוירענע אין יאהר 1921.

איינשרייבונגען ווערען אנגענומען טעגליך פון 8—1 און פון 4—8 אוו.

די לייטונג.

LÓDZKIE TOWARZYSTWO ZWALCZANIA RAKA

INSTYTUT LECZENIA VADEM

kier. Dr. J. Kalisz

Gabinet rentgenologiczny lecznicy

kier. Dr. J. M. Barciński

czynne w dni powszednie od godz. 9 do 4 po poł.

ŁÓDŹ, PIOTRKOWSKA 175, tel. 62-00.

קוואליפיצירטע

גארסעטען = נייערינס

קאנען זיך מעלדען אין גארסעטען-געשעפט נאווראט 8 פירמע „סאלאמע"

גענען גוט עלוינונג.

א שוהל אין לאדז

וועלכע עקזיסטירט זייט 1899 (א איינגעפיהרטע פרנסה) איז איבערצוגעבען מיט אלע מכשירים און צוגעהעריגע וואוינונג. ערקונדיגען זיך ביים אינהאבער פון דער שוהל לאדז פיעטריקאווער 120.

סיים אפגעווארפען דעם בוי־און גרונט־שטייער

וו א ר ש א, 23. (טעלעפאניש פון אונזער סיים־קארעספאנדענט) ווי מיר האבען שוין מיטגעטיילט איז אויף דער נעכטיגער זיצונג פון סיים בעשלאסען געווארען ארויסצונעמען דעם דעפוטאט וולאדיסלאוו באטשינסקי, אין סיים געפינט זיך א צווייטער דעפוטאט — לעוו באטשינסקי.

נעכטען אין אווענד, ווען לעוו באטשינסקי איז נאך דער סיים־זיצונג געגאנגען אויף רוג קשאנושע און ניי־וועלט האבען איהם פערהאלטען דריי געהיים־אגענטען און אויף אן אויטא אפגעפיהרט איהם אין אויספארשונגס־אמט. דער לייטער פון אויספארשונגס־אמט סוכענעק האט זיך פערשטענדיגט מיט דער סיים־קאנצעלאריע, פאליציי־קאמענדע און רעגירונגס־פערשטעהער און ערשט דאן איז באטשינסקי בעפרייט געווארען ארום 11 א זייגער אין אווענט.

וו א ר ש א, 23. (טעלעפאניש פון אונזער סיים־קארעספאנדענט) אויף דער היינטיגער זיצונג פון סיים איז דער וויצע־מארשאלעק פון סיים ד. פ. נאהאיקעוויטש (אוקראינער) ארויסגעטראטען מיט א שארפען פראטעסט געגען דער פאליציי פאר'ן פארפאל מיט דעפ. לעוו באטשינסקי, מיט א רעדע וועגען דעם פאל איז אויך ארויסגעטראטען דער סיים מארשאלעק, וועלכער האט צוו. אנר. אנגעוויזען או דעפוטאטען ווערען אפט דורך פאליציי ערגער בעהאנדעלט ווי געוועהנליכע בירגער. נאכדעם איז מען צוגעטראטען צו דער אפשטימונג איבער די רעגירונגס־פארשלאגען, וועגען בוי־שטייער און גרונט־שטייער. דער ערשטער איז מיט א מערהייט פון 191 שטימען געגען 149 (פון רע סאיינסעל, נ. ר. כ. ר. און די יודען) אפגעווארפען געווארען אין דער ערשטער לעזונג, דער צווייטער פראיעקט איז אויך אפגעווארפען געווארען מיט א מעהרהייט פון 195 געגען 146 שטימען.

די אפשטימונג האט אין סיים געמאכט א שווערען איינדרוק ס'איז דער ערשטער פאל ווען א רעגירונגס־פראיעקט זאל אפילו נישט צוריקגע־שיקט ווערען אין דער קאמיסיע, נאר אפגעווארפען ווערען גלייך אין דער ערשטער לעזונג. אזוי האבען עס אויסגעפיהרט די פעראייניגטע פויערים מיט העלפען כ'זענען מיטגעגאנגען די פ. פ. ס.

באלד ווי ס'איז בעקאנט געווארען דער רע־זולטאט פון דער אפשטימונג האט דער פינאנץ־מיניסטער ערקלערט, אז ער ציהט צוריק דעם פרא־יעקט פון פערמעגענס־שטייער.

צום סוף פון דער־ זיצונג האט דער סיים־מארשאלעק געמאלדען, אז דער אינערן־מיניסטער האט זיך ענטשולדיגט און ערקלערט אז די פאליציי־אגענטען וועלען בעשטראפט ווערען פאר'ן פאל מיט דעפ. לעוו באטשינסקי.

אין מיניסטארעדראט איז פארגעקומען א בע־ראטונג אין צוזאמענהאנג מיט'ן אפווארפען די נע־ווען־פראיעקטען וועגען די שטייערן, וואהרשיינליך וועט די רעגירונג אריינטראגען נייע שטייער־פראיעקטען.

רידזעווסקי פער'משפט אויף לעבענסלענגליכע תפיסה.

וו א ר ש א, 23 (א. וו.) קאזשמירזש רידזעוו־סקי, וועלכער איז בעשולדיגט אין ערמארדען דעם שטאדט פרעזידענט ציגארסקי איז פער'משפט גע־ווארען אויף לעבענסלענגליכע תפיסה.

לאדזער נייעס.

שבועות־באל אין „הזמיר".

ווי מיר האבען שוין געמאלדען קומט פאר שבת אווענט, דעם צווייטען טאג שבועות אין „הזמיר" א גרויסער שבועות־אווענד מיט א רייכע ליטערארישען און מוזיקאלישען פראגראם. נאכ' פראגראם וועלען פארקומען טענץ ביז'ן פריה־מארגען.

בילדער־אויסשטעלונג פון חיים האנפט אין „הזמיר".

פרייטאג 6 אווענד ווערט אין לאקאל פון „הזמיר" געעפענט א צוויי־טאגיגע בילדער־אויס־שטעלונג פון דעם בעקאנטען ווארשאווער יודישען קינסטלער חיים האנפט.

דער קינסטלער שטעלט אויס העכער 30 מע־טאלאפלאסטישע ווערק, וועלכע זענען אין ווארשא זייער ווארים אויפגענומען געווארען דורך דער קרי־טיק. איינגאנג פריי.

אויך אויף שבועות דארף מען צוגרייטען געבעקס.

קינדער שמעקט הויפטזעכליך אנגעפיהלטע בישקאטען און וואניל־סוכארקעס. דאס אויסבאקען פון די דערמאנטע קיכלעך, וועלכע נוצען אויך אויסגעצייכנעט אויף אויספלוגען, מאכט נישט די ווירטשאפטס־פרויען קיין שום זארגען, ווייל אין דעם נייעם בוך מיט קאלירטע אילוסטראציעס פון ד"ר עטקער געפינען זיך פיל גוטע פארשריפטען, לויט וועלכע מ'קען באקען אויסערגעוועהנליך לייכט, שנעל און ביליג. ווי בעקאנט איז די אויסגאבע פון דעם דאזיגען ביכעל צו בעקומען אין אלע גע־וועלבער, וועלכע פערקויפען די בעוואוסטע אויס־ארבייטונגען פון ד"ר עטקערס.

„ארדט".

היינט און יעדען טאג די נייע פרעמיערע „יודישע טעכטערלעך".

היינט — איין מאל — 10 אין אווענד; פריי־טאג — 2 מאל — 4 א זייגער נאכמיטאג און 10 אין אווענד; שבת — 3 מאל — 3 א זייגער, 5 א זייגער, און 10 אין אווענד.

פריהמארגען־קאנצערט פון דער יודי־שער דיכטונג אין „הזמיר".

שבת, דעם צווייטען טאג שבועות 10 א זיי־גער פארמיטאג קומט פאר אין לאקאל פון „הזמיר" א גרויסער פריהמארגען־קאנצערט פון דער יונגער יודישער דיכטונג.

א חוץ די לאדזער דיכטער, וועלכע וועלען רעציטירען זייערע נייעסטע ווערק וועלען אויך אנטייל־נעהמען די שוישפילער פון „ארדט" און דער יונגער פיאניסט און קאמפאזיטאר יוליאן מייס־טערמאן.

ארטיסטען פון דער ווילנער־טרופע וועלען רעציטירן שלום־עליכם'ס ווערק

פרייטאג פארמיטאג קימט פאר אין „פילהאר־מאניע" א שלום־עליכם־פריהמארגען, געווידמעט דעם יאהר־צייט פון פערשטארבענעם דיכטער. אינ'ם פריהמארגען בעטייליגען זיך די ארטיסטען פון „ווילנער־טרופע" ווייסליך און קאמיען, וועלכע זע־נען מיט א פאר וואכען צוריק ארויסגעטרעטען מיט גרויס ערפאלג אין פילהארמאניע.

א רעפעראט וועגען שלום־עליכם'ס שאפען וועט האלטען ראטמאן ליכטענשטיין.

בריף אין רעדאקציע.

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט טיילען מיר מיט דער יודישער בעפעלקערונג אין לאדז, ועמען די ת"ת פון הרב מייזעל איז טייער, אז זיי זאלען יום־טוב שפענדען גרעסערע נדבות, ווייל די נוצ־ליכע אינסטיטוציע געפינט זיך איצט אין א שווערער פינאנציעלער לאגע. די פערוואלטונג.

די וואך איז געקומען קיין לאדז

אני־אייניקעל פון בעלזער רבי'ן זצ"ל

דער וואלבראמער רבי

ר' שלום רוקח שליט"א

ער שטעהט איין פאמארסקא 25 ביי בוימאן.

—צו וואס זאל מען זיך העסליך מאכען

דורך די זומער־שפרענקעלעך און לעבער־פלעקען?

LESCHNITZER

קרעם און זייף

דאס איז דער רעזולטאט פון לאנגיעהריגען שטו־דירען פון דער ערצטליכער קאסמעטיק, אט טאקע די דאזיגע ספעציעלע פרעפאראטען פערהיטען דיך נעגען די אומ־ערווינשטע געסט פון זומער.

צו בעקומען אין אפטייקען און סקלאד־אפטעקעס.

קרעם 3.15, זייף 2.30.

מעלדונגען.

די יודישע האנדווערקער־צענטראלע, זאוואדזקא 5.

פאדערט אויף איהרע מיטגלידער, לוין־ און האנד־וועבער, זאקען־שטריקער און סוויטער־מאכער זיך רעגיסטרירען אין סעקרעטאריאט און מיטברענגען מיט זיך די פאטענטען פון 1927 יאהר. דאס שטעהט אין צוזאמענהאנג מיט די וואהלען צו די האנדעלס־קאמער. 459

העברעאישע ביבליאטעק „עבריה" ביי דער ציונ. ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4).

צוליב דער רעארגאניזירונג פון דער העברע־אישער ביבליאטעק „עבריה" ווערען די לעזער אויפגעפאדערט אפצוברענגען באלד אין ציוניסטי־שען ביורא די ביכער, וועלכע זיי האבען געבארגט אין דער ביבליאטעק.

עס ווערען אנגענומען איינשרייבונגען פון נייע לעזער אין דער ביבליאטעק, וועלכע איז אפען יע־דען זונטאג, דינסטאג און דאנערשטאג פון 6 ביז 8 אווענד. 127

קאניונקטורען, סורפריזען, און אחריות

(צו דער איצטיגער לאגע אין דער ציוניסטישער בעוועגונג)

א רעפעראט אין „התאחדות".

די ציוניסטישע ארבייטס־פארטיי „התאחדות" ארדענט דעם שבת 26/5 8 א זייגער אווענד אין אייגענעם זאל שיענקעוויטש 3/5. א רעפעראט א. ד. ט. קאניונקטורען, סורפריזען, און אחריות (צו דער איצטיגער לאגע אין דער ציוניסטישער בעוועגונג. ס'ייעט רעפערירען ד"ר ז. עלענבערג.

דער רעפעראט האט צוליב זיין אקטואליטעט ארויסגערופען א גרויסע פעראינטערעסירונג אין אלע ציוניסטישע קרייזען. 492

ב"ה

כן בקרתי כיום את המוסד החביב על היהדות בלאדז הנוסד על ידי הגאון הצדיק הר' אלי' חיים זצ"ל ומצאתיו מלא ברכת ה'. מאז נוסד עד כיום עומד הוא על המשמר לחנך ילדים נאמנים לה' ותורתו.—

וברם זכור אותו האיש לטוב ור' יחיאל יצחק שמו אשר יחרף נפשו לטובת המוסד. מי יתן ויהי' לישע ימינו כל נדיבי עירנו ועסקני' כי אז רבות יפעל. והילדים אשר חנן אלקים בזה והמה שוקדים על דלתי התוה"ק יהי' לברכה לבית ישראל.

החותם בלב מלא געגועים לאהבת תוה"ק ג' סיון ב"ב צ"א תפר"ח לאדז.

(—) מאיר שפירא אבדק"ק פיעטרקאוו

ביי דער דאזיגער געלעגענהייט טיילען מיר מיט דער יודישער בעפעלקע־רונג אין לאדז, וועמען די תלמוד־תורה של הרב מייזעל איז אזוי טייער, אז זיי זא־לען יום־טוב שפענדען גרעסערע נדבות, ווייל די נוצליכע אינסטיטוציע געפינט זיך איצט אין א שווערער פינאנציעלער לאגע.

די פערוואלטונג. 486

אנ'ארט

צו שלאפען

פאר עטליכע אגשטענדיגע יונגעלייט ביי א ארענטליכע פאמיליע נישט טייער צו ערפאהרען אין אדמ. 622

ס'איז געפינען געווארען

אוועקספל אויף 150 זל. צהאל. באר ד. 29/7 אפצונעמען ביי טייטעלבוים פעט־ריקווער 37. 619

ההסתדרות הציונית בלודז.

בשבת, ב' שבועות, בשעה 5 אחה"צ באולם ההסתדרות הציונית (צגלנינה 4) הערך ההרצאה השניה משורת ההרצאות מדברי ימי ישראל.

המרצה: ד"ר א. רוזנבוים

הנושא: „המשטר הפנימי והתהוות המעמדות בתקופת המלכים". הכניסה חפשית.

זונטאג, ד. 27 מאי, 8.30 אווענד, קומט פאר אין לאקאל פון דער ציוניסטישער ארגאניזאציע (צעגעלניאנא 4) א פערזאמלונג וועגען אקטועלע ציוניסטישע פראגען.

רעפערירען וועלען:

ד"ר א. ראזענבלום—וועגען דער לאגע אין דער ציוניסטישער בעוועגונג;

מאג. ז. שערוויך — א. ד. ט.: „קרים, ביר־בידזשאן, ארץ־ישראל".

איינגאנג פריי! 608 איינגאנג פריי!

מזל טוב!

סל מלא ברכות ובתוכם ברכת מז"ט חמה אנו מושיטים מעומקא דלבנו לחברנו היקר הב' המושלם וכו' כמר אהרן פריעדריך נ"י לארושך את העלמה מרת חנה שיינדיל גרינבוים תחי'. קשר של קיימא יהא קשרכם ושוכן בערבות יריק לכם ברכות עד שיבלו שפתותיכם מלאמר די.

המברכים 633

לומדי שעורי ערב בגליל שייבלער

שבועה דאורייתא!

לויט א פסק דין פון הרב ר' יוסף פיינער וועט מאנטאג דעם 28. מאי 11 א זייגער פארמיטאג אין דער שוהל פיעטריקאווער 24 שווערען די כלה

חנה וואלבערג

פון פראנציסקאנער 9

יהודה קאץ

דרעוונאווסקא 6. 491

שיינדיל גרינבאהם

אהרן יוסף פריעדריך

פערלאבט

לאדז, סיון תרפ"ח.

צור פערלאבונג פון אונזער ברודער און שוואגער

ה' אהרן יוסף נ"י

מיט פר'

שיינדיל תחי' גרינבאהם

גראטולירען הערצליך און ווינשען זיי עוויגעס גליק

שלמה און סאלא פריעדריך

בנימין און דאבא בארענשטיין

איז דער 7 קל. שולע

פון ש. זיעלאנקא

68/70 ווסכאדניא 68/70

ווערען אנגענומען שילער און ווערען פארגעברייט אין אלע היגע מיטעל־שולען. א ספעציעל געוויכט ווערט געלייגט אויף די העברעאישע שפראך און אויף אלע יודישע למודים.

התראת ב"ד.

דער בחור ליבל בן לייבעל פערקאל האט זיך דא אין בזשעזשין אויפגעהאלטען 2 יאהר אלס בעקער־געזעלען. אין חודש טבת האט ער א שידוך געטון פון לארז מיט הבתולה אסתר בת חיים שטיינמאן, דער זמן חתונה איז אבגעשטימט געווען אויף דעם פערגאנ־גענעם שושן פורים אין אנהויב זמן איז ער פון היע אוועק און מען ווייסט נישט וואו ער געפינט זיך ע"כ אויב ער וועט במשך א חודש נישט שרייבען צו אונז וואס ער האט בדעה וועגען דעם שידוך וועט די כלה בע־קומען פטורים הבד"צ מבזשעזשין לויט די אדרעס:

Rabinat Brzeziny Łódzkie 689

פענסיאנאט „שער"

אין גלאוונא (סוואבאדע)

איז דעם 20־טען ד. ח. געעפענט געווארען

און עמפפעהלט זיך די געסט מיט זיינע בעקוועמע צימער, געשמאקע מאכלים, זארגפעלטיגע בעהאנדלונג, ראדיא, א וואסער צום באדען א. א.

די ווילע געפינט זיך אין מיטען וואלד (נעבען א פארק).

מעסיגע פרייזען.

די פאכמענישע פערזענליכע אויפזיכט פון אייגענטימער וועט זיכער צופרי־דענשטעלען אלע, וואס ווילען געמיטליך פערברענגען דעם זומער.

בעמערקונג: בעטצייג אונבעדינגט מיטצוברענגען.

די לייטונג פון לעהר־אנשטאלט

„בית־תלמוד"

לאדז, צעגעלניאנא 11, טעלעפאן 16־57

מאכט בעקאנט די ג' עלטערן, אז אין הסכם מיט דער פעראָרדנונג פון דער שול־מאכט נומער 1202/28 דארפען די עלטערן וועלכע ווינשען זיך, אז זייערע קינדער זאלען זיך לערנען אין פריוואטע לעהר־אנשטאלטען, איינשרייבען זיי שפעטעסטענס ביז'ן 31־טען מאי ה. י.

אין געגענפאל דראהט די קינדער איינגעשריבען צו ווערען אין די פאלקס־שולען. די דאזיגע פעראָרדנונג איז חל סיי אויף די ביז איצטיגע תלמידים און סיי אויף די ניי־איינגעשריבענע און נעהמט ארום אויך די קינדער געבוירענע אין יאהר 1921.

איינשרייבען קען מען זיך טעגליך פון 8 ביז 1 און פון 4 ביז 8.

קוואָטאַ־פֿערלײַכטערונגען פֿאַר פֿרויען און קינדער

וויכטיגע אויסבעסערונגען אין אַמעריקאַנער אימיגראַנטן־געזעץ.

נ י ו ־ י אָ ר ק, 23 (טעלעגראַפֿיש דורך יט״א). דער אַמעריקאַנער קאָנגרעס האָט אויפֿ׳ן פֿאָרשלאַג פֿון קאָנגרעסמאַן זעלקין אָנגענומען אַ זעהר וויכטיגע אויסבעסערונג צום עמיגראַציע־ביל. די דאָזיגע אויסבעסערונג וועט זיין אַ גרויסע פֿערלייכטערונג פֿאַר פֿרויען און קינדער פֿון אַמעריקאַנער בירגער און דעקלאַראַנטען. לויט דער נייער גאָוועלע וועלען קינדער ביז 21 יאָהר און פֿרויען פֿון אַמעריקאַנער בירגער אַריינגעלאָזען ווערען קיין אַמעריקאַ אויסער דער קוואָטע. קינדער ביז 21 יאָהר און פֿרויען פֿון דעקלאַראַנטען וועלען האָבען פֿאָרצוג אין די ערשטע 50 פּראָצענט פֿון דער קוואָטע פֿון געגעבענעם לאַנד. עלטערן פֿון אַמעריקאַנער בירגער און קוואַליפֿיצירטע לאַנדווירטשאַפֿטליכע אַרבייטער וועלען האָבען פֿאָרצוג אין די אַנדערע 50 פּראָצענט פֿון דער קוואָטע. אויב ס׳וועלען זיין אַ גרויסע צאָהל קינדער און פֿרויען פֿון דעקלאַראַנטען וועלען זיי האָבען פֿאָרצוג ביי די גאַנצע 100 פּראָצענט פֿון דער קוואָטע. די אָנגענומענע אויסבעסערונגען זענען איבערגעשיקט געוואָרען אין סענאַט און נאָכדעם ווי זיי וועלען דאָרט אָנגענומען ווערען וועט דאָס ווערען אַ געזעץ.

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט מאַך איך בעקאַנט דער געעהרטער קונדשאַפֿט, דאָס איך האָב געעפֿענט אויף

71 פּיעטריקאָווער 71

אין הויף, רעכטע אָפֿיצינע, פּאַרטער

א פֿערקויף פֿון זיידענשטאָפֿען

אַלערנייעסטע מוסטערן און פֿאַרבען צו רעקלאַמע־פּרייזען.

איך האָף, אַז די געעהרטע קונדשאַפֿט וועט מיך בעעהרען מיט איהר פֿערטרויען

און איך צייכען האָכאַכטענד

א. פֿערסטער.

אורטייל אין „הראַמאַדע“־פּראָצעס

געוו. דעפּ. טאַראַשקעוויטש פֿער׳משפּט אויף 12 יאָהר תּפֿיסה.

ווילנע, 22 (א.ו.) היינט ביטאָג איז פֿערעפֿענטליכט געוואָרען דער אורטייל אין פּראָצעס פֿון דער ווייסרוסישע „הראַמאַדע“. דאָס געריכט האָט 37 פּערזאָן געפֿונען פֿאַר שולדיג אין טעטיגקייט צום שאָדען פֿון פּוילען מיט׳ן ציל אָפּצורייסען ווייס־רוסלאַנד פֿון דער פּוילישער רעפּובליק.

די הויפּט־בעשולדיגטע: געוו. דעפּ. טאַראַשקעוויטש, געוו. דעפּ. מיאָטלאַ און פּאַוועל וואָלאָשין זענען פֿער׳משפּט געוואָרען צו 12 יאָהר שווערע טורמע יעדער.

די איבריגע פֿעראורטיילטע האָבען בעקומען פֿון 3 ביז 6 יאָהר תּפֿיסה און ס׳איז זיי פֿערכענט געוואָרען דער פּרעווענטיווער אַרעסט.

19 בעשולדיגטע זענען געוואָרען פֿריי־געשפּראָכען.

אויסהערענדיג דעם אורטייל, האָבען די בעשולדיגטע גענומען זינגען דאָס רעוואָלוציאָנערע ליד: „יאָ הרהונדערטער זענען מיר געשלאָפֿען און מ׳האָט אונז אויפֿגעוועקט“. פֿון פּובליקום האָט עמיצער געוואָרפֿען די פֿעראורטיילטע אַ בוקעט בלומען.

געשטאָרבען פּויל שלעזינגער.

בערלין, 23 (יט״אַ טעלעגראַפֿיש) דאָ איז געשטאָרבען אין עלטער פֿון 50 יאָהר דער דראַמאַטורג פּאַול שלעזינגער (אַ ייד) בעקאַנט אונטער׳ן פּסעוודאָנים „סלינג“.

דער פֿערשטאָרבענער האָט לעצטענס געאַרבייט אין דער „פֿאָסישער צייטונג“ אַלס געריכטס־קאָרעספּאָנדענט און מיט זיינע בעריכטען מיטגעווירקט דערצו עס זאָלען אַריינגעפֿיהרט ווערען וויכטיגע יוסטיץ רעפֿאָרמען.

אַ פּויער דערשיסט זיין ווייב און איידעם.

אין שטעטעל אוניעיאָוו איז געשעהן אַ שרעקליכער ראָפּעל־מאָרד, וואָס איז אַ בעווייז פֿון אַ מוראדיגער דעגענעראַציע.

דינסטאָג בעת׳ן טאָרג־טאָג אין אוניעיאָוו איז געקומען אויפ׳ן מאַרק דער פּויער אַנטאָני ראַסקי צוזאַמען מיט זיין שוויגער נעגאָוועפּאַ קאַלניצקאַ און זיך אַוועקגעשטעלט מיט זייערע קויבערם אייער. פּלוצלונג איז צו ראַיסקין מיט זיין שוויגער צוגעגאַנגען אַ פּויער אַרויסגעכאַפּט אַ רעוואָלווער און אָנגעהויבען אָהן אויפֿהער צו שיסען אין בײדע הענדלער. ביז דער אַרומיגער עולם האָט זיך אָריענטירט וואָס דאָס איז געשעהן, זענען שוין ראַיסקי און קאַלניצקאַ געלעגען אין קאַלוזשעס בלוט, אָהן סמנים פֿון לעבען.

ערשט אַ יודישער פֿוהרמאַן האָט ענטוואָפֿענט דעם מערדער און ס׳האָט זיך אַרויסגעשטעלט, אַז ער איז דער 57־יעהריגער אַדאַם קאַלניצקי, אַ מאַן און שווער פֿון די דערשאָסענע.

דער מערדער האָט זיך זעהר רוהיג פֿערהאַלטען, זיך געלאָזען אַרעסטירען און דערצעהלט אַז ער האָט בעוואוסטזיניג דערשאָסען זיין פֿרוי און איידעם דערפֿאַר, ווייל זיי האָבען געהאַט פֿערשען זיך אינטימע בעציהונגען.

ביידע קרבנות איז נישט געלונגען אָפּצוראַטעווען: און זיי זענען געשטאָרבען נאָך איידער עס איז אָנגעקומען מעדיצינישע הילף.

אין דער שולע ש. שולדענריין

פֿון

29 פּאָלודניאָווא 29

ווערען אָנגענומען שילער אין אַלע קלאַסען טעגליך פֿון 10—1 און פֿון 4—6 נ.מ. אויסער די אַלגעמיינע בילדונג, ווערט געלערענט עברי, חומש, רש״י, נ״ך, משניות און גמרא דורך די בעסטע לעהרער־מלמדים פּעדאַגאָגען

בעמערקונג: לויט דער פֿעראָרדנונג פֿון דער שול־מאַכט

ווערען אָנגענומען איינשרייבונגען ביז ד. 31 מאַי

פֿאָהרען אויף ראָווערען

קען מען זיך אַמלייכטסטען אויסלערנען אויף דעם גרעסטען לאָדזער

ראָווער־פּלאַץ

קאָנסטאַנטינער 16

אָפֿען פֿון 9 אַ זייגער פֿריה ביז 11 אַ זייגער אָווענט. אויך ווערען ראָווערען אויסגעבאָרגט אין שטאָט. ס׳ווערען אויך אָנגענומען אַלערליי רעפּעראַטורען פֿון ראָווערען. מיר קויפֿען געניצטע ראָווערען, ווי אויך טיילען, עווענטועל טוישען מיר זיי אויף נייע. קומט איבערצייגט אייך

8-10 KL. GIMNAZJUM ŻEŃSKIE

„WIEDZA“

ul. Wshodnia 62

די איינטריטס־עקזאַמענס לויט לעקציע־סיסטעם פֿאַר אַלע קלאַסען פֿאַנגען קירצליך אָן. איינשרייבונגען נעהמט אָן טעגליך דער סעקרעטאַריאַט.

410 Dyrektor B. JUDELEWICZ.

עס ווערט געברויכט

לערן־יונגלען

ביים בוכבינדער מענדעל לאַנדער, וווכאָדניאַ 17 קענען בצאָלדיגע צאָהלונג.

אַ טיכטיגער בוכהאַלטער

מיט לאַנגיעהריגער פּראַקטיק, עווענטועל אַלט בעהילף־בוכהאַלטער מיט גוטע רעפֿערענצען זוכט אַ פּאָסטען אין אַ געשעפֿט געגען מעסיג געהאַלט, אָפֿערטען אונטער „Z“ אין אַדמין.

פֿאַר קינדער און יוגענד פּענסיאָנאַט

S. LEWINSONOWEJ

(סט. אַנדרזעיעוו) ווילאַ סאַידודי אין וואַלד

אין קראַשעוו איז שוין געעפֿענט

די קינדער זענען אונטער זאָרגפֿעלטיגער אויפֿזיכט פֿון אַ געניטער פֿרעבלאַנקע. צו ערפֿאַהרען אויפ׳ן אָרט און אין לאָדז נאַרוטאָוויטשאַ 31 אין סקלאַד־אַפּטעטשני.

קימפּעטאָרין — כירורגישע

קליניק

פֿון די דאָקטוירים שאַרלאָטאַ—אייגעראָוואַ רייטלער־קוריאַנסקאַ, מיכאַל קאַנטאָר און י. בוים.

לאָדז, אָגראָדאָוואַ 10, טעל. 13—57

1־טע און 2־טע קלאַס.

אַמבולאַטאָריום.

פֿון 1½—11½ פֿרויען־קראַנקהייטען.

Hallo! Hallo! Dzwoń telefon 63-30

„Pogotowie Krawieckie KIERSZA“, 91 Żeromskiego 91.

Odświeżamy

garnitur za zł 3. (z odebraniem i odesłaniem) Pranie chemiczne, farbowanie

Suknie za zł. 2.80 (z odebraniem i odesłaniem) nicowanie, przeróbki, reperacje i sztuczne cerowanie

Zakład czynny od 5 rano do 1 w nocy. 747

איינציגע זומער־וואוינונגען

איז אָפּצוגעבען אין אַ נייע אויסגעבויטע ווילע מיט אַלע בעקוועמליכקייטען אין לאַסק דאָרף טעאָדאָר די וואוינונגען געפֿינען זיך אויף אַ באַרג און אַ טריקענע געגענד אין וואַלד. צו ערפֿאַהרען ביי

דודעלטשיק, זאַוואַדזקע 16a

פֿראָנט III שטאָק.

918

גאַנץ לאָדז האָט זיך שוין איבערצייגט

אַז נאָר פֿאַר 250 ווערט איבערגעמאַכט און איבער געפּאַסאָנירט דאַמען און מענער־הוטען ווי אויך קינדער־הוטען פֿין גאָר אַלט ווערט גאַמאַכט גענצליך ניי, לויט די נייע מאָדע׳ען און פּאַסאָנען פּינקטליכע אויספֿיהרונג און רעעלע בעהאַנדלונג. גלייכצייטיג קאָנט איהר בעקומען אין אַ גרויסען אויסוואַהל אַלע אַרט דאַמען און מענער־הוטען צו ביליגע פּרייזען. געדענקט די אַדרעס לוטאָמירסקא 2 (האָספּעל־גאַס) אָדער זגערסקא 20.

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט האָבען מיר דעם כבוד מיטצוטיילען דער געעהרטער קונדשאַפֿט, אַז פֿונ׳ם 1־טען מאַי ד. י. האָבען מיר אָנפֿערטרויט דעם אויסשליסליכען פֿערקויף פֿון אונזערע אויסאַרבייטונגען אויף דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע — דער לאָדזער פֿירמע

Herman L. Grünspan

w ŁODZI, ul. Pomorska 18.

מיט אַלע בעשטעלונגען בעטען מיר העפֿל. זיך צו ווענדען צו דער אויבענדערמאָהנטער רעפּרעזענטאַנץ

POLSKIE HUTY SZKŁA

Sp. Akc. KROSNO (Młp)

דערמיט מאַכען זיך בעקאַנט דער געעהרטער קונדשאַפֿט, אַז איך האָב איבערגענומען אויף דער לאָדזער וואָיעוואָדזטווע דעם אויסשליסליכען פֿערקויף פֿון די פֿאַבריקס־אויסאַרבייטונגען פֿון דער פֿירמע

Polskie Huty Szkła Sp. Akc. KROSNO

מיין לאַגער וועט שטענדיג זיין פֿערזעהען מיט אַ פֿולען אַסאָרטימענט פֿון די פֿאַבריקס־אויסאַרבייטונגען און וועל זיך בעמיהען צו בעדינען די געעהרטע קונדשאַפֿט צו איהר פֿולשטענדיגער צופֿרידענהייט

מיט אַכטונג

HERMAN L. GRÜNSPAN

Łódź, Pomorska 18, tel. 31-18. 236

אַכטונג הויזירער!

זונטאָג דעם 27 מאַי 1928, 3 אַ זייגער נאָכמיטאָג קומט פֿאָר אין לאָקאַל פֿון פֿאָלקס־הויז זאַוואַדזקאַ 5, די אַלגעמיינע

יעהרליכע פֿערזאַמלונג

פֿון די מיטגלידער

עס וועט בעהאַנדעלט ווערען צווישען אַנדערע די הויפּט־פֿראַגען וועגען ביכלעך אויף 1929 יאָהר. געדענקט עס האַנדעלט זיך אין אייער אייגענעם עגזיסטענץ, ערשיינט פּינקטליך און מאַסענווייז, קיינער טאָר נישט פֿעהלען.

בעמערקונג: מ׳בעט מיטצוברענגען די מיטגלידער־לעגיטימאַציעס.

די פֿערוואַלטונג.

עלטערן, זייט אויפֿמערקזאַם!

דאָס פֿון לאַנג עקזיסטירענדע

מעדכען־גימנאַזיום

פֿון קלאַראַ וואָלפֿזאָן פּאָמאָרסקאַ 18 אין גאָרטען

מאַכט בעקאַנט, דאָס מיט׳ן קומענדיגען שול־יאָהר ווערען אָנגענומען שילערינס אין אַלע קלאַסען (פֿון A° ביז VIII). דאָס שול־לאָקאַל איז בעזאָרגט מיט די נייעסטע טעכנישע און פּעדאַגאָגישע אויסבעסערונגען. זעהר אַ גרויסע אויפֿמערקזאַמקייט ווערט געלייגט אויף די ערציהונג ווי אויך יודישע למודים. פּרייזען נידריגע! איינשרייבונגען טעגליך פֿון 9—1 און 4—6.

די סיים־אַטמאָספערע איז פול מיט אויפרייס־שטאָף

אין איין פאַל איז דער איצטיגער סיים איג־נאַנצען ענהליך צום פריהערדיגען בעזידעלטען און פערשאָלטענעם פּוילישען פּאַרלאַמענט: ס׳איז נישט פערהאַן קיין אויסגעשפּראָכענע מעהרהייט, אויף וועלכער די רעגירונג קען זיך שטיצען. די לאַגע איז נאָך ערגער צוליב דעם, וואָס די אַנטי־רעגירונגס־מעהרהייט איז נישט איינהייטליך און ס׳איז כמעט אונמעגליך, אַז זי זאָל זיך פעראייניגען אין קאַמף געגען דער רעגירונג, כדי צו מאַכען אַ סוף צו דער אומנאָרמאַלער לאַגע. וואָס טוט זיך אין איצ־טיגען פּאַרלאַמענט? ס׳איז נישטאָ קיין טאָג, אַז דער פּאַרלאַמענט זאָל אין די ממשות׳דיגסטע פראַ־גען נישט פעסטשטעלען, אַז די רעגירונג איז אין דער מינדערהייט. די רעגירונגס־פאָרשלאַגען ווערען נישט אַקצעפּטירט. די דעפּוטאַטען פון רעגירונגס־בלאָק זאָגען זיך אָפּ, צוליב דעם וואָס זיי ווערען איבער־געשטימט, אַלס פּאָרזיצענדער פון די קאָמיסיעס און אַלס רעפערענטען די פאָרשטעהער פון דער רעגירונג פערלאָזען דעמאָנסטראַטיוו די זיצונגס־זאַלען, די קאָנפליקטען מעהרען זיך און אַלץ בלייבט ביים אַלטען.

צוליב די האַנדלונגען בעת די וואַהלען צום סיים האָט די ביודזשעט־קאָמיטע געשטראָכען די פּאָזיציעס פאַר דער פּאָליציי. ווייטער האָט די קאָ־מיסיע געשטראָכען די דיספּאָזיציע־פאָנדען פון אי־נערן־מיניסטער, די דיספּאָזיציע־פאָנדען פון פּרעמ־יער אויף אויפנעהמען דעם קעניג אַמאַנולאַה, גע־שטראָכען פערשידענע פּאָזיציעס אין פינאַנץ־מיניס־טעריום א. א. וו.

אין אַ לאַנד מיט אַ פּאַרלאַמענטאַרישער טראַ־דיציע קומט פאָר אַזוי: די אָפּאָזיציע האָט דאָס רעכט אָפּצוזאָגען דער רעגירונג איהר צוטרוי דורך שטעלען אַ דירעקטען פאָרשלאַג וועגען דעם, אָדער דורך אָפּזאָגען פערשידענע רעגירונגס־קרעדיטען און פּראָיעקטען, וועלכע די רעגירונג שטעלט צו דעם פּאַרלאַמענט צו בעשטעטיגען. ביי אַזאַ פאַל קומט פאָר, אין אַן׳אמת פּאַרלאַמענטאַרישען לאַנד, אַן׳ענדערונג פון דער רעגירונג אָדער נייע וואַהלען.

ביי אונז איז עס אַנדערש, ווען די אָפּאָזיציע וואָלט געשוינט דעם פּאַרלאַמענטאַריזם אַזוי ווי זי שרייט, וואָלט זי אומבעדינגט געדאַרפט פערלאַנגען, אַז די רעגירונג זאָל זיך אָנגעבען אין דימיסיע אָדער פערלאַנגען נייע וואַהלען. זיי ווייסען אָבער, אַז ווען די איצטיגע רעגירונג וואָלט פאַקטיש דימיסיאָנירט, וואָלטען זיי בשום אופן נישט געקענט צוזאַמענשטעלען קיין אַנדערע. די מאַכט וואָלט אַלזאַ געבליבען העגגען אין דער לופט און וועגען קיין אַנדערען פּאַרלאַמענט וואָלט ביי די איצטיגע סיטואַציע שוין אפילו קיין רייד נישט געקענט זיין.

בלייבט אַלזאַ איבער דאָס אַנדערע — פונאַנ־דערלאָזען דעם פּאַרלאַמענט. האָבען מיר אָבער נאָך נישט געהערט פון קיין איין אָפּאָזיציאָנעלער ריכטונג, אַז זי זאָל דאָס פערלאַנגען, אדרבא, די אָפּאָזיציע האַלט, אַז די פונאַנדערלאָזונג פון סיים איז די ביטש, מיט וועלכער די רעגירונג דראָהט די אָפּאָזיציע און די לעצטע וועהרט זיך געגען דעם.

איז די לאַגע זעהר אַ פּאַראַדאָקסאַלע. צו וואָס שטרעבט די אָפּאָזיציע? אַז זי זאָל אָננעמען דעמאָנסטראַטיווע פאָרשלאַגען און די רעגירונג זאָל דאָס נישט נעהמען אין בעטראַכט? דאָס וויל דאָך די אָפּאָזיציע זיכער נישט. אלא וואָס דען — די רע־גירונג זאָל נאָכקומען די פערלאַנגען פון די צו־זאַמענגעשטעלטע אָפּאָזיציאָנעלע גרופּען, וועלכע בילדען די מעהרהייט געגען דער רעגירונג און געגען דעם גרעסטען סיים־קלוב?

דאַרפען מיר זיך נישט קינדעריש מאַכען און ווייסען, אַז ביי דער איצטיגער רעגירונג איז דאָס אונמעגליך. די רעגירונג פון מאַרשאַל פּילסודסקי וועט נישט האָרכען קיין בעפעהלען פון דער איצ־טיגער מעהרהייט און די קאָנפליקטען וועלען זיך וואָס אַמאָל מעהר פערטיפען און פערשטאַרקען.

איז טאַקע דער גאַנצער פּאַרלאַמענט, ווי ס׳ווייזט ריכטיג אָן, נאָר אָהן געהעריגע אויספיה־רונגען, דער „ראַבאַטניק", דעגראַדירט געוואָרען צו דער מדרגה פון אַ דיסקוסיאָנס־קלוב, וואו די דעפּוטאַטען קענען זיך גוט אויסרעדען, אָבער ס׳דעצידירט דער מיניסטאָרען־ראַט און דער פּרע־זידענט?

פון דער צווייטער זייט ווידער וואָלט אין אַ פּאַרלאַמענטאַריש לאַנד די רעגירונג ביים איבער־שטימען זי אין אַזוי פיל פאַלען זיך אָנגעגעבען דימיסיע אָדער פונאַנדערגעלאָזען דעם איצטיגען פּאַרלאַמענט, כדי די בירגער זאָלען קענען אור־טיילען יוער ס׳איז גערעכט. פאַרוואָס טוט דאָס די רעגירונג נישט? פאַרוואָס פערהאַלט זיך דאָס „איינסעל" רוהיג אַקעגען די שפּיצלעך פון דער אָפּאָזיציע? ווי אַזוי וועט דאָס „איינסעל" און די רעגירונג ווייטער האַנדלען? דאָס זענען די פראַ־גען, וועלכע אינטערעסירען איצט אַלעמען.

ווי ס׳זעהט אויס, וואַרט די רעגירונג אַלץ צו אַ גאַר שאַרפען קאָנפליקט צווישען סיים און דער רעגירונג, כדי צו קענען צוצוטרעטען אויפ־צוקלעהרען די לאַגע. די פראַגע וואָלט דעמאָלט געשטעלט געוואָרען אין דער גאַנצער ברייט און — אָדער די אָפּאָזיציע וואָלט זיך צוריקגעצויגען אָדער די רעגירונג וואָלט צוגעטרעטען צו ענטשיי־דענדע שריט. די דאָזיגע געלעגענהייט קען זיך טרעפען, בעת דער ביודזשעט וועט אין די באַהענט־סטע טעג אַריינגעטראָגען ווערען אויף דער פּלע־נאַרער זיצונג פון סיים.

יער.

צי דראָט אַ נייער עקאָנאָמישער קריזיס אין פּוילען?

פון גרשום באַדער

פון אַט דעם ראָזינען אַרטיקעל, געדרוקט אין אַ ניו־יאָרקער יודישער צייטונג, איז צו זעהן, אַז אין אַמעריקאַ שאַצט מען אָפּטמאָל אָפּ דעם מצב אין פּוילען אַ סך ניכטערער, ווי מיר אַליין דאָ ביי אונז.

פון אַ פּעקעל פּוילישע צייטונגען, וועלכע איך האָב היינט בעקומען, הערען זיך נייע פּעסימיס־טישע קלאַנגען וועגען דער עקאָנאָמישער לאַגע. עס האָבען נאָך נישט אויפגעהערט די זיגערישע געשרייען וועגען די לעצטע פאַרגעקומענע וואַהלען צום פּוילישען סיים — האָבען דאָרט די צייטונגען פּלוצים אָנגעהויבען דרש׳ענען וועגען אַן עקאָנאָ־מישען קריזיס, וועלכער דאַרף אָנקומען ביים ענדע פונ׳ם היינטיגען יאָהר, אויב די רעגירונג וועט נישט פריהער אויסגעפינען עפּעס אַ מיטעל צו בעוואָרענען זיך געגען דעם אומפערמיידליכען צו־זאַמענבּרוך.

דער אמת זאָגענדיג, גלויבט נאָר קיינער נישט, אַז די פּוילישע רעגירונג קען עטוואָס אויפטון גע־גען דעם קריזיס. מאַרשאַל פּילסודסקי האָט זיכער־ליך ביי יעדע שריט זיינעם די בעסטע כוונות, און וואָס ער האָט ביז היינט פאַר דער קאָנסאָ־לידירונג פון דער פּוילישער פּאָליטיק אויפגעטון, פערדינט די גרעסטע אָנערקענונג. אָבער אין עקאָנאָמישער בעציהונג האָט זיין רעגירונג נישט אַרויסגעוויזען קיין בעזונדערע פעהיגקייט. און טאָ־מער האָט זיך איהר טראָץ דעם איינגעגעבען עט־וואָס אויפצוטון פאַר דער ווירטשאַפטליכער לאַגע פונ׳ם לאַנד, האָט איהר בלויז דאָס גליק צוגע־שפּילט, וואָס ביים אָנהויב פון פּילסודסקי׳ס רע־גירונג האָבען זיך די מאַטעריעלע אומשטענדען אין פּוילען אַליין פון זיך פערבעסערט, און גע־שעהען איז דאָס הויפּטזעכליך צוליב דרויסענ־דיגע אומשטענדען.

אָנגעהויבען האָט זיך די ראָזיגע בעסערע צייט אין פּוילען ביים קויהלען־שטרייק אין ענגלאַנד. די אינדוסטריעלע וועלט, וועלכע האָט דאַמאָלסט נישט געקענט קריגען קיין ענגלישע קויהלען, האָט אָנגעהויבען בענוצען פּוילישע קויהלען, האָט דאָס אַריינגעבראַכט אַ ניי לעבען אין דער פּוילישער האַנדעלס־וועלט. איטליכער האָט אפילו פערשטאַנען, ווי לעכערליך דאָס איז, ווען דער עקאָנאָמישער צושטאַנד פון אַזאַ לאַנד ווי פּוילען קען אויפגע־ריכט ווערען דורך אַ שטרייק אין ענגלאַנד. אָבער ביי דער אָרימער לאַגע פון דער פּוילישער אינדו־סטריע איז דאָס אויך געווען אַ שטיקעל הילף. דערנאָך איז געקומען אַ נערעטעניש אויף די פּוי־לישע פעלדער, וועלכעס האָט דעם פּוילישען פּויער געשטעלט אויף די פיס. האָט דאַן דער קויהלען־עקספּאָרט אַריינגעבראַכט אַ היפּשע הכנסה יאָן צוזאַמען דערמיט האָט זיך פערשטאַרקט די פּראָ־דוקציע פון דער היימישער אינדוסטריע. צוליב דער נערעטעניש איז אויך די פּוילישע תבואה פערשפּרייט געוואָרען אויפ׳ן אויסלענדישען מאַרק.

האָבען דורכדעם די פאַבריקען אויסגעלעבט. דער קרעדיט פונ׳ם לאַנד איז געוואָרען בילינער און מ׳האָט איהם אויף אַ גרינגערען אופן געקענט קריגען.

דער סוחר און דער פאַבריקאַנט, וועלכע האָ־בען אין דער ראָזינער גלענצענדער צייט פון אויפ־לעבונג אַ ביסעל אָפּגעאָטעמט פריער פון די פריהערדיגע צרות און אויסגעגליכט זיך די בוי־נער, האָבען דאַן געהאַט די מעגליכקייט צו בע־צאָהלען ווייערע פערפליכטונגען און זיי זענען אויך געוואָרען געוויסענהאַפטע שטייער־צאָהלער צו דער רעגירונג. אין דערזעלבער צייט האָבען אויך אָנ־געהויבען אַריינפליסען די ערשטע אָפּשפּאָרונגען פון פּוילישע בירגער אין די היימישע באַנקען, און מ׳האָט גאָרנישט געהערט וועגען אַרויספיהרען פּוי־לישע קאַפּיטאַלען אין אויסלענדישע בענק. האָט דאָס געהאָלפען סטאַביליזירען דעם זלאָטי און עס האָט זיך אָנגעהויבען אַ קליינע בוי־בעוועגונג, אויפ־צושטעלען צוריק די חורבות פון דער מלחמה.

אין אויסלאַנד איז צוליב דעם געוואַקסען דער צוטרוי צו פּוילענס פינאַנציעלער ווערדע. האָט דאָס געבראַכט צו דער גרויסער אַמעריקאַנער הלואה, וועלכע איז רעאַליזירט געוואָרען ביים ענ־דע פון 1927 יאָהר, גלייכצייטיג האָבען אָנגעהויבען אָפּגעשלאָסען צו ווערען הלואות מיט איינצעלנע פּוילישע שטעט. וועלכע האָבען געקראָגען גרויסע קרעדיטען אויף זייער אייגענעם חשבון.

נישט קוקענדיג אָבער אויף דעם אַלעמען, האָט דאָס יאָהר 1927 געבראַכט אַ נייע געפאַהר פאַר דער פּוילישער מלוכה, דער האַנדעלס־בי־לאַנס פונ׳ם לעצטען יאָהר האָט זיך געשלאָסען מיט אַ פּאַסיוו פון 400 מיליאָן פּוילישע גילדען, דאָס מיינט, אַז דאָס לאַנד האָט אַריינגעבראַכט אויס־לענדישע סחורות פאַר 400 מיליאָן פּוילישע גיל־דען מעהר ווי עס זענען פון דאָרט אַרויסגעפיהרט. איז די ראָזיגע ערשיינונג אַ נייער בעווייז, אַז מען קען זיך נישט צו פיל פערלאָזען, אויף דער „קאָ־ניונקטור" פונ׳ם אויסלענדישען האַנדעל, ווייל אַזוי ווי דער קויהלען־שטרייק אין ענגלאַנד איז ערלעדיגט געוואָרען, איז דער קויהלען־עקספּאָרט בעדייטענד געפאַלען — און ווען עס פליסט אַריין וויניגער אויסלענדישער קאַפּיטאַל, ווי עס גייט אַרויס פּוי־לישע קאַפּיטאַל קיין אויסלאַנד, קען זיך דערפון גאַנץ לייכט ענטוויקלען אַ נייער קריזיס.

צוליב דעם האָט מען אויך אָנגעהויבען פער־קלענערען דעם אַרויספיהר פון שפּייז־אַרטיקלען פאַר׳ן אויסלאַנד, ווייל מען האָט פּשוט מורא גע־קריגען, אַז עס וועט פעהלען פאַר׳ן היימישען בע־דאַרף און מען וועט נישט האָבען קיין געלד אויף צו קויפען די פעהלענדע אַרטיקלען אין אויס־לאַנד. איז אין די ערשטע צוויי חדשים פונ׳ם היינטיגען יאָהר דער פּאַסיוו אין האַנדעלס־בילאַנס ווייטער געוואַקסען, ווייל דער פּוילישער עקספּאָרט, וועלכער איז וועגען עטליכע חדשים געשטאַנען אויף דער זעלבער הויך, איז אין יענע צוויי חדשים נאָך שטאַרקער געפאַלען. בלויז אין חודש פעברואַר פונ׳ם היינטיגען יאָהר איז דער חילוק אַקעגען יאַנואַר אין אַ סומע פון 20 מיליאָן פּוילישע גיל־דען, וואָס עס איז וועניגער עקספּאָרטירט געוואָרען. די ראָזיגע ירידה פונ׳ם פּוילישען עקספּאָרט בעווייזט, אַז די פּוילישע פּראָדוקציע אין איהר היינטיגען צושטאַנד איז ביי נאָרמאַלע אומשטענדען אויפ׳ן אויסלענדישען מאַרק לחלוטין נישט קאָנקורענץ־פעהיג. און ווען עס זענען אין לעצטען ווינטער

צוויי אַמעריקאַנער „כלל־טוער" געווען אויף בעזוך אין פּוילען און לאָזער נאַראָנים האָבען זיך פון זיי געלאָזט איינרעדען, אַז מען וועט קענען אַריינברענגען לאָזער סחורות קיין אַמעריקאַ, האָט יעדער מענש מיט שכל געדאַרפט דערקענען דעם בלאָף.

צוגלייך מיט דער פערמינדערונג פונ׳ם עקס־פּאָרט־האַנדעל איז צו בעמערקען ביים אינלענדישען האַנדעל אַ העכערונג פון די פּרייזען. תבואה איז טייערער און עס איז געוואָרען אַ יקרות אויף לעדער, שוכוואַרג און מלבושים. זיכערליך וועט אויך נישט אַזוי גיך קומען צו אַ שטילשטאַנד אין דער טייערונג, ווייל עס הערשט אַ טענדענץ ווייטער צו העכערען די פּרייזען. אין דער לעצטער צייט האָט אויך די רעגירונג איינגעזעהען, אַז די אָפּצאָהלונ־גען פון אויסלענדישע סחורות ברענגען נישט גע־נוג הכנסה, האָט זי איינגעפיהרט אַ „וואַלאָריזי־רונג" פונ׳ם צאָל, אַז ווער עס ברענגט אַריין אויסלענדישע סחורות, זאָל דאַרפען צאָהלען מיט גאָלד, וואָס וועט ברענגען אַ נייעם יקרות.

און וועלען די טעגליכע בעדערפענישען זיינע נאָך טייערער ווערען, ווי זיי זענען היינט, וועט זיך דער אַרבייטער מוזען כאַפּען צו זיין אַלטען גע־וועהר: צום שטרייק. אַחוץ דעם אַלעמען ווערט נאָך ערוואַרט אַן׳אומגערעטעניש פון דער היי־יעהריגער תבואה. די פּרעסט פון לעצטען מערץ האָבען ממש פערפרוירען די ווינטערדיגע זריעות אויף די פעלדער און עס איז דאַרורך צו האָפען אויף אַ קאָרגען שניט און זייער פיל נגנערען פון פּוילען.

אפשר וואָלט מען פון דאַנען אויס געקענט עטוואָס טון, אַז די פּוילישע יורען זאָלען פון דעם דראָהענדען קריזיס נישט איבערראַשט ווערען?

טויט־שטראָף און לאָגיק

(אַ בריף פון לאָנדאָן)

מען לאָזט נישט דעם אויך טויט־פּערמשפּט׳ן מערדער בעגען זעלבסטמאָרד

אַ פאָלק וואָס גרויסט זיך אויפטעכליך מיט איהרע לאָגיק האַנדעלט אָפט זעהר אומלאָגיש, ווע־ניגסטענס לויט דער אָפּשאַצונג פון׳ס זייטיגען קאָנטינענטאַלען באַטראַכטער.

אַט נעהמט מיר צום ביישפּיל, אַ פּראָצעס, וועגען וועלכען מ׳האָט דאָ זעהר פיל גערעדט, ווען די טויט־שטראָף פלעגט אויסגעפיהרט ווערען אין עסטרייך עפענטליך. ס׳איז געווען לאָגיש: די עק־זעקוציע האָט דאָ געדאַרפט אָפּשרעקען די צוקונפ־טיגע פערברעכער, אָפּהאַלטען זיי פון פערברעכענס.

די עקזעקוציע איז אָבער אין יענע צייטען גע־ווען אַ גרויסע אומזיסטע פאַרשטעלונג פאַר גנבים שכורים, שלעפער און פערברעכער פון אַלע מינים, ווי אויך פאַר די רייכע און אָרימע לעָרינג־געהער.

אַ גאַנצע נאַכט פאַר דער עקזעקוציע פלעגט דער אונצעהליגער המון ביי דער ניו־גאָטער טורמע, וואָס איז שוין איצט חרוב, זינגען, טרינקען שפּילען, לאַכען, שטיפען און ווילען זיך, ווי נאָר ער פלעגט קענען. פאַרטאָגנס פלעגט מען דערהערען דאָס קלינגען פון אַ טרויער־גלאָק — דאָס איז גע־ווען אַ סיגנאַל, אַז די יאַנטערעסאַנטע פאָרשטעל־לונג הויבט זיך אָן, און ווירקליך — דער „פאָרהאַנג פלעגט זיך אויפהויבען": ס׳פלעגט זיך עפענען די טיר, וואָס פיהרט צו דער תליה, וועלכע איז אין דער נאַכט אויסגעבויט געוואָרען.

דער הויפּט־העלד פון דער דראַמע פלעגט זיך בעווייזען פאַר׳ן עולם.

געוועהנליך פלעגט עס זיין אַ נישטיגער גנב, אָדער אַ פערמשפּטער פאַר אַ קליינעם פערברעכען, פאַר וועלכען מ׳בעקומט איצט עטליכע וואָכען טור־מע אָדער אַרעסט.

דערזעהענדיג די תליה פלעגט ער בלייך ווע־רען, זיך אַ שאָקעל טון, אַמאָל אפילו חלש׳ן. דאַן פלעגט דער המון אויספייפען דעם אַקטיאָר, וואָס קען זיך אויף דער ביהנע נישט האַלטען, געפילדערט, זיך ציניש געזידעלט, געוואָרפען אין איהם מיט בלאָטע.

ס׳פלעגט זיך טרעפען, אַז דער אַקטיאָר איז געווען אַ מערדער, ענליך צו ביל סאַנקס פון „אליווער טוויסט" נאָר אַ האַרטער, דרייסטער, ווי ביל פון „באַרנעביכערזש". דער מערדער פלעגט זיך האַלטען מוטיג און אַמאָל אפילו וואַרפען פון עשאַפאָט אַ גראָבען דריי־נאָרענדיגען וויץ, און דער המון האָט איהם אַפּלאָדירט.

דער מערדער, וואָס האָט געזאָלט דינען אַלס אַ אָפּשרעק, פלעגט פערוואַנדעלט ווערען אין אַ העלער פון טאָג, וועגען וועלכען מ׳פלעגט זינגען באַלאַדען.

שפּעטער איז טויט־שטראָף געבליבען נאָר פאַר אַ פאַראויס־געפּלאַנטען מאָרד און די עקזעקוציע פלעגט שוין פאָרקומען אין דער טורמע.

די ווייט גרעסטע מעהרהייט ענגלענדער זענען אָנהענגער פון טויט־שטראָף און בעשולדיגען די געגנער אין סענטימענטאַליזם און נישט לאָגישקייט.

די „לאָגישע" מענשען ווייזען אָן, אַז: 1) שוין דער בלויזער געדאַנק וועגען דער תליה קען אָפּ־האַלטען דעם פערברעכער פון זיין טאַט; און אַז 2) טויט־שטראָף איז דער בילינגסטער מיטעל פּטור צו ווערען פון אַ פּערזאָן, וואָס איז שעדליך פאַר דער געזעלשאַפט, ס׳מאַכט אויס בילינגער, ווי אויס־צוהאַלטען איהם דאָס גאַנצע לעבען אויפ׳ן חשבון פון די שטייער־צאָהלער.

איצט ווערט אין איינער פון די לאָנדאָנער טורמעס אויסגעהאַלטען אַ געוויסער בראַון, וואָס איז פערמשפּט געוואָרען פאַר דערמאָרדען דעם פּאָליציאַנט געטערידזש. דער פערמשפּטער איז אַ פּראָפעסיאָנעלער פערברעכער, וואָס איז שוין גע־זעסען אין טורמע און פערבראַכט פיל יאָהרען אויף קאַטאָרגע. ער האָט נאַטירלעך געוואוסט, אַז נאָכדעם, ווי ער איז בעגאַנגען דעם מאָרד, דאַרף ער זיך אָנהויבען צו גרייטען צו דער אומפער־מיידליכער תליה, ווייל די אינערן־מיניסטאָרען זע־נען „לאָגישע" מענשען און מילדערן קיינמאָל נישט קיין אורטיילען. (ביז דאָס געזעץ איז נישט אָפּגע־שאַפט געוואָרען דאַרף מען איהם אָפּהיטען).

בראַון איז זעהר קלוג, איז אַ גלענצענדער מעכאַניקער, זיין טאַלאַנט פלעגט ער אויסנוצען אויף צו ערפינדען אינסטרומענטען אויף צו עפענען קאַסעס. ער האָט געהאַט אַ ווערקשטעל מיט אַ גאַראַזש; בייטאָג געאַרבייט און ביינאַכט אויך „געאַרבייט" אין פרעמדע וואוינונגען און אויף שאָ־סייען און גרויסען וועג.

ער איז געווען אַ מענש אַ געזעצטער, מיט אַ שטאַרקען ווילען און רוהיגען כאַראַקטער. בראַון האָט אפילו אַן׳איינקונפט־בוך" געפיהרט, און דאָך האָט עס איהם נישט אָפּגעשטעלט פון קיין מאָרד.

אַלס פּראָפעסיאָנעלער פערברעכער און קאַ־טאָרזשניק, האָט ער געוואוסט, אַז די ענגלישע פּאָליציי וועט קיין מאָרד פון אַ פּאָליסמאַן נישט איבערלאָזען אונבעשטראָפט.

פאַר אַנטדעקען דעם מערדער איז בעשטימט געוואָרען אַ בעלוינונג פון 2000 פונט סטערלינג, און דאָס האָט מאַכט צו בעוואוסטן קאַ־טאָרשניק צו פערהאַפטען בראַונען.

און וויסענדיג דאָס אַלץ, איז בראַון דאָך בעגאַנגען דעם מאָרד. אַזוי אַרום ווערט דער ער־שטער אַרגומענט צו פערטיידיגען די טויט־שטראָף, וואָס שיינט צו זיין אַזוי לאָגיש, אָפּגעלייקענט דורך דער ווירקליכקייט.

ווי זעהט אויס דער צווייטער אַרגומענט?

— די תליה איז דאָס בילינגסטע מיטעל אונ־שעדליך צו מאַכען אַ מענשען, וואָס איז אַנערקענט געוואָרען פאַר שעדליך.

בראַון, ווי ס׳זעהט אויס, איז אַ מענש אַ שטאַרקער און אַן׳ענטשלאָסענער. נאָכ׳ן אורטייל האָט ער ערקלערט, אַז ער וועט זיך נישט לאָזען אויפהענגען, און שוין דעם צווייטען מאָל, ווי ער פּרובט בעגעהן זעלבסטמאָרד.

צום ערשטען מאָל האָט ער עס געפּרובט צו מאַכען מיט אַ ראַזיר־מעסער, וועלכען ער האָט ערגיץ בעקומען, אַזוי ווי די פּער׳משפּט׳ע צום טויט היט מען בייטאָג און ביינאַכט, האָט ער געפּרובט זיך נעמען דאָס לעבען אין בעט אונטער דער קאָלדרע. דער אויפזעהער האָט אָבער בע־מערקט דאָס בלוט, וואָס האָט זיך דורכגעזאַפּט דורכ׳ן מאַטראַץ און געמאַכט אַ טומעל, מ׳האָט געבראַכט אַ דאָקטאָר און דעם זעלבסטמערדער אָפּגעראַטעוועט. מ׳האָט איהם גענומען היילען, כדי אַ געזונטע איבערצוגעבען דעם תּליון.

נישט לאַנג האָט בראַון ווידער אַמאָל געפּרובט בעגעהן זעלבסטמאָרד: ער האָט אָפּגעריסען אַ קנעפּעל פון דער אַרעסטאַנטען־קורטקע, אויפגע־הויבען דעם שאַרף מיט די נעגעל און געפּרובט זיך איבערשניידען די אַרטעריע. דער אויפזעהער האָט איהם ווידער אַמאָל געשטערט.

אויב ס׳איז ריכטיג, אַז די געזעלשאַפט דאַרף אויף אַ בילינגסטען אופן פּטור ווערען פון אַ שער־ליכען מיטגליד, וואָלט דאָך געווען לאָגיש צו דער־לאָזען, אַז בראַון זאָל בעגעהן זעלבסטמאָרד.

דאַן וואָלט מען זיך געקענט איינבּרענגען די פינף פונט, וועלכע ס׳בעקומט דער תליון, אַלס לוין פאַר זיין מלאכה.

אָבער ס׳זעהט אויס, אַז די פערטיידיגער פון טויט־שטראָף דאַרפען די „לאָגיק" איבערלאָזען צו רוה.

דיאָנעאַ.

„פאַרוואָס בין איך אַ יוד?"

בעריהמטער פראַנצויזישער שרייבער דער־צעהלט, ווי אַזוי ער איז אַוועק פון יודענטום און צוריק זיך צו איהר אומגעקעהרט

„פאַרוואָס איך" — אונטער דעם אַלגעמיינעם נאָמען לעזט דער פּאַריזער פערלאַג „לעז עריטער דע פראַנס" אַרויס אַ סעריע בראָשורען, וועלכע שטעלען מיט זיך פאָר אַ מין עפענטליכען ויכוח איבער אַ רייה געזעלשאַפטליך־פּאָליטישע פראַגען.

הערווייל זענען ערשינען דריי בראָשורען פון דער דאָזיגער אויסגאַבע: „פאַרוואָס בין איך אַ קאַטאָליק?" „פאַרוואָס בין איך נישט קיין פּעסימיסטקע?" „פאַרוואָס בין איך אַ יוד, עס ווערען צוגעגרייט בראָשורען מיט תשובות אויף די פראַגען: „פאַרוואָס בין איך אַ רעמאָקראַט?", „פאַרוואָס בין איך אַ סאָציאַליסט?" „פאַרוואָס בין איך אַ מאָנאַרכיסט?" א. א. וו.

„פאַרוואָס בין איך אַ יוד?" פרעגט זיך דער בעקאַנטער פראַנצויזישער שריפטשטעלער עדמאָן פלעג, וועלכער איז פון לאַנג אַוועק פון יודענטום און האָט זיך אויסגעלעבט אַלס פראַנצויז, מיט דעם פראַנצויזישען אינדיפערענטיזם צו פראַגען פון רעליגיע און מיט דער פראַנצויזישער שאַרפקייט פון געדאַנק אין פראַגען פון קונסט, שעהנקייט און גייסטיגען לעבען בכלל.

עדמאָן פלעג שטאַמט פון אַן־אָרטאָדאָקסישער יודישער פאַמיליע אין זשענעווער קאַנטאָן, וועלכע איז נאָהענט פערוואַנדט מיט דער גרויסער משפחה פון די שווייצאַריש־עלזאַסישע רבנים, און פאַר איהם איז נישט אַזוי לייכט נישט דאָס אַוועקגעהן פון יודענטום, נישט דאָס אומקעהרען זיך צוריק. פלעג איז דער מחבר פון אַ פּיעסע „דער פּויפּסטליכער יוד", וועלכער האָט געמאַכט אַ גרויסען רושם און איז געווידמעט דער פראַגע פון יודישען מעסיאַניזם. פלעג רעדט וועגען זיך מיט דער בענקשאַפט פון אַ יודישער נשמה:

„פאַרוואָס איך בין אַ יוד? דאָס איז אַן־אַלטע געשיכטע, וועלכע הויבט זיך יערעס יאָהרהונדערט אָן פון ראַסני".

„ישראל האָט שוין געהאַט טויזענדער געלעגענהייטען צו פערשווינדען פון דער וועלט. אָבער טויזענד מאָל איז ער צוריק אויפגעשטאַנען. ישראל האָט איבערגעלעבט די פּרעה׳ס, נבוכדנצר׳ן, קאָנסטאַנטינ׳ען, מחמד׳ן, די אינקוויזיציע און אַסימילאַציע. איך וויל דיר דערצעהלען (בראָשור איז געשריבען אין דער פאָרם פון אַן־ערצעהלונג פון אַ זיידע צו אַן־אייניקעל) ווי אַזוי ישראל איז געשטאָרבען און איז צוריק אויפגעשטאַנען תחית המתים אין מיר".

דער יוד איז אין איהם, אין פלעג׳ן, געשטאָרבען צוליב פערשידענע סיבות, צווישען וועלכע ס׳האָט אַ ראָלע געשפּילט דער פאַקט, וואָס די יודישע רעליגיעזע מנהגים זענען פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ טויטען ריטואַל, וועלכער האָט פערלוירען דעם אינערליכען מהות.

אין דערזעלבער צייט האָט דער דאָזיגער ריטואַל אַרויפגעלעגט שווערע און אונאויפהערליכע פערבאָטען, וועלכע האָבען געשאַפען אַ קינסטליכען געטאָ, וואו ער האָט זיך געפיהלט אָפּגעשניטען פון אַרומיגען פרייען לעבען.

און עס קומט אַ מאָמענט, ווען פלעג פיהלט זיך אפילו פאַר אַ שונא פון יודענטום, ער האַסט עס דערפאַר, ווייל עס האָט זיך נישט בעוויזען אויפצוהויבען צום מעסיאַניזם פון קריסטענטום און האַלט זיך דאָך פאַר׳ן אויסדערוועהלטען פאָלק, אַ פאָלק פון נבחרים, וואָס איז אַזוי גענייגט זיך אַליין אויסצולאַכען און וואָס פערדינט אויסגעלאַכט צו ווערען.

אין הויז פון פלעג׳ס עלטערען איז געווען אַן־אָפטער גאַסט דער זשענעווער גראַן־ראַבין, פּראָפ. פון פילאָלאָגיע אין דער זשענעווער אוניווערזיטעט דער רב האָט ליב געהאַט שפּאַסען אין אַנעקראָטען, וועלכע די געוועהנליכע גאָטספאַרכטיגקייט פלעגט זיך טיילמאָל פלוצים פערוואַנדלען אין גאָטסלעסטערונג.

משה רבינו שפּילט מיט גאָט אין קאָרטען און זאָגט צו גאָט: „ביטע — נאָר אָהן חאַנדער". דאָס איז איינער פון די פיל אַנעקראָטען, וועלכע עס פלעגט דערצעהלען דער זשענעווער רב. און פלעג וואַרפט די יודען דעם פאָרוואורף, אַז כמעט אין אַלע זייערע ענינים, אין די קלענסטע אפילו מישען זיי אַריין גאָט, נישט פיהלענדיג די אמת׳ע שעהנקייט פון גאָטס נאָמען.

— ניין! איך בין נישט קיין יוד! איך שעהם זיך מיט מיין ראַסע! — האָט דעמאָלט געשריבען עדמאָן פלעג.

און דאַן איז געקומען די פראַנצויזישע שולע, דער פראַנצויזישער אוניווערזיטעט, די פראַנצ. פּאָזיטיווע פילאָזאָפיע. דאָס אַלץ זאַפּט דורשטיג אַריין אין זיך דער יונגער גאָטזוכער, וועלכער האָט זיך אַ צייט לאַנג געפיהלט אינגאַנצען פריי פון דער רעליגיעזער מיסטיק. מיט דער גאַנצער ברוסט אָטעמט אַריין אין זיך די קוויקענדע לופט פון הומאַניזם, וועלכער ערלויבט זיך צו פיהלען פאַר אַ בירגער פון דער וועלט.

ער איז נישט נאָר אַ געהמער. ער איז אויך אַ געבער. זיינע ווערק ווערען בעטראַכט אַלס געווינס פאַר דער פראַנצויזישער ליטעראַטור, זיינע פּיעסען ווערען געשפּילט אין די פראַנצויזישע טעאַטערען.

און פלוצים... דרייפוס׳עס פּראָצעס! פלעג אַליין און זיין פריינד דער קאַטאָליק בעמיהען זיך געמיינזאַם צו פערשטעהן דעם זין פון דאָזיגען „געריכט־אינצידענט", וועלכער איז פערוואַנדעלט געוואָרען אין אַ שטורעם און האָט אויפגעטרייסעלט גאַנץ פראַנקרייך, צוטיילענדיג דאָס לאַנד אין צוויי פיינדליכע לאַגערען. אָבער — אַ מאָרגע נאָך:

(קאָרעספּאָנדענץ פון פּאַריז)

דאָס, וואָס איז פאַר זיין פריינד נישט מעהר ווי אַ געגענשטאַנד פון לאָגישען אַנאַליז, ווערט פאַר איהם אַ קוואַל פון טיפען וועהטאָג.

זיין פריינד ווענט קאַלטבלוטיג אָפּ אַלע „פאַר" און „געגען", עסטעראַזי אָדער דרייפוס, אָבער איהם, פלעג׳ן, נעהמט אַרום אַ שרעק ביים געדאַנק, אַז דרייפוס זאָל זיך אַרויסווייזען פאַר שולדיג.

וואָס מעהר דער פּראָצעס איז זיך פונאַנדערגעוואַקסען, אויפדעקענדיג דעם פלאָנטער פון רעליגיעזער, נאַציאָנאַלער און ראַסען־שנאה, וואָס זענען מיט איהם געווען פערבונדען, האָט פלעג אַלץ אָפטער און אָפטער זיך געמוזט מודה זיין, אַז דער לייטענדער סטימול פון זיין האַנדלונג און געפיהל איז אין דער צייט געווען דער בעוואוסטזיין, אַז ער געהערט צו דערזעלבער ראַסע, וואָס דרייפוס.

ער הויבט זיך אָן צו קאָנטראָלירען, צו אַנאַליזירען זיינע געפיהלען און געדאַנקען. ער האָט אָנגעהויבען אויפמערקזאַם צו שטודירען די ביבעל און דעם תלמוד, בעמיהט זיך אַריינצופיהלען אין וועלטאויפפאַסונג פון יודענטום מיט זיין רעליגיעז־מיסטישען ציון און פּראַקטיש־פּאָליטישען ציוניזם.

צי איז אין דעם אַלעמען פאַרהאַן דאָס, וואָס זאָל קאָננען פערבייטען פאַר׳ן יוד דעם אינטעליגענט יענע קאָסמאָפּאָליטישע אידעען, אין וועלכע ער האָט גערעכענט צו געפינען אַ סוראָגאַט פאַר זיין פערלוירענעם פאָטערלאַנד?

ציוניזם? יאָ!

אָבער דער ציוניזם גיט אַ האַרמאָנישע לעזונג בלויז פאַר די צוויי־דריי מיליאָן יודען, וועלכע הע־לען געפינען אַ רעאַלע טעריטאָריעלע היים.

און די איבריגע 13 מיליאָן, וועלכע וועלען בלייבען צושפּרייט איבער דער גאַנצער וועלט. און צי איז דאָס אָפּווכע פון אַ מאַטעריעלען פּאַטער־לאַנד די אמת׳ע רעאַליזאַציע פון דער מיסיע, צו וועלכער די יודען האָבען זיך געפיהלט בערופען אין משך פון יאָהרהונדערטען?

דער וועלט־קריג האָט פלעג׳ן פערכאַפּט גראָד אין דעם מאָמענט, ווען ער האָט זיך געפיהלט פאַר אַ ציוניסט. און דאָך איז פאַר איהם אויף קיין מינוט נישט געווען קיין ספק, אַז ער דאַרף זיך שטעלען אין די רייהען פון דער פראַנצויזישער אַרמעע, הגם אַלס שווייצאַרישער בירגער, האָט ער געקאָנט בלייבען נייטראַל.

„צעהנדליגער טויזענדער אַנדערע יודען, וועלכע זענען אַ סך מעהר פרעמד צו פראַנקרייך, האָבען געטון דאָסזעלבע, וואָס איך, פאַר וועמען פראַנקרייך איז געווען אַזוי נאָהענט," — דערצעהלט פלעג, וועלכער האָט זיך דעמאָלט געפיהלט אַלס יוד און פראַנצויז.

פאַרוואָס? ווייל דער דאָזיגער קריג האָט זיך איהם פאָרגעשטעלט אַלס דער לעצטער אויסברוך פון באַרבאַרישקייט, וואָס דאַרף מאַכען אַ סוף צו דער באַרבאַרישקייט גופא. עס איז ווי מקוים געוואָרען די מיסיע, וועלכע האָט געדאַרפט ערפילען פאַר דער וועלט דאָס פאָלק ישראל, וואָס האָט פריהער פאַר אַלע פעלקער אַנערקענט, אַז גאָט איז איינער און אַז עהרען אַ מענש — הייסט עהרען אין זיין פּערזאָן גאָט אַליין.

דער אויסגאַנג פון קריג האָט די האָפנונג נישט ערפילט. אָבער דאָס בעווייזט נאָר, אַז די מיסיע פון יודענטום אין דער הינזיכט איז נאָך אין דער צוקונפט.

און צווישען די צוועלף פונקטען, דורך וועלכע פלעג מאָטיווירט זיין חוב צו בלייבען אַ יוד, שרייבט ער:

„איך בין אַ יוד, ווייל איבער די נאַציעס און איבער דעם פאָלק ישראל שטעלט דאָס יודענטום דעם מענש און די איינהייטליכקייט פון דער מענשהייט".

פּ. שטערן.

לכבוד שבועות

עמפּפעהל איך מיין געעהרטע קונדשאַפט אַ רייכען אויסוואַהל פון די נייעסטע אויסלענדישע

פּערפומען, פודערן,
טואַלעט־זייפען, קעלנישע און
קרעמען, בלומען־וואַסערן

צו די אויסערסט־ביליגסטע פּרייזען!

בעזוכט מיין פּערפומעריע — און איהר וועט זיך איבערצייגען.

מיט אַכטונג

J. Drukier

11 Zawadzka 11

וויען געהט אונטער

די צאָהל חתונות און געבורטען אין דער דונאַי־שטאָדט פאַלט קאַטאַסטראָפאַל.

קאָרעספּאָנדענט פון וויען

די סטאַטיסטישע יאָהרביכער פון דער וויענער מוניציפּאַליטעט קענען אַרויסברענגען די וויענער איינוואוינער אויף טרויעריגע געדאַנקען. און ס׳איז פערהאַן פון וואָס טרויעריג צו ווערען, שטעלט זיך פאָר: אין יאָהר 1919 איז די צאָהל חתונות דערגאַנגען ביז 21600, אין 1920 — 20.400, אין 1923—18000, אין 1925 — 16100 און אין יאָהר 1927 — נאָר 14200.

ס׳קומט אויס, אַז די צאָהל חתונות פערקלענערט זיך מיט יעדען יאָהר אויף טויזענד. די אָרמע מענשען, וועלכע זאָגען זיך עקשנותדיג אָפּ אַרויפצולעגען אויף זיך פאַמיליען־קייטען, וואַקסט מיט אַ דראָהענדע פּראָגרעסיע, אויב ס׳וועט ווייטער אַזוי געהען וועט מען אין ווין 15 יאָהר אַרום ענטגילטיג אויפהערען חתונה צו האָבען. דאָס געזעץ פון פרו ורבו וועט פערגעסען ווערען און אומזיסט וועלען פון דעם דערמאָהנען די נביאים און מאָראַליסטען. די צערעמאָניעס פון חופּות און חתונה־האָבען וועלען מיט דער צייט ווערען לעגענדעס. פון אַלטפערשוואונדענע צייטען. דאָס אָרט פון חתונה־האָבען וועט פערנעהמען דעם ערזאַץ אין דער פאָרם פון אַ צייטווייליגען צוזאַמען־וואוינען מיט זעהר ווייניג געבורטען און זעהר פיל אַבאָרטען.

אויב אין די סאָציאַלע בעדינגונגען וועט נישט פאָרקומען קיין ענטגילטיגע ענדערונגען, אויב די חתונה וועט נישט אויפהערען צום ווערען אַ שרעקס־ווערק און קינדער אַ קללה אַנשטאָט „אַ גאָטס גאָב", וועט ווין אין הונדערט יאָהר אַרום מיט זיך פאָרשטעלען אַ זעהר טרויעריג בילד, אין דער צייט ווען אַנדערע גרויסע צענטרען וועלען רעכענען צעהנדליגער מיליאָנען בעפעלקערונג, וועט ווין זיין אַן־אויסגעשטאָרבענע שטאָט, ווי זי איז געווען אין מיטעלאַלטער, עפּיס אַ קליין דערפעל, וועלכעס שטאַרבט אָפּ מיט יעדען יאָהר, אָהן אונטערוואַקסענדען דור — די האָפנונג פון דער צוקונפט, אָהן קינדערשען טומעל און געלעכטער, יוגענדליכע לעבענס פריידיגקייט. עס וועט אויסטרוקענען דער קוואַל פון לעבען און ווין וועט סוף־כל־סוף אויסגעשטראָכען ווערען אין דער רשימה פון לעבעדיגע שטעט.

אַזאַ האָפנונגסלאָז בילד חלומט זיך שוין די וויענער, וועלכע נעהמען זיך נאָהענט צום האַרצען דעם גורל פון זייער געבורט־שטאָט. און אַלץ מעהר הערען זיך איצט שטימען „פרו ורבו" האָט חתונה און גיט דעם פאָטערלאַנד נייע בירגער און בירגערינס. מ׳ברענגט אַלס ביישפּיל בערלין, וועמענס בעפעלקערונג פערגרעסערט זיך און מעהרט זיך מיט אַזאַ איילעגקייט, אַז אין פערלויף פון 25 יאָהר האָט די בעפעלקערונג זיך פערדאָפּעלט און שטייגט שוין איבער 4 מיליאָן, אפילו פּאַריז, וועלכע האָט אַזאַ שלעכטע רעפּוטאַציע, דער דאָזיגער לייכטזיניגער הולטײַ פערגעסט נישט דעם פּאַטריאָטישען חוב און יעדער בעמיהט זיך, אַז די בעפעלקערונג זאָל אויך זיך נישט פערגרעסערען, איז, לכל השחות זאָל זי זיך נישט פערקלענערן.

די פּראָפּאַגאַנדע בלייבט אָבער אָהן ערפאָלג, דאָס לעבען איז שטאַרקער פון אַלע פּראָפּאַגאַנדע־מיטלען איבערהויפּט נאָך אין וויען, וואו די יוגענטלייט האָבען מורא פאַר חתונה האָבען ווי פאַר פייער. עס לאָזט זיך אויך פיהלען די אַרבייטסלאָזיגקייט, נויט, די נישט זיכערקייט אין מאָרגענדיגען טאָג. אמת, נאָך דער מלחמה איז דער קריזיס געווען נאָך גרעסער ווי איצט, אָבער אויך דעמאָלט זענען די צאָהל חתונות געווען גרעסער ווי היינט. עס ערקלערט זיך מיט די ספּעציפישע בעדינגונגען פון דער נאָך־מלחמה־צייט. די מלחמה האָט געמאַכט פאַר אַלמנות צעהנדליגער טויזענדער יונגע פרויען, דער גרעסטער טייל פון זיי נאָך יונגע מעהר ווייניגער פערזאָרגטע מיט פּענסיעס, וואוינונגען גאַנץ אַנשטענדיג אויסגעשטאַטעטע. אַזעלכע אַלמנות זענען פאַר די פריילעדיגע יונגעלייט געווען אַ גאַנצע מציאה, מען האָט מיט די אַלמנות חתונה געהאַט און אָנגעהויבען דאָס לעבען פון דאָס ניי.

אין די פערגאַנגענע 10 יאָהר האָט זיך די קאָניוקטור אויף דעם חתונה־מאַרק בעדייטענד פערערגערט. די „אַלמנות־רעזערווען", אויב מען קען זיך אַזוי אויסדריקען, זענען שוין כמעט אינגאַנצען אויסגענוצט. די קליינע צאָהל פערבליבענע אַלמנות האָבען זיך אין דער צייט שטאַרק געעלטערט געוואָרען, די וואוינונגען זענען, אמת, ביי זיי פערבליבען, אָבער אַ גרויסער טייל פון שטוב־איינריכטונג איז פערקויפט אָדער פערזעצט.

דערצו זענען די אַלמנות נאָך קלוג געוואָרען. די פּראַקטיק האָט בעוויזען, אַז די מאַנספּערשוינען, וועלכע האָבען חתונה צוליב אַ וואוינונג, אויסמעבלירונג און אַנדערע מעלות, ווייזען זיך שפּעטער אַרויס אַלס שלעכטע מענער. די פרויען מוזען דערנאָך אַרבייטען פאַר זיי און די קינדער. אין וויען איז דאָס נאָך דער מלחמה אַ גאַנץ געוועהנליכע ערשיינונג. די ערשטע צייטען זוכט נאָך דער מאַן אַביסעל אַרבייט אָדער ער מאַכט לכל־הפחות דעם אָנשטעל, אַז ער זוכט, דערנאָך אָבער זוכט ער אפילו נישט און פערלאָזט זיך שוין אינגאַנצען מיט פּרנסה אויף דער פרוי.

דער ווילנער זשורנאַל „די פרוי" האָט געמאַכט אַן־אַנקעטע וועגען דער פראַגע, פאַרוואָס מיידלעך און יונגע אַלמנות יאָגען זיך די לעצטע צייטען נישט אַזוי שטאַרק חתונה צו האָבען, דער גרעסטער טייל ענטפערען איז געווען, אַז די פרויען שרעקט די פּערספּעקטיוו נאָך דער חתונה צו אַרבייטען פאַר׳ן מאַן און די קינדער, די איינזאַמקייט איז שוין פיל ליבער.

„איך וואָלט גערן חתונה געהאַט — שרייבט אַן־אַנגעשטעלטע — איך פערדין און לעב אַנשטענדיג, איך בעקום אָבער פאָרשלאָגען פון בלויז לייזיגגייערס, וועלכע ווילען נאָך דער חתונה לעבען אויף מיין חשבון איך דאַנק פאַר אַזאַ פערגעניגען".

אין וויען אָרדענט זיך איצט טויזענטער מיידלעך און יונגע אַלמנות גאַנץ „אַנדערש" איין. די געזעצליכע חתונה ווערט פערביטען מיט דעם ערזאַץ ד. ה. מיט אַ פרייע צוזאַמענלעבען. דאָס ווערט אַ גאַנץ געוועהנליכע ערשיינונג, צו וועלכער די בעפעלקערונג האָט זיך שוין צוגעוואוינט, די פרויען אַליין בעהאַלטען זיך גאָרנישט דערמיט דאָס, וואָס איז מיט 15 יאָהר צוריק בעטראַכט געוואָרען פאַר אַ חרפה, איז איצט גאַנץ נאַטירליך. די מלחמה און רעוואָלוציע האָבען אויך אויף דעם געביט געבראַכט צו איבערראַשונג פון די ווערטען, צו גאַנץ אַנדערע מיינונגען וועגען ליבע, חתונות און בעציהונגען צווישען די געשלעכטער. אין וויען פערשווייגט מען דאָס נישט, צו דער גרויסער שרעק פון די געשוואוירענע מאָראַל־היטער פון רעאַקציאָנערען לאַגער, געהט מען גלייך צו צום געשלעכט־פּראָבלעם.

מיט דעם פּראָבלעם בעשעפטיגט זיך שטאַרק די סאָציאַליסטישע פּרעסע, ווייל דאָ האַנדעלט זיך נישט נאָר וועגען ליבע, נאָר הונדערטער פרויען פאַלען צוליב דורשט נאָך ליבע, אַריין אין די הענד פון אַוואַנטוריסטען און אויסוואורפען. אין אַ לעקציע האָט פּראָפעסאָר יונג ערשט נישט לאַנג געזאָגט, אַז טויזענטער מענער און פרויען, פאַר וועלכע ס׳איז אונמעגליך חתונה צו האָבען אויף אַ געזעצליכען אויפן, זוכען ליבע דורך צייטונגס־אַנאָנסען, פאַלען אַריין אין די הענד פון סוטענערען און בעצאָהלען זעהר שווער דערפאַר. פּראָפ. יונג האָט נישט געקענט געבען קיין ענטפער, ווי אַזוי דאָס אָנגעוועהטאָגטע פּראָבלעם זאָל געלעזט ווערען, ער האָט אָבער די פראַגע אָפען אַוועקגעשטעלט, אויפפאָדערענדיג די געזעלשאַפט מיט איהר זיך צו בעשעפטיגען, רעדען וועגען איהר אויפריכטיג, גאָרנישט בעהאַלטען, פיהרען שמועסען וועגען דער פראַגע מיט יונגע בחורים און מיידלעך בעזונדערס פון דער אָרימער בעפעלקערונג.

„אַוועקשטעלען די פראַגע — הייסט מאַכען אַ גרויסען שריט פאָרויס"! — האָט געזאָגט פּראָפ. יונג. און ער איז גערעכט.

נ. טאַסין.

לאָדז, 24-טען מאַי 1928

נייער פאָלקסבלאַט

לאָדז, 24-טען מאַי 1928

מגילת רות / די פּאָעמע, וואָס ווערט געלייענט שבועות

פון **חיים שוים**

מגילת רות איז איינס פון די שענסטע ביכער אין תנ"ך, איינע פון די בעסטע ליטעראַרישע שאַפונגען, וואָס זענען אונז געבליבען פון די אַמאָליגע צייטען, ווען יודען האָבען נאָך געהאַט אַן אייגענע מלוכה אין ארץ־ישראל.

עס איז נישט קיין היסטאָריע־בוך, ווי אַ שטיינער „שמואל" אָדער „מלכים". עס איז אויך נישט קיין פאָלקס־מעשה, קיין פּראָדוקט פון פאָלקס־פאַנטאַזיע ווי די מעהרסטע ערצעהלונגען פון חומש. ס'איז די פּאָעטישע שאַפונג פון אַן'איינצעלנעם דיכטער, אַ נאָוועלע וואָס גיט אונז אַ בילד פון דעם יודישען לעבען אין אַ קליין שטעטעל אין ארץ־ישראל אין יענע אַלטע צייטען. מגילת רות האָט דערפאַר נישט צו טון מיט קיין חקירות אין יודישער געשיכטע. עס איז אַ ליטעראַריש ווערק פון אַ יודישען דיכטער פערצייטען אין ארץ־ישראל און מוז פערשטאַנען ווערען נאָר פון אַ ריין ליטעראַרישען שטאַנדפּונקט.

מגילת־רות איז אַן'אידיליע, אַן'ערצעהלונג פון דעם איינפאַכען און צופרידענעם פּויערים־לעבען. בישטאָ דערין קיין גרויסע געשעהענישען, קיין שטורמדיגע סצענעס, קיין שאַרפע קאָנפליקטען. אַלע מענשען זענען דאָ גוט און אַלצדינג ענדיגט זיך דאָ גוט. די סצענע פון דעם בוך איז דערפאַר טאַקע נישט קיין גרויסע שטאָט מיט אַ בעריהמטען הייליגטום, נאָר בית־לחם, אַ קליינע, שטילע שטעטעל אין די בערג פון יהודה.

אָבער דאָס וואָס „מגילת רות" איז אַן'אייניהייטליכע און אויסגעהאַלטענע ערצעהלונג, פערפאַסט פון אַן'איינצעלנעם דיכטער איז נישט איהר וויכטיגסטע כאַראַקטעריסטיק, עס זענען דאָ אין תנ"ך אויך אַנדערע אַזעלכע איינהייטליכע ביכער. אויך אַלס ערצעהלונג פון דעם פּשוט'ן, רוהיגען לעבען, אַלס אידיליע, איז רות נישט די איינציגע. די געשיכטע פון שמואל'ס יוגענד אין אָנהויב פון ספר־שמואל איז אויך אַ וועלטען שעהנע אידיליע. די הויפּט־כאַראַקטעריסטיק פון „מגילת רות", וואָס עס צייכענט זי אויס פון אַלע אַנדערע ביכער פון דער ביבעל, איז דאָס, וואָס זי דערצעהלט אונז וועגען פּשוט'ע מענשען פון פאָלק, וועגען איינפאַכע יודישע פּויערים פון אַ קליין שטעטעל אין ארץ־ישראל.

אין אַלע ביכער פון תנ"ך רעדט זיך וועגען גרויסע אויסגעצייכענטע מענשען, וועגען פיהרער און לעהרער פון דעם יודישען פאָלק, וועגען בעריהמטע פיגורען אין דער יודישער געשיכטע, וועגען מלכים און גבורים, נביאים און כהנים. און אפילו אין אַזאַ בוך, וואו דער העלד איז נישט קיין נאַציאָנאַלע און היסטאָרישע געשטאַלט, ווי למשל אין איוב, איז ער אָבער אַ רעליגיעזער העלד, איינער וואָס גריבעלט זיך אין די טיפענישען פון דעם מענשליכען שיקזאַל אויף דער וועלט. רות אָבער איז דאָס איינציגע בוך אין דער גאַנצער ביבעל, וואָס דערצעהלט פון איינפאַכע יודען, פון יודען אָהן חכמות, פון עהרליכע, פּשוט'ע פּויערים פון בית־לחם, וועלכע לעבען מיט זייער פאַמיליע און מיט זייער איינענע שטיקעל לאַנד און קימערען זיך וועניג מיט די פּאָליטישע, נאַציאָנאַלע און רעליגיעזע פראַגען פון זייער צייט.

דער פערפאַסער פון רות איז נישט קיין געלעהרטער, קיין טעאָלאָג, נאָר אַ דיכטער פון פּשוט'ען פאָלק, קענטיג אַליין אַ פּויער פון בית־לחם. ער איז נאָך נישט דורכגעדרונגען מיט דעם מאָנאָטעאיזם פון די גרויסע נביאים, מיט דעם גלויבען אין אַן'איינציגען גאָט פון אַלע מענשען. זיין קוק אויף דער וועלט איז נאָך פאָלקסטימליך. יעדעס פאָלק האָט זיך זיין אייגענעם גאָט. רות פערלאָזט נישט נעמי'ן און זאָגט איהר: „דיין פאָלק איז מיין פאָלק און דיין גאָט איז מיין גאָט". ערפּה, אָבער, קעהרט זיך צוריק אום „צו איהר פאָלק און צו איהר גאָט".

ווייל דער דיכטער פון רות איז געווען אַ פּשוט'ער יוד און האָט דערצעהלט וועגען פּשוט'ע יודען, איז עס איהם דערפאַר אַזוי גוט געלונגען איבערצוגעבען אין זיין מייסטערהאַפטער ערצעהלונג דעם שטאַרקען, געזונדען ריח פון דעם יודישען דאָרף אין ארץ ישראל אין די אַלטע, ביבלישע צייטען. ווען מיר לייען רות, טראָגען מיר זיך אַריבער אין אונזער פאַנטאַזיע אויף די פעלדער פון בית־לחם אין די אַמאָליגע צייטען פון דער יודישער מלוכה.

עס איז די שניט־צייט. עס וועהען אויף אונז די ווינטלעך פון די בערג פון יהודה. עס ברענגט אונז די ארץ־ישראל'דיגע זון מיט איהר גליהענדיגער היץ, און מיר טרינקען ווייך־עסיג געמישט מיט וואַסער, דעם געטראַנק, מיט וועלכען די אָריאַמע יודען האָבען דעמאָלט געשטילט דעם דורשט. מיר הערען דעם קלונג פון די שניידמעסער און דעם פרעהליכען געזאַנג פון די תבואה־שניטער אויף די יודישע פעלדער. עפּעס שמעקט עס אין דעם בוך מיט דעם געשמאַקען ריח פון פרישגעשניטענע זאַנגען.

אָבער נישט נאָר פיהלען מיר אין מגילת רות דעם ריח פון דער ארץ־ישראל'דיגער ערד. מיר פיהלען דאָרטען אויך די סביבה, די אַטמאָספערע פון'ם יודישען דאָרף. אַלע פערזאָנען אין דעם בוך זענען דאָרפסלייט, פּויערים, מיט אַ פּויערשער פּסיכאָלאָגיע. די אינטערעסען זייערע דרעהען זיך אַרום פּויערשע ענינים: אַרום ברויט און נערעטעניש, אַרום פעלדער, תבואה און פאַמיליען־איינענטום. תבואה איז די טייערסטע זאַך, וואָס זיי קענען. בעז דער רייכער פּויער, שלאָפט אַליין אין שייער. ער וואָלט אַלצדינג אָנטרויען אַן'אַנדערען, אַ חוץ זיין תבואה. דאָס מוז ער אַליין היטען אַ גאַנצע נאַכט. און אַז ער וויל אויסדריקען רות'ן די אַכטונג און סימפּאַטיע, וואָס ער פיהלט צו איהר, גיט ער איהר אַ מתנה די טייערסטע זאַך פאַר אַ פּויער פון בית־לחם: פערטיגע, אויסגעדראָשענע גערשטען.

דער פערפאַסער פון רות הויבט אָן זיין בוך ווי אַ היסטאָרישע ערצעהלונג. ער וויל, זאָגט ער, דערצעהלען אַ געשיכטע, וואָס האָט פּאַסירט נאָר אַמאָל אין די אַלטע צייטען, „אין די טעג פון די שופטים", נאָך איידער די יודישע מלוכה איז געגרינדעט געוואָרען. דער פערפאַסער אַליין שטעהט ווייט פון יענע אור־גרויע צייטען און זייערע מנהגים. אין זיין צייט — די שפּעטערע צייט פון דער יודישער מלוכה, נישט זעהר לאַנג פאַר'ן ערשטען חורבן — איז די יודישע ציוויליזאַציע אין ארץ־ישראל שוין געווען ווייט פאָרטגעשריטען. ווען מ'האָט דאַן עפּעס וואָס אָפּגעקויפט, האָט מען שוין געשריבען אַ קאָנטראַקט (ירמיה ל"ב). אָבער אין יענע צייטען, פון וועלכע ער דערצעהלט, ערקלערט ער זיינע לעזער, האָט נאָך געהערשט דער מנהג צו בעשטעטיגען דעם פערקויף אָדער דעם אויסטויש פון זאַכען מיט'ן אויסטון דעם שוך און איהם געבען צו דעם צווייטען צד.

כאָטש אָבער דער פערפאַסער דערצעהלט אַ מעשה פון די פערגאַנגענע צייטען, איז אָבער נישטאָ אין דעם בוך עפּעס וואָס זאָל זיך בעציהען אויף וועלכע נישט איז היסטאָרישע צושטענדען און געשעהענישען, — עפּעס וואָס זאָל זיין פערבונדען מיט וועלכע נישט איז נאַציאָנאַלע העלדען פון אַמאָל. עס איז אַ נאָוועלע מיט אַ ריין אינדיווידועלען מאָטיוו, עס דערצעהלט אַ געשיכטע פון דער טרייהייט און איבערגעבענהייט פון אַ פרוי צו איהר מאַן. די פרוי איז אַ מואביה, פון דעם לאַנד מואב, וואָס איז געלעגען לעבען ארץ־ישראל, און איהר טרייהייט און איבערגעבענהייט צו איהר געשטאָרבענעם מאַן איז אַזוי שטאַרק, אַז זי וויל זיך אויף קיין פאַל נישט שיידען פון איהר מאַנ'ס מוטער און געהט מיט איהר פיהרען אַן'עלענדען לעבען אַלס אָרימע אלמנה אין אַ פרעמדען לאַנד. דער דיכטער מאַכט זיין העלדין, רות, פאַר אַ מואבית נאָר צוליב דעם ראַזינגען גרונד, כדי צו ווייזען, אַז זי האָט זיך אפילו נישט געשראָקען פאַר דאָס ערגסטע: פאַר'ן געהן אין גלות און לעבען צווישען פרעמדע, נאָר זיך נישט צושיידען פון איהר מאַנ'ס פאַמיליע און אויפצושטעלען זיין נאָמען אויף זיין נחלה.

כדי דורכצופיהרען אָט דעם מאָטיוו פון געהן אין גלות מיט'ן פרייען ווילען אויס ליבע און טרייהייט צום געשטאָרבענעם מאַן, האָט דער פערפאַסער פון מגילת רות קיין אַנדער ברירה נישט געהאַט ווי ברענגען די העלדין פון דער ערצעהלונג גלייך אין ערשטען קאַפּיטעל פון אַ פרעמדען לאַנד קיין ארץ־ישראל. אַז דאָס איז טאַקע דער מאָטיוו פון דער ערצעהלונג, קען מען זעהן פון דעם, וואָס בעז זאָגט צו רות'ן אויפ'ן פעלד: „מ'האָט מיר דערצעהלט אַלץ, וואָס דו האָסט געטון מיט דיין שווינער נאָך דיין מאַנ'ס טויט, אַז דו האָסט פערלאָזען דיין פאָטער און דיין מוטער און דיין געבורטסלאַנד און ביזט געגאַנגען צו אַ פאָלק, וואָס דו האָסט קיינמאָל נישט געקענט."

בעז, דער פּשוט'ער, פּראַקטישער פּויער פון בית־לחם, פערליבט זיך נישט אין רות'ן. נישט זי, די אָרימע, וויסטע אלמנה, איז אַזוי שעהן און רייצענד, און נישט ער, ביי וועמען די טייערסטע זאַך איז אַ הורבע הבואה, ווייסט פון די סענטימענטאַלע נייגונגען פון ליבע. וואָס בעז בעוואונדערט אין רות'ן איז דאָס, וואָס זי איז אַזוי עקנוגעאַנגען לעבען עלענד צווישען אַ פרעמדען פאָלק. און דער יודישער גאָט, אונטער וועמעס פליגלען זי איז געקומען זיך בעשיצען, בעצאָהלט איהר טאַקע דערפאַר צום סוף.

גרעץ און אויך אַנדערע ביבעל־פאָרשער נעמען אָן, אַז רות איז געשריבען געוואָרען אין עזרא'ס צייט, און דער פערפאַסער איז אויסען געווען מיט זיין בוך צו פערטיידיגען געמישטע חתונות צווישען יודען און מואב'שע פרויען, געגען וועלכע עזרא און נחמיה האָבען אַזוי ביטער געקעמפט. די דאָזיגע מיינונג האָט קיין פעסטען גרונד נישט. דער פערפאַסער פון רות האָט נישט געקענט האָבען אַזאַ כונה, ווייל ער איז אין אַלגעמיין ווייט געווען פון אַלע זייטיגע כונות.

רות איז איבערהויפּט פערפאַסט געוואָרען נאָך פאַר'ן ערשטען חורבן, ווען דער יודישער פּויער אויף די בערג פון יהודה האָט נאָך נישט געהאַט פערזוכט דעם ביטערען טעם פון גלות אין אַ גאַנץ ווייטען לאַנד, ווען דאָס איינציגע, וואָס האָט איהם געקענט בעוועגען צו פערלאָזען זיין פעלד און זיין גאָרטען איז געווען הונגער, און אויך דאַן איז ער נישט געגאַנגען ווייטער ווי ביז מואב, אַ נאָהענט לאַנד, וואָס גרעניצט זיך מיט ארץ־ישראל. אין יענע צייטען, פאַר'ן גלות בבל, איז, אמת טאַקע, געווען געגען דער זיטע, אַז יודען זאָלען הייראַטען מיט פרעמדע, נישט־יודישע פרויען. אָבער קיינער האָט עס דעמאָלט נישט געגומען אַזוי שטרענג ווי אין עזרא'ס צייטען, און אַ יודישער דיכטער האָט זיך גאַנץ גוט געמענט ערלויבען צו לאָזען אַ יודען אויסוואַנדערען קיין מואב און אַ הונגער־יאָהר און הייראַטען אַ מואבית כדי דורכצופיהרען דעם מאָטיוו פון זיין ערצעהלונג.

די געשיכטע פון רות קען ריכטיג פערשטאַנען ווערען, נאָר ווען מיר נעמען זי אַלס אַ דיכטונג פון אַ יודישען פאָלקסטימליכען פּאָעט אין די אַמאָליגע צייטען, און אַלס אַזעלכע מוז זי אונז ליב און טייער זיין, ווייל זי איז דאָס איינציגע בוך אין דער גאַנצער ביבעל, וואָס גיט אונז אַ לעבעדיגע שילדערונג פון דעם שטילען, פּשוט'ען לעבען אין אַ יודישע שטעטעל אין ארץ־ישראל אין די צייטען פון דעם תנ"ך.

—:0:—

צווישען די מן־קלויבער

(שטיפּערײ)

פון **לעבעדיגען**

אַ פריהמאָרגען אין דער מדבר, ערב זוך אויפגאַנג.

אי זרעם גרויסען לאַגער פון די פיידלעך בעוועגט זיך.

יודען איילען זיך גיין קלויבען מן...

אויפ'ן מדבר־זאַמד ליגען יודען און קלויבען און פיהרען שמועסען, דיסקוטירען.

— איך זאָג אייך, ר' אברהם, אַז דער גאַנצער עסק מיט'ן מן געפעהלט מיר נישט...

— וואָס ר' יוסף?

עט, ס'איז אַן'עסק פאַר ווייבער!.. און דערצו דינגען מיר שוין די אויגען אויך נישט!..

— טאָ פאַרוואָס שיקט איהר נישט אייער ווייב?

— מיין ווייב? ערשטענס, זאָגט זי, ווי לוי נישט אויפשטעהן אַזוי פריה... צווייטענס, איז קאַלט און דריטענס, נאַס, זאָגט זי פון טוי... און זי וויל נישט פערנעצען די פיס... און חוץ דעם איז זי אַ גאַנצען טאָג פערנומען...

— וואָס טוט זי?

— זי פוצט רק איהר ציהרונג!.. זינט מיר זענען אַרויס פון מצרים איז זי קראַנק אויף ציהרונג־פוצונג...

— מיינע אויך!

— יודען! איהר ווייסט די נייעס? — שרייט אויס אַ יוד פון ווייטען.

— וואָס איז? — פרעגען צעהנדליגע שטימען מיט אַ מאָל.

— מען האָט נעכטען פאַרנאַכט נעכאַפּט דתן'ען פערקויפענדיג מן.

— אַ אַזוי?! טאַקע!?

— יאָ, יאָ... און מען האָט איהם אַרעסטירט!

— וואָס איז דער וואונדער? — בעמערקט אַ יונגער יוד — דתן איז שוין אַן'אַלטער פאַסקודניאַק... דאָס איז דאָך דתן'קע דער מסור... אבירם'ס שותף...

ביי אַן'אַנדער גרופּע פיהרט זיך אַזאַ שמועס:

— יודען, ווייסט איהר נישט ביז וואַנען וועלען מיר דאָ ליגען אין מדבר?

— זאָל איך אַזוי וויסען ווי שלעכטס...

— איך האָב געהערט, אַז מיר וועלען דאָ צו ווינטערען...

— פאַרוואָס? משה האָט דאָך אונז עפּעס צוגעזאָגט?

— משה האָט טאַקע צוגעזאָגט, אָבער ער קען זיך נישט אויסגלייכען מיט גאָט — וואַרפט אַריין איינער אַ ווערט.

ביי נאָך אַ גרופּע שמועסט מען:

— איך זאָג אייך, יודען — רעדט אַ יוד מיט אַ קאַרק — אַז אין מצרים איז פאָרט געווען בעסער. מען האָט געהאָרעוועט, אַז מען אַרבייט טאַקע שווערע אַרבייט, אָבער אַז מען איז געקומען אַ היים האָט מען דערפאַר גוט אָפּגעגעסען... דעם אמת'ן גרי־טען פליייש און דאָס גוטע שטיק פיש. און דאָ איז נישט קיין אַרבייט און נישט קיין עסען... ווער האָט עס אויסגעטראַכט דעם מן?

— אויף מיין וואָרט ער איז גערעכט — מאַכט נאָך א יוד מיט סמנים פון אַמאָליגע הויזען — חוץ דאָס עסען, וואָס טויג נישט, איז דאָ גלאַט אומעטיג... ס'איז נישטאָ וואָס צו טון... זיץ אין זאַמד און וואַרט ביז מען וועט דיר שיקען אַ פאָרציע מן!

— אָבער משה איז דאָך אַ גרויסער מענש! מאַכט אַ יוד מיט אַ בלאַס פּנים — איהר זייט אַ מבין וויפיל מכות ער האָט עס אַריינגעלייגט אין די מצרים!...

— היינט זיינע וואונדער פון אַ שטעקען געמאַכט אַ שלאַנג!...

— ער טויג, וואָס איז דאָ צו ריידען!...

— און פרעה איז טאַקע דערטרונקען געוואָרען?

— וויל איינער וויסען.

— וואָס זשע דען? ער איז נישט דערטרונקען געוואָרען? האָסט נישט געלייענט דעם „ביולעטין"?...

— און מיר גלויבט זיך עפּעס נישט...

— און איך האָב אַליין איהם געזעהען טרינקען זיך! — שרייט אויס אַ היציק יורעל.

— זאָג נישט קיין ליגען, יוסף! דו ביזט דאָך געשטאַנען אויף יענער זייט ברעג! — כאַפּט איהם אַ צווייטער.

ביי אַ דריטער גרופּע:

— עי, ראובן, וואָס שטופּסטו זיך... דאַרפסט זיך נישט איילען, מן וועט קלעקען פאַר אַלעמען!

— וואָלט אַזוי עפּעס רעכטס געווען, ווי מן איז דאָ — העלפט איהם אַרויס אַ צווייטער.

— וואָס דער מן געפעלט אייך נישט? — רופט אויס שטרענג אַ דריטער.

— ביי מיר איז עס קיי און שפּיי.

— אָבער דערפאַר איז עס געזונד פאַר'ן מאָגען!

— זיין מאָגען קען פערדייען אפילו ציגעל — ווינצלט זיך אַ פערטער....

— פע, ראובן, וואָס שטופּסטו זיך?.. דו מיינסט, אַז דו ביסט משה'ס אַ קרוב דאַרפסטו זיך שטופּען?

— ווער שטופּט זיך... וואָס שטופּט זיך? — פערענטפערט זיך ראובן... ס'איז גליטשיק, אָט האָס!...

— וואָס זאָגט איהר יודע זאויף קרח'ן? ער וויל דאָך אַרונטערזעצען משה'ן.

— שש!..

— אַז נישט דערלעבען וועט ער עס!

— ער איז אָבער אַ רייכער מאַן!

— דאָ אין מדבר זענען נישטאָ קיין רייך און קיין אָרעם, מיר זענען דאָ אַלע גלייך!.. אַלע אַריי בייטער!

— און וואָס וויל ער פון משה'ן? וויל אַ צווייטער וויסען.

— ער טענה'ט, אַז משה פרעגט ביי קיינעם נישט... טוט אַלץ אַליין... ער פאָדערט וואַהלען...

— ער וויל, הייסט עס, אויך זיין אַ פיהרער?

— אַ מכה וועט ער עס זיין.

— משה האָט נעגנוג זיך אָנגעאַרבייט פאַר אונז.

— וואָס האָט ער אַזוי געאַרבייט?

— די מכות איז דיר ווינציג!?

— נישט נעפעהרליך... אַז מען האָט גאָט אַלס אַרויסהעלפער, איז לייכט צו געבען מכות...

— און שפּאַלטען דעם ים?

— זעהט איהר דאָס איז אַנ'עובדה!

— היינט זיין שרייען? — איהר זייט אַ מבין אויף משה'ס שרייען — ווען משה שרייט נישט דאַן דעם גרויסען געשריי, וואָלטען מיר דאָך אַלע איצט געשוואומען דאָרט אויפ' ןדעק פון ים...

— שאַ, שאַ! אָט גייט דער מן־אינספּעקטאָר!

— מיר פייפען אויף איהם! — וואָס, מען טאָר שוין גאָר נישט רעדען ביי מן־קלויבען, וואָס?

דער אינספּעקטאָר קומט צו.

— אָ, די זון האַלט שוין גאַנץ הויך... יודען, מען מוז זיך צואיילען, ווען נישט, וועט באַלד נישט זיין וואָס צו קלויבען... דיסקוטירען וועט איהר שפּעטער!

— טאָ זעצט זיך אַליין במחילה צו און קלויבט אייך — זאָגט אַריין דעם אינספּעקטאָר אַ לעבעדיג יורעל.

— נישט נערעכט! — שרייט אויס דער אינספּעקטאָר — זייט נישט קיין עזות פנים!

יודען מיט טעפּ און קערבלעך פול מיט מן שטייען און שמועסען:

— און די נייע רערנער האָט איהר שוין געהערט?

— אלדר און מידר? גאַנץ פיינע רערנער!

— אָבער וואָ סטויג דאָס ריידען, אַז עס ריהרט זיך נישט פון אָרט... ביז וואַנען וועלען מיר דאָ אויסלינען אי ןדער מדבר?

— וואָס איז אייך דאָ אַזוי שלעכט, נתנאל?

— אומעטיג... או ןקיין גוי וועהט מען נישט אויף אַ רפואה... כסדר יודען... און פון יודען קען מען קיין לעבען נישט מאַכען... איך בענק נאָך אַ גוי...

— נתנאל! דו בורטשעסט שוין ווידער? דיר דרייט שוין ווידער דער משוגעת... אָט נישט לאַנג האָסטו דאָך געכאַפּט אַ פּסק דרייענדיג ביים גאָלדענעם קאַלב דעם עק!...

(אַלע לאַכען).

צוויי ווייבער שטייען מיט קאָשיקעס און שמיעסען:

— די צרה מיט מן איז, וואָס עס צוגייט שנעל... מ'קען עס נישט אָנגרייטען אויף מאָרגען און יעדען טאָג מוז מען קלויבען נייעס.

— און מיר ברעכט די פלייצע פון בוינען זיך.

— פאַרוואָס קלויבט נישט אייער מאַן?

— מיין מאַן?.. ער האָט רעוומאַטיזם... דאָס איבערנייען איבער'ן ים האָט איהם פערשאַרט... און דערצו קען ער נישט עסען דעם מן...

— אמת, מיינעם געפעלט עס אויך נישט... און טאַקע אַזאַ יאָהר אויף פרעה'ן, וואָס פאַר [illegible] טעם עס האָט!

—:0:—

פון ראָסניי אויפ'ן באַרג סיני

א חסידישע שבועות-לעגענדע

בײַ די שפּאָלער חסידים איז געװען פון כמה יאָהרען אַ מנהג אין אַ יומא דפגרא צו דערצעהלען מעשיות פון „שפּאָלער זיידען" און די ראָזינגע מעשה פלעגען זיי דערצעהלען שבועות בײַ דער מולכיגער סעודה...

— אין שפּאָלע איז געװען אַ פּריץ, װאָס צו איהם האָבען געהערט דער גאַנצער געגענט און אַלע דערפער אַרום. דער פּריץ איז געװען אַ גרויסער רשע און שונא־ישראל. אַלע אײַנװאוינער, איבערהויפּט די יודישע אַרענדאַטאָרס האָבען שטאַרק געליטען פון זײַנע קאַפּריזען און משוגעתן. האָט אײנער אַ יוד נישט אַרײַנגעטראָגען צום טערמין דירה־געלד, אָדער אַז צװײ שיכּורים האָבען זיך געשלאָגען אין אַ קרעטשמע פון אַ יודישען אַרענדאַטאָר, איז דאָס שוין גענוג געװען, ער זאָל בײַז װערען און הייסען אַרײַנװאַרפען דעם יודען מיט זײַן פאַמיליע ערגעץ אין אַ קעלער און אָפּהאַלטען זיי דאָרטען אַ לאַנגע צײַט. אין אַזאַ פאַל פלעגען זיך צונויפנעמען אַלע יודען פון די אַרומיגע שטעטלעך און פלעגען אײַנשטילען דעם פּריץ'ס כּעס מיט אַ רעכטען מתּנת־יד, װאָס זיי פלעגען איהם אַרײַנשיקען דורך אײנעם פון זײַנע מקורבים.

דעם גאַנצען װינטער האָט דער פּריץ געלעבט אין דער הויפּט־שטאָט. ער פלעגט דאָרטען פערברענגען די צײַט אין הוליאַנקעס און אַנדערע פערװײַלונגען. זײַנע משרתים, װאָס זענען פערבליבען אין הויף, האָבען שטאַרק נוגש געװען די יודען, אַרויסגעצויגען די לעצטע פּרוטה פון די אַרענדאַטאָרס. נאָך ערגער איז געװען, בעת דער גלאָק פלעגט געבען צו װיסען, אַז דער פּריץ קומט. דאַמאָלסט האָט זיך ערשט אָנגעהויבען אַ נײַע סדרה פון צרות און כּל־ערליי נגישות אָהן אַ שיעור מצד דעם נײַ־אָנגעקומענעם פּריץ און זײַנע משרתים.

אין זײַן הויף, לעבען שפּאָלע פלעגט דער פּריץ אַלע יאָהר אָנקומען אין אָנהויב פון חודש מאַי און פלעגט דאָרטען פערבלײַבען ביז'ן הערבסט. אין דער צײַט פלעגט ער פראַװען הוליאַנקעס צוזאַמען מיט נאָך חברים פּריצים, װאָס פלעגען זיך צונויפקומען בײַ איהם און אָפטמאָל בשעת חרוה, אַז די גאַנצע קאָמפּאַניע זענען שוין געװען „בני־לופין" און גוט אָנגעשיכּורט, פלעגט דער פּריץ נאָכשיקען נאָך זײַנע „יודלעך" און דאַמאָלסט האָט זיך ערשט די שמחה בײַ די פּריצים פונאַנדערגעשפּילט ריכטיג. די „יודלעך" פלעגען זיך מוזען אָנטון אין טלית און תּפילין, זיי הייסען פאָרשטעלען דעם יודישען דאַװנען מיט משונה־מאָדנע העויות. זיי פלעגען מוזען זינגען פאַר זיי „מה יפית". די פּריצים פלעגען זיך קײַכען פון געלעכטער. אָפּשפּאָטען פון יודען און פון זייער רעליגיע.

אין דער זעלבער צײַט האָט אָנגעהויבען מפורסם צו װערען דער נאָמען פון בעל־שם'ס תּלמיד ר' אריה לייב אָדער װי מען פלעגט איהם רופען „דער שפּאָלער זיידען". װאָס פון טאָג האָט דער צדיק בעקומען אַלץ מעהר אָנהענגער און מקורבים װאָס פלעגען קומען צו איהם האָרכען זײַן טיפע תּורה און מקבל זײַן פון איהם די אמת'ע השפּעה. דער ראָזינער צדיק איז אויך בעװאוסט געװען פאַר אַ בעל־מופת. די יודישע אַרענדאַטאָרס אַרום שפּאָלע זענען אויך צו איהם געקומען מיט זייערע צעטעלעך, ער זאָל מתפּלל זײַן צו השי"ת, מהפך צו זײַן דאָס האַרץ פון פּריץ פאַר זיי צום גוטען. דער שפּאָלער זיידע האָט אויסגעלייענט די צעטעלעך, אויסגעהאָרכט זייערע מינדליכע בקשות און האָט מבטיח געװען.

עס איז פערבײַגעגאַנגען אַ סך צײַט און קיין שום ענדערונג אין די װילדע הנהגות פון פּריץ האָבען זיי נישט געזעהען. פערקעהרט, עס האָט זיך געדאַכט, אַז דער פּריץ װערט פון טאָג אַלץ מעהר אַכזר און די צרות האָבען זיך געשטאַרקט.

דעם יאָהר האָט די רשעות פון פּריץ דערגרייכט די העכסטע שטופּע, באַלד װי ער איז געקומען, האָט ער אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל, אַז די יודישע אַרענדאַטאָרס זאָלען האַלטען אָפען זייערע שענקען אום שבת. איז דאָס נאָך װעניג, האָט ער געהייסען די יודען זאָלען אויפהענגען איבערן װאַנט דאָס בעװאוסטע „בילד". און גראָד האָט זיך געמאַכט אַז אײנער פון די יודישע אַרענדאַטאָרס האָט געדאַרפט פראַװען אַ חתונה גלײַך שבת נאָך שבועות, בײַ זײַן טאָכטער. האָט דער פּריץ זיך געהייסען ברענגען די כּלה אין דעם טאָג פון דער חופּה... און אַזוי װײַטער — איין גזירה גרעסער פאַר דער אַנדערער. די אַרענדאַטאָרס האָבען שוין נישט געקענט אַריבערטראָגען, זיי האָבען זיך אַלע פערזאַמעלט בײַם שפּאָלער זיידען, און האָבען איהם אַלץ דערצעהלט, און געבעטען מיט טרערען, ער זאָל זיי העלפען.

דער שפּאָלער זיידע האָט זיי אויסגעהערט, האָט זיך אַ װײַלע פערטראַכט, און מיטאַמאָל אַ זאָג געגעבען:

— „אין אמת'ן איז שוין טאַקע געקומען דאָס װאַסער ביז'ן האַלז. איך האָב געװאַרט און געװאַרט אויף דעם מענשען, ער זאָל שוין אַמאָל קומען... און װי לאַנג זאָל איך װאַרטען? װיפיל איז דען דער שיעור? איצט איז געקומען די צײַט. נישטאָ קיין אַנדער ברירה... איך האָב אַפילו נישט געװאָלט איהם מטריח זײַן, אָבער איך װעל איהם פאָרט מוזען ברענגען. זאָל ער פון ראָסניי לייענען די „עשרת הדברות"...

די ראָזינגע װערטער פון שפּאָלער־זיידען, זענען געװען אומפערשטענדליך פאַר די אַרענדאַטאָרס, און תּיכּף האָט דער צדיק מוסיף געװען:

„נו! גוט! אַזוי זאָלט איהר טון! אָט קומט באַלד דער גרויסער יום־טוב שבועות. איהר זאָלט אָבער נישט פאָהרען — װי אײַער מנהג איז, אַלע יאָהר — אין שטאָט אויף יום־טוב, נאָר קלײַבט זיך אַלע צונויף אין דאָרף און מאַכט אַ „מנין". איך װעל אויך קומען און װעל מיטנעמען אַ חזן און בעל־קריאה... איך גרייט זיך פון ראָסניי צו מתּן־תּורה... איהר זאָלט זײַן אָפּגעהיט פון אַן־אשה דרײַ טעג פאַר שבועות, און איהר זאָלט זיך טובל זײַן. און נאָך װאָס. איהר גייט צום פּריץ און זאָגט איהם, אַז אַזוי װי דאָס יאָהר מאַכט איהר אַ מנין אין דאָרף, דעריבער בעט איהר איהם, אַז ער זאָל מיט זײַנע חברים — פּריצים אויך קומען צוזעהן דעם פּאַראַד און הערען די יום־טוב'דיגע תּפילות...

די אַרענדאַטאָרס האָבען געטאָן װי דער שפּאָלער זיידע האָט זיי געהייסען. זיי זענען אַװעק צום פּריץ און איהם געלאַדען, אַז ער זאָל קומען אין זייער מנין.

דעם פּריץ איז דאָס זייער געפעלען געװאָרען, עס װעט דאָך זײַן ממש — האָט ער זיך געטראַכט — אַן־אמת'ער טעאַטער. אַ סך האָט ער זיך אָנגעהערט איבער די משונה'דיגע און מאָדנע העויות פון יודישע תּפילות אום יום־טוב, און ביז איצט האָט זיך איהם נישט געמאַכט דאָס צו זעהען מיט זײַנע אויגען, און איצט װעט ער האָבען די בעסטע געלעגענהייט דאָס בײַצוװאוינען.

דער פּריץ האָט גלײַך געשיקט צו אַלע אַרומיגע פּריצים, זיי זאָלען אַלע דעם טאָג קומען צוזעהן דעם ספּעקטאַקל. ער האָט פאַר די פּריצים געמאַכט אַ גרויסען באַל און אַלע האָבען נײַגיריג געװאַרט אויף דעם טאָג.

ערב שבועות האָט דער שפּאָלער זיידע געזאָגט צו די אַרענדאַטאָרס: מאָרגען װעלען מיר צום דאַװנען האָבען אַ גרויסען עולם, און די שטוב װעט צו ענג זײַן פאַר אַלע מתפּללים. דעריבער זאָלט איהר צוגרייטען אַן־אָרט צום דאַװנען אויפ'ן דערבײַאיגען בערגל, װאָס איז נעבען װאַלד. די חופּה, װאָס איך גיב אײַך, זאָלט איהר אַװעקשטעלען אויפ'ן מיט'ן בערגל, פון אונטער װעלכען מיר װעלען לייענען אין דער תּורה...

א שיינער שבועות'דיגער פריהמאָרגען...

דאָס דאָרף האָט גערוישט און געטומעלט פון די פיל קאַליאַסקעס און בריטשקעס, אין װעלכע עס זענען געקומען צו פאָהרען די אַלע אַרומיגע פּריצים, בראש מיט'ן שפּאָלער פּריץ, װי האָבען זיך אַלע פערזאַמעלט און אויסגעזעצט אַרום און אַרום דעם בערגל.

דער שפּאָלער זיידע האָט געדאַװענט פאַר'ן עמוד. און אַז די פּריצים האָבען דערזעהען, װי דער אַלטער אויסגעמאָגערטער יודעל שטעהט אײַנגעװיקעלט אין טלית און די ציצית שלעפּען זיך איהם אויף דער ערד, װי ער שאָקעלט זיך אויף אַלע זײַטען, האָבען זיי אויסגעשאָסען מיט אַ װילדען געלעכטער, אַזוי, אַז דער גאַנצער דערבײַאיגער װאַלד האָט אָפּגעקלונגען פון זייערע קולות.

און אָט איז דער צדיק געקומען צו קריאת־שמע, און אַז ער האָט אַ געשריי געטון: „שמע ישראל" האָט זיך געהערט, װי אַ קול פון אַ לייב הילכט אָפּ אין װאַלד. די לוסטיגע געסט האָבען זיך געשטאַרקט און נישט אַרויסגעװיזען קיין פערװאונדערונג און שרעק. נאָר אָט איז דער שפּאָלער זיידע געקומען צו חזרת־הש"ץ און מיטאַמאָל האָט זיך אַ זיסער ניגון צושפּרייט איבער דער גאַנצער סביבה, עפּעס אַן־אומגעװעהנליכע מתיקות האָט זיך אַרויסגעגאָסען פון די װערטער, עס האָט זיך געדאַכט, אַז אויך די הימלען, די בוימער און דער שטראָם קװאַל־װאַסער בעטייליגען זיך אין כאָר. בײַ די װײַטיגע צוהערער האָט אָפּגענומען דער לשון. זיי זענען געשטאַנען װי שטומע און נישט געקענט אַרויסברענגען אַ װאָרט.

נאָך שמונה־עשרה האָט מען געלייענט „אַקדמות", באַלד האָט דער שפּאָלער זיידע פונאַנדערגעװיקעלט די ספר־תּורה, אויפגעמישט אין פּרשת יתרו און האָט מכבּד געװען אײנעם פון די אורחים צו לייענען.

מען האָט אָנגעהויבען צו לייענען די „עשרה הדברות".

אַ טויט־שרעק איז געפאַלען אויף די אַלע צוהערער. דאַכט זיך, די זון שײַנט, טאָ פון װאַנען האָבען זיך גענומען די דונערס מיט די בליצען און פון װאַנען איז געקומען דער שװערער װאָלקען איבער די קעפּ?

עס האָט אַ דונער נאָך אַ דונער געקנאַלט. און בליצען האָבען זיך װי אַ העליש פײַער צושפּרייט, װי טויזענדער מלאכים װאָלטען מיט זייערע פליגלען געפאָכעט. װי דער שר־של־אש איז דאָ געקומען צו שװעבען אויף זײַן װאָלקען און האָט דעם גאַנצען װאַלד בעלויכטען.

און אָט לייענט דער בעל־קריאה „לא תעשה לך פסל". איין יוד דערקלערט דעם פּריץ די בעדײַטונג פון די װערטער, דער פּריץ איז פּלוצלינג בלייך געװאָרען. ער האָט זיך דערמאָהנט פון דער גזרה אויפצוהענגען דעם בילד פון זייער [illegible] בײַ די יודישע אַרענדאַטאָרס. דאָס האַרץ קלאַפּט איהם און ער האָט חרטה....

„זכור את יום השבת".

ער דערמאָהנט זיך דעם בעפעהל צו האַלטען אָפען די קרעטשמעס אין שבת. אַ שרעק טרעטען װערגט איהם אין האַלז, די אַרומיגע װאונדערען זיך.

3 „לא תנאף".

ער דערמאָהנט זיך פון דער גזרה אויף דעם אַרענדאַטאָרס טאָכטער, װאָס האָט געדאַרפט זײַן חתונה שבת נאָך שבועות. עס דאַכט זיך איהם, אַז די װערטער זאָגט נישט אַרויס נאָר דער בעל־קריאה, נאָר דאָס קול געהט פון אַלע רוממים און גראָזען...

אַז דער בעל־קריאה האָט געענדיגט, זענען אַלע צוזעהער געבליבען אין חלשות...

נאָכ'ן דאַװנען האָט דער שפּאָלער זיידע געמאַכט ברכה בײַ דעם אַרענדאַטאָר, װאו דער גאַנצער עולם האָט זיך דאָ פערזאַמעלט צו דער מילכיגער סעודה. עס האָט נאָר אויסגעפעהלט דער בעל־קריאה....

אין מיטען דער סעודה האָט דער שפּאָלער זיידע געזאָגט, אַז די „עשרת־הדברות" װעלען זיי איצט האָבען צו געדענקען צײַט זיי װעלען לעבען, און װעלען מעהר קיין שלעכטס נישט טון.

— אמת איז, אַז איך האָב געמוזט מטריח זײַן משה בן עמרם אַליין בכבודו ובעצמו און ער איז דאָס געװען דער הײַנטיגער בעל־קריאה. אָבער עס איז כּדאַי געװען... און טאָמער מיינט איהר, אַז דער פּריץ איז עפּעס אַבי װער, זאָלט איהר װיסען, אַז ער איז אַ ניצוץ פון יתרו כּהן מדין, משה'ס שװער, װאָס בלאָנדזשעט און זוכט זײַן תּיקון.

מוצאי־יום־טוב איז דער פּריץ געקומען צום שפּאָלער זיידען, זיי האָבען זיך פערשלאָסען אין אַ חדר מיוחד און פערבראַכט אַזוי אַ גאַנצע נאַכט.... אויף מאָרגען איז ערשט דער פּריץ אַװעק אַהיים.

עס פערשטעהט זיך, אַז דער פּריץ איז גאָר אַן־אַנדערער געװאָרען. ער האָט אַלעמען געטון טובות, און האָט געהייסען אויסבויען אויף זײַן חשבון אַ קלויז אויפ'ן זעלביגען בערגל, װאו דער מנין איז געװען. מיט אַ קורצער צײַט שפּעטער, האָט ער פערקויפט זײַנע אַלע הויפען, די קרעטשמעס האָט ער אָפּגעשריבען פאַר די יודישע אַרענדאַטאָרס, און ער אַליין איז אַװעק אין אַ װײַטער מדינה, װאו ער האָט זיך מגייר געװען. ער איז אין זעלביגען יאָהר געשטאָרבען און איז מקובר געװאָרען אויפ'ן יודישען בית־עולם, אויף זײַן מצבה איז אויפגעשריבען „גר צדק"..

מענדל יאַשטשעװיטשער.

דער מזל פון אַנ'אידיאָט

פון דער סעריע: —

װער איז משוגע און װער נישט

פון ב. צ. גאָלדבערג

עס איז נישט זעהר קלוג פון אַ מענשען געבוירען צו װערען אַנ'אידיאָט, אָבער פּראַקטיש איז עס אַמאָל יאָ. װאָרים בדרך כּלל האָט די װעלט זיך פערהאַלטען גאַנץ סימפּאַטיש צום אידיאָט. אויפ'ן װאַהנזיניגען האָט זיך אויסגעגאָסען דער גאַנצער מענשליכער צאָרן: פאַר'ן שװאַכזיניגען אָבער האָט די װעלט תּמיד געהאַט אַ װאַרים געפיהל. מען פלעגט טאַקע אָפּשפּאָטען פונ'ם אידיאָט, אָבער מען האָט זיך צו איהם בעצויגען מיט סימפּאַטיע.

די סיבּה דערפון ליגט צום גרויסען טייל אין דעם סאָרט אַבערגלויבען, װאָס איז צוגעװאַקסען צו די ראָזינגע צװײ טיפּען אומנאָרמאַלע מענשען. אויפ'ן משוגענעם האָט די װעלט געקוקט װי אויף אַ מענשען, אין װעמען עס האָט זיך אַרײַנגעכאַפּט אַ טײַװעל און די געװעהנליכע בעציהונג צום טײַװעל איז אַריבער צום מענשען, װעלכער טראָגט דעם טײַװעל אין זיך. אויפ'ן אידיאָט אָבער האָט די אַבערגלויבערישע װעלט געקוקט װי אויף אַ סימן פון מזל־ברכה. אין אַזעלכע טיילען פון דער װעלט, װאָס ליגען אַזוי װײַט איינס פון דעם אַנדערען, װי אירלאַנד און בראַזיליען, טערקיי און צפון־פראַנקרײַך, איז די געבורט פון אַנ'אידיאָט געװען אַמאָל אַ יום־טוב נישט נאָר פאַר דער פאַמיליע, נאָר פאַר'ן גאַנצען דאָרף.

און עס זענען געװען רײַכע הײַזער, װאו מען פלעגט אַרײַננעמען אַנ'אידיאָט אין שטוב פאַר אַ האָרעװאַניק, װי מען נעמט הײַנט אַרײַן אַרײַן אַ פּאָפּוגײַ, צי אַ מאַלפּע. װײַסען מיר, למשל, אַז די פרוי פון בערימטען רוימישען שטאַטסמאַן און פילאָזאָף סענעקאַ האָט געהאַט אַנ'אידיאָט אין שטוב. פון דעם איז אין צײַט אַרויסגעװאַקסען דער טיפּ פון „הויף־נאַר", װאָס צוערשט איז ער טאַקע געװען אַ נאַר, אויף װעמען דער רײַכער בעל־הבית האָט געקאָנט אַרויסװײַזען זײַן גרויסע קלוגשאַפט, און אויף װעמענס חשבון מען האָט זיך תּמיד לוסטיג געמאַכט.

אָט דער טיפּ שטוב־אידיאָט איז לכתחילה געװען פון אַ העכערען טיפּ, װי דער, װאָס גילט הײַנט אונטער דער טערמינאָלאָגיע פון אידיאָט. אַזאַ מענש, װאָס קאָן קוים עטליכע װערטער אַרויסרעדען, און װעלכער קאָן נישט אויפפּאַסען אויף זײַנע עלעמענטאַרע פיזישע בעדערפענישען, האָט מען געװיס נישט אַרײַנגענומען אין לײַטישע הײַזער. אַזאַ אײנער האָט אַמאָל געקאָנט אַרײַנזאָגען אַ װאָרט, װאָס זאָל זײַן זעהר פּאַסיג און שאָקירענד מיט זײַן אָפענקייט, װי קינדער זאָגען אַמאָל אַזוינס אַרײַן. און פון דער מדרגה איז דער הויף־נאַר געשטיגען העכער, ביז ער איז אַמאָל געװען פיל קלוגער פון די חכמים, װאָס האָבען זיך איבער איהם געװיצעלט.

אין די טורח־לערנער איז די בעציהונג צום אידיאָט געװען װאַרימער, װי אין אייראָפּע. סײַ קאָנפוציוס, סײַ זאַראָאַסטער און אויך דער קאָראַן דריקען זיך אויס באַרעמהערציג װעגען שװאַכזיניגען. און װען דער קריסטענטום איז אָנגעקומען, פלעגען מוטערס ברענגען זייערע שװאַכזיניגע קינדער צו די אַפּאָסטאָלען פאַר רפואות און ברכות. דער הייליגער פּאַול, למשל, הייסט זײַן גוט — צו די שװאַכזיניגע. אָבער אין מיטעלאַלטער האָט דער בעגריף פון בייזען גייסט אין דעם משוגענעם זיך פערשפּרייט אויך איבער'ן אידיאָט. מאַרטין לוטער און קאַלװין, ביידע פעראַכטען די שװאַכזיניגע, װי מענשען, װאָס זענען אָנגעכאַפּט מיט טײַװלים.

און װאו ליגט דער חילוק צװישען װאַהנזיניגקייט און שװאַכזיניגקייט?

דער װאַנזיניגער, דער משוגענער, איז אַ מענש, װאָס זײַן שכל האָט באַנקראָטירט, װאָס זײַן געפיהל־לעבען איז אַרויס פון קאָנטראָל. דער מענש איז אַמאָל געװען צוגלײַך מיט אַלע אַנדערע, נאָר ער איז קאַליע געװאָרען. דער שװאַכזיניגער, דער אידיאָט, איז אָבער קיינמאָל נישט געװען מיט אַלעמען גלײַך. זײַן שכל איז נאָר קיינמאָל נישט אויפגעװאַקסען צו זײַן נאַטירליכער גרויס. דער קאַרליק איז אַ מענש, װאָס צוליב פעהלערהאַפטע דריזען איז נישט אויסגעװאַקסען צו זײַן נאַטירליכער גרויס. דער אידיאָט איז דער מענש, װאָס צוליב אַ רייה סיבּות איז ער נישט אויסגעװאַקסען גייסטיג צו דער נאָרמאַלער גרויס, צו װעלכער מענשען װאַקסען דאָס רוב אויס.

װאָרים אָט דאָס, װאָס מיר רופען אָן „שכל", צי גייסטיגע נאָרמאַליטעט, דריקט זיך אויס אין לעבען אין אַ װעהר קאָנקרעטער פאָרמע. עס בעדײַט, אַז אַ מענש קאָן זיך צופּאַסען צו נײַע אומשטענדען. עס איז אַ פּראָצעס, אין װעלכען דער מענש בעגרײַפט, אַז די בעדינגונגען פון זײַן לעבען האָבען זיך געביטען און ער זוכט פון זײַן פריהערדיגער ערפאַהרונג מיטלען אָנצוװענדען װי אָנצוגעהן מיט זיי. דאַרף דער מענש קודם כּל קאָנצענטרירען זײַן געדאַנק אויף דעם נײַעם פּראָבּלעם און דערנאָך אַרויסגערופען די געדאַנקען און ערפאַהרונגען, װאָס האָבען דערמיט אַ שײַכות. ער דאַרף דאָ נוצען די טיילען פון זײַן מח, װאָס האָבען צו טון מיט דער פערבינדונג פון געדאַנקען.

און גראָד די טיילען זענען בײַ דעם שװאַכזיניגען נישט געהעריג ענטװיקעלט. די נערװען־פּערים און די קאָמבּינאַציעס פון נערװען־פערבינדונג זענען נישט אין גאַנצען ענטװיקעלט בעת דער מענש װערט געבוירען. זייער ענטװיקלונג געהט אָן ביז די שפּעטע יאָהרען פון דער יוגענד־צײַט. דעריבער, װען עס טרעפט, אַז די ענטװיקלונג שטעלט זיך אָפּ בײַ אַ געװיסער עלטער — װען זיי הערען אויף װײַטער צו װאַקסען — בלײַבט דער מענש גייסטיג הינטערשטעליג, אַפילו װען די ענטװיקלונג שטעלט זיך אָפּ בײַם עלפטען יאָהר, װעט דער מענש זײַן געװיסערמאָס שװאַכזיניג.

װעגען אַזאַ שװאַכזיניגער פאָרמע, פון העכערען טיפּ, װערט דערצעהלט אַזאַ געשיכטע.

אַ יונגע פרוי װערט אַרעסטירט פאַר פּאָליאַנדריע — זי האָט געהײַראַט מיט אַ מאַן, בעת זי איז געװען פערהײַראַט מיט אַ צװייטען. װערט זי געבראַכט פאַר'ן ריכטער. פרעגט איהר דער ריכטער, צי זי האָט עפּיס צו ענטפערען אין פערטיידיגונג. ענטפערט זי, אַז יאָ. װאָס איז איהר פערטיידיגונג? זי איז געװען אַן־אַלמנה, איהר ערשטער מאַן איז געשטאָרבען איידער זי האָט חתונה געהאַט, און אַלס בעװײַז ברענגט זי אַ בריף — אַ בריף טאַקע פון איהר ערשטען מאַן, אין װעלכען ער שרײַבט איהר: זאָלסט װיסען זײַן, אַז איך בין געשטאָרבען.

די ראָזינגע שװאַכזיניגע פרוי האָט געקאָנט װי עס איז בענעהמען, אַז מיט צװיי מענער הײַראַטען טאָר מען נישט. זי האָט געקאָנט בענעמען, אַז װען אײנער איז טויט, מעג מען מיט אַ צװייטען מאַן יאָ הײַראַטען. זי האָט געקאָנט בענעמען, אַז װען עס איז דאָ אַ ידיעה, אַז איהר מאַן איז געשטאָרבען איז עס אַ סימן, אַז ער איז געשטאָרבען נאָר איין זאַך האָט זי נישט געכאַפּט, און דאָס איז, אַז אויב די ידיעה קומט טאַקע פון בעל־דבר אַליין, פון מת, איז די ידיעה קיין ידיעה נישט.

דאָ קומט שוין פאָר נישט קיין גלאַטער געדאַנקענגאַנג, נאָר אַ דרעה: זאָלסט װיסען, אַז איך בין געשטאָרבען. אַז דו ביזט געשטאָרבען, װי קאָנסטו זאָגען „זאָלסט װיסען"? — אָט דעם דרעה האָט זי נישט געקאָנט מאַכען. און עס האָט נישט געהאָלפען דער געלעכטער אין געריכט־צימער. זי אַליין האָט אויך מיטגעלאַכט, אָבער אַװעק איז זי מיט'ן געדאַנק, אַז עפּעס טשעפּעט מען זיך צו איהר און זי װייס נישט פאַרװאָס.

צו צװיי יאָהר קאָנען זיי אַלע זײַן גלײַך — די נאָרמאַלע מיט די שװאַכזיניגע. זיי לויפען צוזאַמען אין נאָרמאַלען גייסטיגען װאוקס. דאַן פאַלט אַרויס אַ געװיסע צאָהל קינדער און בלײַבען גייסטיג אויף אַנ'אָרט. זיי רופט מען „אידיאָטען". אַ דרײַ־פיר יאָהר שפּעטער װעלען נאָך אַנדערע אַרויספאַלען און ערשט צו צעהן אָדער עלף יאָהר װעלען אַנדערע אַרויספאַלען, און די אַלע קאָנען נאָך זײַן דערצו אומנאָרמאַל אויך,

א נייער איינפאך מיטעל צו היילען די קרעבס-קראנקהייט

סענסאציאנעלע ערפינדונגען פון א ווינער יודישען דאקטאר

ווען איז געווארען די לעצטע צייט א צענטער פון אלערליי מעדיצינישע סגולות און רפואות און עצות-טובות, ווי אזוי מען קאן לעבען לאנג און בלייבען יונג, ווי אזוי מען קאן מאכען פון אן׳אלטער מכשפה א בליהענדיגע יפהפיה ווי אזוי מען ווערט „ענערגיש" און „לעבענס-לוסטיג" א. אז. וו., א וועלט מיט פערמאטערטע מענשען, מיט פריה-געעלטערטע יונגעלייט, מיט ווילענס-שוואכע נערוואסטעניקער און מידע צובראכענע נפשות קוקט ארויס מיט אומגעדולד און מיט אינערליכער שפאנונג אויף די שורות פון די מעדיצינישע אויטאריטעטען, וואס גיבען צומאל פלוצים א לויכט אויף אין דער פינסטערקייט פון אונזער פריידלאזען לעבען, ווערען ווידער פערטונקעלט א ווייל און לויכטען אויף פון דאס ניי, דערוועקען האפנונגען, ברענגען אנטוישונגען און טראגען אויף יערען פאל אריין א נייעם עלעמענט פון נערוועזער אומרוהיגקייט אין דער נשמה פונ׳ם מאדערנעם מענשען.

ערשט נישט לאנג האט זיך בעוויזען א גרויסע סענסאציע, וואס איז ארויסגערופען געווארען אין דער וויסענשאפטליכער און אויך נישט-וויסענשאפטליכער וועלט, צוליב דעם נייעם „פעריונגערונגס-מעטאד" פון דעם ווינער ד״ר ראפלער. אין ווינער מעדיצינישע קרייזען איז אנגעפיהרט געווארען א ליידענשאפטליכע דעבאטע וועגען דער דאזיגער נייער ערפינדונג, וואס וויל „יונגער" מאכען דעם מענש מיט הילף פון א גאנץ לייכטער, נישט-געפעהרליכער אפעראציע, אהן מאלפישע דריזען — און די דאזיגע דעבאטע האט זיך נאך אלץ נישט געענדיגט.

ערשט אין די לעצטע טעג איז ארויסגעטראטען דער בעקאנטער ווינער יודישער אנאטאם פראפעסאר טאנדלער מיט א שארפער פערניכטענדער קריטיק געגען די „מופתים" פון די פעריונגערונגס-אפעראציעס, וועלכע פראפעסאר טאנדלער האט אויף א סארקאסטישען אופן בעצייכענט אלס „פינאנץ-אפעראציעס". פראפעסאר טאנדלער האלט, אז די קערפערליכע קאנסטיטוציע פונ׳ם מענשען איז פון אנהויב אן אומפערענדערליך. מען קאן, אמת, שאפען פאר דעם מענשען גינסטיגע ענטוויקלונגס-בעדינגונגען — קוים אבער הויבען אן די ארגאנען צו ווערען אלט, קאן זיי שוין קיינער אין דער וועלט נישט העלפען, נישט די מאלפעס און נישט די פראפעסארען.

אבער נאך איידער עס איז געשלאסען געווארען די דעבאטע איבער דער „פעריונגערונג", וואס האט ארויסגערופען אזא אומגעהייערען אינטערעס אין דער גאנצער וועלט, האט שוין די ווינער מעדיצין איבערראשט די וועלט מיט א גאנץ נייער וויסענשאפטליכער סענסאציע, לויט וועלכער עס קאן טאקע באמת קומען איצט די גרויסע ישועה פאר דער קראנקער, ליידענדער מענשהייט — איך מיין דעם נייעם מיטעל, אויסצוהיילען א קרעבס (ראק) אהן אפעראציעס...

און ווידער איז עס א יודישער דאקטאר, וואס טרעט ארויס פאר דער וועלט מיט זיין עפאכאלער אנטפלעקונג. אין דעם לעצטען נומער פון דער ווינער „קלינישער וואכענשריפט", דעם אפיציעלען וויסענשאפטליכען ארגאן פון די ווינער דאקטוירים, מאכט פראפעסאר ברונא מענדעל פאלגענדע סענסאציאנעלע מיטטיילונג וועגען א נייעם מעטאד אויסצוהיילען א קרעבס מיט שטארקער היץ.

יאהרען לאנג האט פראפעסאר מענדעל געמאכט עקספערימענטען אויף דעם דאזיגען געביט. ער האט בעהאנדעלט קרעבס-קראנקע מייז, האט אפגעזונדערט פון זייער ארגאניזם דעם פרישען, לעבעדיגען קרעבס-געוועב און האט בעמערקט, ווי דער דאזיגער קרעבס-געוועב ווערט ביסלעכווייז פול שטענדיג צושטערט אונטער דער ווירקונג פון הוייסער טעמפעראטור.

פראפעסאר מענדעל האט פעסטגעשטעלט, אז ביי 41.5 גראד היץ שטארבט אפ דאס קרעבס-געוועב אין צוואנציג שעה, ביי 42 גראד אין צעהן, ביי 44 גראד — אין דריי שעה.

דער קרעבס איז אבער ביי מענשען פונקט אזוי ווי ביי מייז, און דערפאר איז אויך מעגליך צו צושטערען א קרעבס-געשוועלעכץ אדער א קרעבס געוועב אין מענשליכען ארגאניזם אונטער דער ווירקונג פון שטארקער היץ, ביי 41.5 אדער 42 גראד, וואס דער נארמאלער מענש קאן אהן א ספק פערטראגען.

פראפעסאר מענדעל בעהאנדעלט דעם קרעבס מיט פיבער — אבער נישט מיט מאלאריע-איניעקציע, ווי מען בעהאנדעלט היינט פאראליז, נאר גאנץ פשוט מיט הייסע בעדער און קאמפרעסען, און מיט אן׳איינשפריצונג פון קאכזאלץ, וואס היט אפ פון צו שטארקען שוויצען און מאכט מעגליך אויסצוהאלטען די טעמפעראטור פון העכער 41 גראד ביז צו 17 שעה.

פראפעסאר מענדעל האט שוין אויסגעפיהרט אזעלכע עקספערימענטען ביי קרעבס-קראנקע מענשען, און דער ערפאלג איז געווען א גוטער. אין ווינער מעדיצינישע קרייזען האט די מיטטיילונג פון פראפעסאר מענדעל געמאכט א שטארקען איינדרוק. צי וועט עס באמת מעגליך זיין צו בעקעמפען דעם דאזיגען געפעהרליכען שונא פון דער מענשהייט, דעם קרעבס, מיט אזא לייכטער, כמעט באבסקער רפואה ווי הייסע בעדער און קאמפרעסען — דאס וועט ווייזען די צוקונפט.

און נאך וועגען אן׳עפאכאלער מעדיצינישער ערפינדונג וויל איך אינפארמירען. כמעט יעדער מענש, וואס האט אמאל געמאכט א ים-רייזע, דערמאנט זיך מיט שרעק אן דער שוידערליכער ים-קראנקהייט, וואס לאזט קיינעם נישט דורך, מאכט נמאס דאס לעבען, פערמוטשעט און נעהמט ארויס דעם דם התמצית, לאזט נישט קיין הנאה האבען פון דער גראנדיעזער שעהנקייט פון איי-בינען הימעל און וואסער, און לאזט נעבעך אויך נישט געניסען די טייערע מאכלים און די גוטע ווינען, די פרעהליכע מוזיק און דאס גאנצע בייסעל „חול-המועד׳יגע" אויסגעלאסענקייט פונ׳ם לעבען אויף דער שיף, אויף וועלכער מען האט זיך געמאכט די שענסטע האפנונגען — אויף דער יבשה...

אלערליי באבסקע מיטלען זענען אנגעווענדעט געווארען ביז איצט געגען דער דאזיגער לעסטיגער ים-קראנקהייט — אבער כמעט אלע אהן ערפאלג. איצט האט דער פראגער פארשער, פראפעסאר שטארקענשטיין, וועלכער איז אליין געווען עטליכע יאהר א שיף-דאקטאר און האט מיטגעמאכט מעהרערע שטורעמדיגע ים-רייזעס אין דרום-אמעריקא, אויסגעפונען א מיטעל — „וואסאנא" רופט ער עס — וועלכעם האט א צייטווייליגע לעהמענדיגע ווירקונג אויף דעם אזוי-גערופענעם „נערוואוס וואגוס", וועלכער איז דער איינציגער מקור פון דער גאנצער ים-קראנקהייט, פון דעם קאפ-שווינדעל, ברעכען און אזוי וו.

מיט א קליינעם טאבלעט „וואסאנא" האט פראפעסאר שטארקענשטיין דערגרייכט די בעסטע ווירקונג ביי ים-קראנקע מענשען. פאציענטען, וואס זענען געלעגען בעוואוסטלאז שעה׳ן-לאנג, זענען באלד געווארען מונטער ווי נאר זיי האבען איינגענומען דאס דאזיגע מיטעל און האבען זיך תיכף גענומען געשמאק צום עסען, צום טאנצען און האבען בכלל אינגאנצען פערגעסען, אז עס איז נאר פארהאן אויף דער וועלט אזא מין זאך ווי ים-קראנקהייט.

— נישט נאר איך אליין — דערצעהלט פראפעסאר שטארקענשטיין אין דער „פראגער פרעסע" — האב געמאכט ערפאלגרייכע עקספערימענטען מיט „וואסאנא". דאס זעלבע האבען געטון אויך אנדערע שיף-דאקטוירים, און אין אלע פאלען זענען דערגרייכט געווארען איבערראשענדע רעזולטאטען.

אומגעקומען אויף קידוש-השם ערב שבועות

היסטארישע נאטיץ ... פון ישכר שווארץ

פונקט מיט צוויי הונדערט יאהר צוריק אין יאהר תפ״ח, איז שבועות אויך אויסגעפאלען פרייטאג און שבת, דער דעמאלסדיגער ערב שבועות האט זיך טרויעריג-בעריהמט געמאכט צווישען דער יודישער בעפעלקערונג, בעזונדערס פון דער שטאט לעמבערג, וואו צוויי דעמאלסדיגע גרויסע גאונים זענען אויף א שוידערליכען אופן אומגעקומען אויף קידוש-השם.

דער פנקס פון דער שטאט לעמבערג דערצעהלט וועגען דער טרויעריגער פאסירונג פאלגענדעס:

אין יאהר 1928 האט זיך אין די לעמבערגער גאס ארומגעדרעהט א יונג א בעטלער, גענאנגען איבער די הייזער און געבעטען נדבות, כדי צו דערוועקען צו זיך, וואס מעהר רחמנות האט דער בעטלער דערצעהלט, אז ער איז גע׳שמד׳ט, נאר ער האט חרטה אויף זיין טאט און וויל ווערען צוריק א יוד. אין די דעמאלסדיגע צייטען האט אזא ערקלערונג געשמעקט מיט סכנות נפשות נישט פאר דעם, וועלכער האט געוואלט צוריק איבערגעהן צום יודענטום, נאר אויך פאר אלע די, וועלכע וואלטען זיך מיט אזא ענין אינטערעסירט אדער צו דעם מיטגעהאלפען. צוליב דער דאזיגער סיבה האבען די לעמבערגער יודען נישט געוואלט וויסען פון די פערשידענע מעשיות, וועלכע ס׳האט דערצעהלט דער בעטלער.

פון דעם דאזיגען בעטלער, האט זיך אינגיכען אבער דערוואוסט דער בישאף פון דער שטאט לעמבערג, האט געהייסען ארעסטירען דעם בעטלער-משומד, וועלכען האט געוואלט צוריק איבערגעהן צום יודענטום או זאיהם איינגעזעצט אין תפיסה.

דער בעטלער האט געזעהען, אז ס׳איז שלעכט, אז ער קען דא שלעכט אפשניידען, האט ער איבערגערעדט דעם פעלץ או ערקלערט, אז ער האט אפילו נישט געטראכט וועגען צוריק איבערגעהן צום יודענטום, נאר ווען ער איז געקומען אין בעריהרונג מיט יודען, האבען זיי איהם אנגעהויבען צוצורעדען, אז ער זאל צוריק ווערען א יוד.

דער בישאף האט בעפוילען אנצוהויבען אן׳אויספארשונג וועגען דעם ענין, דעם משומד האט אבער ערקלערט, אז ער קען נישט די יודען, וועלכע האבען איהם צוגערעדט זיך מגייר צו זיין ביים נאמען, אבער ווען מ׳וועט זיי איהם ווייזען וועט ער זיי זיכער דערקענען. דער בישאף האט געהייסען צוזאמענרופען די אנגעזעהענסטע יודישע בעלי-בתים פון שטאט, צווישען וועלכע ס׳האבען זיך אויך געפונען די רבנים ר׳ חיים און ר׳ יהושע — ביידע זיהן פון דעם גרויסען גביר און בעל-צדקה ר׳ יצחק הלוי רייצעס. דער משומד איז דורכגעגאנגען דורך דער לאנגער שורה אבער האט זיך נישט רעצידירט אנצוווייזען אויף אימיצען.

דאן האבען זיך די דערמאהנטע רבנים געווענדעט צום בישאף און אויסגעדריקט זייער פערוואונדערונג צוליב דעם, וואס דער בישאף גלויבט דעם משומד אין זיין בלבול אויף אונשולדיגע יודען.

די דאזיגע ווענדונג פון די רבנים צום בישאף האט שטארק דערצערענט דעם משומד און ער האט מיט א חוצפה׳דיגען טאן זיך אנגערופען צום בישאף.

— איצט דערקען איך די צוויי יודען, וועלכע האבען מיך צוגערעדט צו ווערען א יוד. דאס זענען טאקע די צוויי רבנים, וואס שטעהען פאר אייך, ה׳ בישאף!

דער בישאף האט מעהר נישט נאכגעפרעגט, האט געלאזט ארעסטירען די רבנים או זמיט פערשידענע אינקוויזיציע-מיטלען געצוואונגען די אונשולדיגע רבנים זיך מודה צו זיין אין זייער גרויסען חטא.

פערציג טאג האט מען די רבנים געפייניגט מיט אונמענשליכע יסורים, די מורא׳דיגסטע טארטורען האט מען אנגעווענדעט. ד ירבנים האבען אבער נישט געהאט אין וואס זיך מודה צו זיין און האבען מיט שטילער תפילה פערליב גענומען די אונמענשליכע ליידען. די משרתים פון בישאף האבען דאן פארגעלעגט די רבנים, אז זיי זאלען זיך שמד׳ען, וועלען זיי אינגאנצען בעפרייט ווערען, דאס האט פערשטענדליך אויך נישט געהאלפען און דעמאלסט האט מען די רבנים אנגעבינדען ביי ווירלען פון פערד און די פערד געיאגט איבער די גאסען פון דער שטאט. צווישען דער יודישער בעפעלקערונג איז געווארען תשעה-באב. קיין שום אינטערווענצען האבען נישט געהאלפען. די רבנים זענען ווייטער נישט איינגעגאנגען אויפ׳ן פארשלאג פון בישאף.

דאן איז געקומען דאס שרעקליכסטע: דאנערשטאג ערב שבועות האט מען די צוויי ברידער — יודישע רבנים — רייצעס צושניטען לעבעדיגערהייט און דערנאך די שטיקער פערברענט. די יודישע בעפעלקערונג האט שפעטער צוזאמענגענומען די אש וואס איז געבליבען פון די פערברענטע קערפערים און עס בעגראבען צווישען די רבנים און גאוני הדור אין לעמבערג. אויפ׳ן קבר איז געשטעלט געווארען א מצבה אויף וועלכער עס איז אנגעשריבען די גאנצע געשיכטע, אין פנקס הקהל איז פערהאן א בזונדער הזכרה פאר די נשמות פון די צוויי קרבנות אויף קידוש השם

ברוך משנה עתים!

—:0:—

דער טאנץ ארום גאלדענעם קאלב.

19) (ראמאן).

נארעלע האט סאלאמע ערנסט א זאג געטון — מען דארף זיך נאר בעמיהען, אז אונזערע יסורים זאלען זיך וואס שנעלער פערענדיגען! איצט ווען דו האסט פון מיר געמאכט דאס, וואס איך בין, טאר איך זיך נישט ציהען אויף צוריק! איך בין אן׳אויסגעלאסענע פרוי, און איך וועל שוין אזא פערבלייבען, ביז מיר וועלען נישט פולקום דערגרייכען אונזער ציל. אויב איך האב זיך ענטשלאסען צו פערקויפען מיינע לאסקעס, איז עס נאר דערפאר, ווייל איך האב געוואלט דערפיהלען דעם צוואנג, וואס דו האסט ביי מיר ארויסגעריסען! ווען איך האב דיך נאך נישט געקאנט, פלעג איך זיך סתם איבערגעבען צו מענער! ס׳איז אפשר געווען מעהר מענשליך, אבער דערפאר זעהר און זעהר לאנגווייליג!

זי האט זיך א קעהר געטון צו איהם א וואונדערליך-שיינע מיט א בלישטשענדיגען בליק, אין וועלכען עס האט געבליצט דאס געפיהל, וואס האט אינערליך גע׳שארפט אין איהר.

— שוין-זשע מיינסטו, אז איך לייד ווינציגער פון דיר? צי פערשטעהסטו עס נישט, אז מיין עקעל שטייגט א סך איבער דיין געפיהל פון אונאנגענעהמליכקייט? צי איז דיר קיינמאל נישט געקומען אין קאפ אריין א געדאנק, אז דער סוחר שטעלט ארויס זיין סחורה נאר דערפאר, כדי צו מאכען דעם פרייז? אלע פראפעסיעס זענען ווערט דאסזעלבע! און מיין פאך איז נישט א סך ערגער פון אלע אנדערע. איך קעמפ שטענדיג מיט דער גאנצער געזעלשאפט, און שטרייט מיט דרייסטקייט, און פערטיידיג זיך, ווי א לייבין, איך דערשלאג, ווי א היסטארישע העלדין, איך האנדעל מיט מיין קערפער, און איך מאך דערביי אזא אנשטעל, פונקט איך וואלט עס געטון פון טיפען הארצען. מיין ציל איז אבער צו דערגרייכען דעם גן-עדן סיי פאר מיר סיי פאר דיר, און דער דאזיגער גן-עדן בעשטייט אין א בארג גאלד, וואס די גרויס פון איהם קאן איך זיך גארנישט פארשטעלען, נאר די ציפער זיינע איז אן׳ערך צעהן מיליאן! דו הערסט? צעהן מיליאן...

— צעהן מיליאן! — האט ראבערט שעפטשענדיג איבער׳גע׳חזר׳ט.

— יא, מיין ליבסטער! איך האב דיר שוין געזאגט, אז איך בין פער׳מאטערט! און ס׳איז, בנאמנות, א סקאנדאל צו לאזען מיך אזוי לאנג שטיין און אויסטענה׳ן זיך! האסט אויף מיר, זעה איך, קיין רחמנות נישט! קום זשע צו מיר אין מיינע ארעמס אריין, און שטיל איין מיינע צורוידערטע נערווען! נעהם מיך ארום, מיין פערגעטערטער יאטעלא, מיין אייפערזיכטיגער געליבטער, און טרייב אוועק פון זיך דיינע מרה שחורה׳דיגע געדאנקען... דיין מלאך-גואל וועט זיך ארונטערשלאגען צו דיר פון הימעל בעת׳ן שלאף, און דיר זאגען, אז דו ברויכסט מיך שטארק ליב צו האבען, דערפאר ווייל... ווייל איך בין גראד אזא מין ווייב, וואס איז פאר דיר נויטיג געווען צו האבען, כדי צו רעאליזירען דיינע טרוימען — דיינע חלומות זאלען מקוים ווערען אויף דער וואהר!

אין די מינוטען, ווען ראבערט איז געווען לעם סאלאמען און געהערט איהר קול, ווען ער האט זי געפיהלט לע׳ם זיך אזא פעסטע, אזא זיכערע, פלעגט ער פערגעסען אין זיינע עגאאיסטישע יסורים, און זיך געמאכט פארוואורפען, הלמאי ער איז זי אומזיסט חושד.

ער פלעגט דאן פערשילטען זיין אייפערזוכט, און געגעבען זיך דאס ווארט אין דער צוקונפט זיך דערהעכערען איבער דער פרוי, וואס ער האט געשאפען פון סאלאמע׳ן.

איינמאל האט זי א זאג געטון צו איהם:

— דו ביזט מיינער אויף אייביג, און איך געהער צו דיר ביז׳ן לעצטען טראפען בלוט.

א בייזער, שווערער וואלקען האט פערצויגען איהר פנים און זי האט גלייך צוגעגעבען:

— וועה און ווינד וועט זיין צו דיר, אויב דו וועסט מיך פערראטען! איך האב דיך ליב אהן שום פארבעהאלטען, און איך שווער דיר, אז איך וועל זיך שרעקליך נוקם-זיין, אויב דו וועסט מיר ווערען אומטריי!

— — — — — — — — — —

זיי זענען נאך געלעגען אין בעט.

דער שלאף איז שוין לאנג אוועק פון די אויגען.

ס׳איז געווען אזא רגע, ווען פערליבטע צווייטשערען, ווי די פליגעל אין זייערע נעסטען, פריהלינג פארטאגס.

סאלאמעא האט נישט געווארט, אז ראבערט זאל איבערפרעגען, וואס נעכטען איז מיט איהר געשעהן, און זי האט זיך צו איהם געווענדט מיט פאלגענדע ווערטער:

— איך מוז דיר דערצעהלען, טייערער מיינער, די גאנצע פרייליכע געשיכטע. שא! דו קאנסט אפשר דעם גראף און די גרעפין ראקלאן?

— ניין, כ׳קאן נישט.

— אלזא... די גרעפין איז א זעהר שיינע ברונעטין, אן׳אלמנה אדער א גרושה פון עפים אן׳איטאליענישען איידעלמאן. זיי האבען זייערס א ווילע ביים ברעג ים. אלזא... נעכטען שפעט אין אוועגד אין דער צייט, ווען דו ביזט געווען פערנומען מיט׳ן שפילען, בין איך געזעסען אין א ווינקעל און אויפמערקזאם בעטראכט די מענשען.

(פארטזעצונג קומט).

נייסטיג פערזוירט, נישט נאר גייסטיג הינטערשטעליג.

די וואס פאלען ארויס אין די ערשטע יאהרען, זענען נאך ווייניג צוגעפאסט צו דער היינטיגער וועלט און זיי מוזען בעזארגט ווערען אין אינסטיטוציעס. די וואס פאלען ארויס אין די שפעטערע יאהרען קאנען אמאל, ביי גינסטיגע אומשטענדען און אין אן׳איינפאכער סביבה זיך דורכשלאגען זייער וועלט, הגם זיי ווערען לייכט אראפגעפיהרט פון וועג און ווערען אפט פערברעכער, און פראסטיטוטקעס. זיי זענען אבער די ערשטע געכאפט צו ווערען, און זייער קרימינעלע און אומגעזעצליכע קאריערע ווערט אפגעשניטען קורץ

עס זענען אבער אויך דא אזוינע צוריקגעשטאנענע קינדער, וואס פאלען ארויס פון דער רייה און קאנען דערנאך צוריק אריין. זיי זענען ווי דער, וואס לויפט און פערלירט זיך צוליב א בעשטימטער סיבה און דערנאך קומט ער צו זיך און קאן ווייטער לויפען.

און עס זענען דא אזוינע קינדער, וואס קיינער בעגרייפט נישט, אז זיי קאנען העכער נישט געהן. מען בעשולדיגט זיי, אז זיי ווילען נישט, אז זיי זענען צולאזען, פערטון אין פוסטע זאכען. די לעהרערין האלט אין איין שטראפען און זידלען. די מאמע הערט נישט אויף צו עסען און יארען און דער טאטע, ווען ער איז נאר אין דערהיים, האלט אין הרג׳ענען.

אט אזא קינד וועט אמאל אנטלויפען פון שול און דערנאך מורא האבען צו קומען צוריק א היים און זיך אהערקלאזען וואלגערען איבער די גאסען. פון זיי וועט ארויסקומען א היבשער טייל פון די גנבים און פון די אונטערטרעגער און וואסער-משרתים פון די העלדען פון דער אונטערוועלט. די וועלט האט צו זיי טענות און זי פיהלען, אז די וועלט פערפאלגט זיי און שטראפט זיי אומזיסט און אומניסט. און די גערעכטע זעגען זיי.

—:0:—

הומאָר — דער גרינער קונדס — סאַטירע
צוזאַמענגעשטעלט דורך א. שאַרפּצינגעל
לכבוד שבועות

אקדמות

(מיט אַ נייעם פּירוש)

אקדמות — איידער איך הויב אָן צו זינגען לויבגעזאַנגאַ — תא
אולה שכילנא — בעט איך די כלל-טוער ז'זאָלען
נישט ווערען בעליידיגאַ — תא
בבבי תרי ותלה — איינס, צוויי, דריי, ווערט געשאַפען
אַ פעראיינא — תא
גבורן עלמין — גבירים ווערען באַלד די מיטגלידער
פון דער פערוואַלטונגא — תא
דיך אילו ימי — ווען אַלע ימים וואָלטען געווען טינטא — תא

וואָלט נישט געבטייעט פאַר די לאָדזער סוחרים צו
שרייבען וועקסלא — תא
הדר מ"י שמיא — שעהן איז געווען די ערדע
פון פּרעזעס מינצבערג — תא
הקם עלמא — ער האָט גליקליך געמאַכט די וועלט,
וואָס ער איז פּרעזעסא — תא
בלאַלאו — אָהנע שוועריגקייטען מאַכט אַ כוחר פּליטה — תא
ובאתא קלירא — דערנאָך קומט דער קאַליכע
און ווערט אַרטיסטא — תא
כקל מן קדם — אין דער קהלה פערוואַלטונג זיצען
איינינקלעך פון ויז — תא
דעריבער ווערען די לאָדזער אַריסטאָקראַטיע די גרויסע כפרה — תא

געל פיטן.

כינע און איראָפּע

(ס'איז גרין און געל)

דאָרט אין כינא נור מלחמה,
עס קעהרט זיך איבער גאָר די וועלט.
און איראָפּא שיקט אַרמאַטען.
מאַראַם איראָפּא, זי ברויכט געלד.

מאַראַם איראָפּא איז אַ „שאַנר-מויר",
וואָס קאָקעט שפּאַצירט אויף דעם טאָרג...
דאָ פערשאַכערט זי דאָס צניעות.
פאַר אתנן זונה אויף דעם מאַרק.

עס איז נאַקעט מאַראַם איראָפּ.
אַ הפקרה — טיפער דעקאָלט
און די חרפּה צו פערדעקען,
איז אַמבעסטען נור גאָלד און גאָלד.

—:0:—

גרינס און מילכיגס

(שבועות-קופּלעטען)

איי, ווי גרין איז — אַ מחיה!
גרין, וואו קוקסט זיך נאָר אַרום,
גרין די לאַנגע פּיעטרקאָווער,
וועלכע שמעקט אונז, ווי אַ בלום!..

גרינע לויפען די טראַמוואַיען,
פריילעך קלינגען זיי גלינג-גלין...
און די ווייבער, כאָטש געמאָלטע,
זענען אויך נישקשה גרין!..

איז עס אָבער ווייניג גרין נאָך,
גרעסער דאַרף נאָך זיין דער תל —
וועט די זומער-וואוינונג העלפען
מאַכען מענער גרין און געל...

*

מילכיגס! מילכיגס! אַ מחיה!
ס'ציהט דערצו זיך יערע האַנט...
זויער-מילך האָט טעם גן-עדן,
היינט ווער רעדט — אַ ביסעל שמאַנד...

און דערצו אַ בינטעל ציבעל,
און שטשיפּיאָרעק, קאַלטער שטשאַוו!
ס'מעג דאָס אַלץ אַ קייסער עסען,
און אַ הויכגעשטעלטער גראַף!..

מילכיגס! מילכיגס! — שרייען פרויען —
פלייש איז איצטער נישט קיין פּלאַן —
אַז נישט פליישיק, זאָל כאָטש מילכיג,
איידער פּאַרווע זיין... דער מאַן!..

*

רות און נעמי! רות און נעמי!
איינע יונג און איינע אַלט.
און דער בועז פון מגילה
איז אַ יונגערמאַן נישט קאַלט.

איהם געפעלט דאָך די מואבית,
די מואבית מרת רות...
— ס'איז קיין נאַרישקייט, איך לעבען,
ס'איז נישט גאָר קיין גרויסער שטות...

אָטאָ קאָנען מיר אַ בחור
זעהר שיין און זעהר פיין,
וועלכער זאָגט:... איז רות נישטאָ שוין,
מעג אַ יונגע רוסין זיין!..

יאָסעל בן פּלעקעל.

אונטער א „באַרג" קללות.

ווייב: דעם קאָפּ וועל איך דיר שפּאַלטען. ס'איז שוין שבועות און קיין דאַטשע האָב איך נאָך נישט!

שוויגער: דו פּאַסקודניאַק! אַזוי בעהאַנדעלטמו מיין טאָכטער?!

מאַן: (אין שרעק) געוואַלד, מענשען ראַטעוועט!

געדענקסט די שבועות-נאַכט?

זי:
געדענקסט די נאַכט?
מיט בעז געשמעקט
האָט דעמאָלט,
דער גאָרטען,
און ס'האָט דער ריח
פון בעז דערוועקט
אין דיר דאָס בלוט,
דאָס טריפה, דאָרטען...
ער:
כ'געדענק די נאַכט

אין שבועות-מאַי —
דעם בעז, די קנאָספּען.
נאָר צו וואָס געדענקען —
ס'איז דעם דיכטערס
האַ"ן צו-גרוים,
ער זאָל מיט איינער
זיך בעשרענקען?
פערגעס די נאַכט,
און בעט ביים גאָט
וואָס גיט דיר
דיינע יאָהרען,

ער זאָל דיר שכל
געבען מעהר
און עטוואָס ווייניגער זכרון.
זי:
געכטן וואָלט איך
געפאָלגט ווען מיך
געוואָרענט האָט
מיין מאַמע:
„אַ יונג, וואָס איז
אַ דיכטער, איז

אַ גרויסער פּאַס-
קודניאַק, מסתמא:
וויל ס'מוז אַ מענש,
וואָס ליבט צום גראַם,
אַ מענש זיין גאָר
אַ קנאַפּער,
און אויב ר'איז נישט
קיין ווייטער תם,
איז ער מסתם
אַ מיידעל-כאַפּער..."

פּעטעל.

דער הימעל האָט זיך געשפּאַלטען

(צו זאָגען מיט גרויס כונה מיט'ן ניגון פון תיקון)

רוגערען און בליצען האָבען בעגלייט די טעג פון מתן-תורה, ביז דער הימעל האָט זיך געשפּאַלטען און משה רבינו האָט אַראָפּגענידערט מיט די לוחות.

ביי די רוגערען און בליצען פון דער היינטיגער וואָך, פאַר שבועות, האָט מען געקענט מיינען, אַז דער הימעל שפּאַלט זיך ווידער און אַ נייער משה רבינו וועט אַראָפּנידערען מיט אַ נייער תורה, נאָר אַזוי ווי דער הימעל האָט זיך געשפּאָלטען איז עס פונקט געווען איבער לאָדז און דער נייער משה האָט געגעבען אַ קוק אַראָפּ אויף דער ערד, האָט ער שנעל צוריק צוגעמאַכט דעם הימעל און זיך צוריקגעצויגען פון געשעפטען.

וואָס האָט ער דערזעהען כזה הרגע?

אַנשטאָט אַרום אַ גאָלדענעם קאַלב, האָבען יודען געטאַנצט אַרום אַ קאַלב, געמאַכט אויס וועקסלען;

אויף אַ פערזאַמלונג פון שטייער-יודען, פּיעטרקאָווער 10, האָט מען געהערט רעדעס וועגען „18" און „33" (נישט קיין סיים-ליסטעס, נאָר צאָהל מיטגלידער פון דער פערוואַלטונג). און די רעדעס זענען געהאַלטען געוואָרען אויף שבעים לשונות: לאַטיין, העברעאיש, פּויליש, דייטש א. א. מיט אַזעלכע מין „זאַגראַניטשנע" ווערטער, אַז אפילו אין הימעל, האָט מען זיי נישט פערשטאַנען.

עפּיס הונגערטער מאָרגנע... מלאכי חבלה זענען געפלויגען אין די גאַסען קיין לוטאָמירסק, קיין אַלעקסאַנדער און אַלע מאָריצעס און אַנרושעס, זענען געלאָפען „הענרום פענרום" אויף „רענגען" אַזוי ווי צו אַקרמות להבדיל. האָט מען אין הימעל נישט געקענט פערשטעהען, וואָס עס איז אַזאַ געלויף. אפשר נייע גזרות אויף יודען? און אַ „מבול" האָט אַראָפּגענידערט אויף דער ערד און אַ סוף געמאַכט צו דעם בייזען געלויף.

ווייטער האָט מען אין הימעל געזעהען ווי דער פּרעזעס פון דער קהלה-פערוואַלטונג שטעלט אַריין אין ביורושעט אַ ריספּאָזיציע-פאָנד פאַר זיך, ווי פּרנס האָפמאַן שלאָפט געשמאַק אויף גרינבוים'ס פאָרלעזונג, און איהם חלומ'ט זיך וועגען אַ נייער האַנדווערקער-תורה, ווי יודען געהען אַרום מיט טאָרבעס און בעטלען, כדי צו קענען בעצאָהלען אומזאַץ-שטייער; ווי פּרעזעס אייזנער פיהרט זיינע צאָן קדשים אין באָר אַריין און נאָך און נאָך.

דער נייער משה האָט זיך צוריקגעצויגען פון געשעפט און צוגעמאַכט דעם הימעל. למך.

אונזערע „שבועותלעך".

פּרעזעס מינצבערג רייט אויפ'ן דאָזאר רוס.

***

ד"ר ראָזענבלאַט ליגט קראַנק און אינושפּראַשקער רייטעט זיך אַרויף אויפ'ן פערד.

***

„פּ.פּ.ס." רייטען אויף די יודישע און דייטשע סאָציאַליסטען.

***

ענרעקעס, כאָדעקעס און ענפּעראַוועצעס ליגען אין שטאָט-ראַט אונטערן פערד.

***

פולק. סלאָוועס שניצט אין געהיים פערשידענע פיגורלעך.

***

באָס-קאַמף צווישען דעפּ. גרינבוים און דעפּ. רייך.

***

דעפּ. האַרטגלאַס קוקט גרינבוים'ען אין מויל אַריין.

***

אַדוו. פּרילוצקי אויף פערבלאָנדזשעטע וועגען.

***

דאָס יודישע „קאָלאָ" אָהן אַ רייף.

***

ליטוואַקאָוו „שמייסט" שלום אַש'ן.

***

שלום אַש „פּייפט" אין מאָסקווע.

לאַבאָנדוש.

וואו קריגט מען?

וואו קריגט מען אַ חתן אָהן נדן;
וואו קריגט מען נדן אָהן אַ ווייב;
וואו קריגט מען קונים מיט מזומנים;
ווי אַזוי ווערט מען פּטור פון אַ סוב-לאָקאַטאָר;
וואו קען מען קריגען אַ גמילות-חסד;
וואו נעהמט מען פרנסה;
ווי אַזוי קען מען זיך אויסבעהאַלטען פון סעקוועסטראַטאָר;
ווי אַזוי קען מען איינרעדען דעם ווייב, אַז זי בעדאַרף נישט האָבען קיין דאַטשע

שפּאַס פון פאַמיליען-ווינקעל

(געפלאָכטען פון לאַבאָנדושעס)

אוי, די שוויגער!

פרוי: — איך גלויב, אַז מיין מאַמעהאָט זיך פון עפּיס געמוזט בעליידיגען. זי איז שוין איבער אַ וואָך דאָ נישט געווען.

מאַן: — טו מיר אַ טובה און געפין אויס פון וואָס זי האָט זיך בעליידיגט, כדי איך זאָל מיך קענען דערמיט נאָך אַמאָל בענוצען...

טאָ ווי אַזוי?

קלמן: — מיין פרוי קען קיינער נישט אָפּנאַרען.
זלמן: — טאָ ווי אַזוי האָסטו זי בעקראָגען?

אַ קאָמפּלימענט.

דער קליינער בענעלע קריגט אַלע מאָל פון זיין מוטער אַ קוש נאָכדעם ווי ער נעהמט ביטער-זאַלץ. איינמאָל קומט ער אַריין און זעהט ווי זיין מוטער קושט דעם סוב-לאָקאַטאָר, פרעגט ער איהם: איהר האָט אויך גענומען ביטער-זאַלץ?

אַ פרייער מענש.

מאַן (נאָכדעם ווי זיין פרוי איז אַוועקגעפאָהרען): איצט בין איך אַ פרייער מענש. דעם ראָק האָב איך זיך געפּרעסט, די אָפּגעריסענע קנעפּלעך האָט איך צוגענעהט. קיין מענש וועט איצט אין מיר נישט דערקענען, אַז איך בין פערהייראַט!

—:0:—

אונדאַנקבאַרקייט

פרוי: (צו איהר מאַן, אַ דענטיסט): — האָט דיר בערעל בעצאָהלט פאַר דער אַרבייט?

מאַן: — נישט נאָר האָט ער גישט בעצאָהלט, נאָר ער האָט געקריצט אויף מיר מיט מיינע ציינער...

פון שבועות'דיגען מאַרק

(פּערקעס, פּערפּומערט און פּערקרעפּעלט)

צווישען גנבים.

— וואָס בּיזטו אַזוי טרויעריג?
איך קלער פון וואָס וועלען מיר מאַכען אַ לעבען נאָכ'ן טויט, אין הימעל. די מלאכים האָבען דאָך נישט קיין קעשענעס.

ווי לאַנג?

— ווי לאַנג דאַרף אַן אַלמנה טראָגען איהר טרויער-קלייד?
— לכל הפּחות איבער די קניע.

נאָר נישט.

פרויען קענען אַלץ פערטראָגען,
אַלע צרות, אַלע פּלאָגען,
קאָמפּעט-ווייען און ליבע-לייד —
אָבער נישט אַן אַלטע קלייד...

אַריינגעפאַלען.

קלמן (צו זלמן'ען): — איך וויל דיך בעטען צו קומען שבועות בייטאָג צו מיר צום עסען.

זלמן: — מיר טוט לייד. שבועות בייטאָג בין איך פערנומען, איך קען קומען און אָהנעט צו נאַכטמאָל.

קלמן: — גוט. אָבער וואו עסטו בייטאָג?

זלמן: — פאַר בייטאָג האָט מיך שוין איינגעלאַדען אייער ווייב.

—:0:—

קינא MIMOZA

178 קילינסקי 178.

פון דינסטאג, דעם 22=טען ביז מאנטאג, דעם 28=טען מאי 1928.

דראמע פון א פרויען=הארץ!

„די שקלאפין פון ליבע"

גרויסשטעטישע עראָטישע דראמע אין 7 גרויסע אַקטען מיט אַ פּראָלאָג לויט דער אינסצעניזאַציע פון בעזו. פּאָעט רעלידזינסקי, אויטאָר פון „געהיימניש פון טראַמוואַי=סטאַציע". אין די הויפּט-ראָלען:

Jadwiga SMOSARSKA

JÓZEF WĘGRZYN, MALICKA, JARACZ, FERTNER, ZELWEROWICZ און אנד.

אַנאָנס! דער נעכסטער פּראָגראַם: „דער ציגיינער=באַראָן".

רעטשניצע

פון דאקטוירים = ספעצ. און דענטיסטען = קאַבינעט.

פעטריקאָווער 62, טעל. 31-53.

אינערל. קראַנקהייטען	ד"ר ב. ראַבינאָוויטש · מ. וואָלפמאַן · א. טענענבוים	פון 2½—3½ און 7—8 · 12—2 · 4—6
כירורגישע קראַנקהייטען	ד"ר י. שרייבער · א. פּאַלשאַנסקי	פון 2½—4 און 7—8 · 12—1 און 5—6
פרויען-קראַנק-הייטען און געבורטס-הילף	ד"ר ד. אַלטערמאַן · ם. פעלדמאַן · פרוי ד"ר ח. זקלראוויטש-קראַטשקאַ · נוסמאַווא זאַנד מיטענבוים	פון 11—1 · 5½—7½ · שבת, זונט. דינסט. דאָנ. 3-5 · זונט. מאָנט. מיט. פרייט. 3-5
קינדער-קראַנקהייטען	ד"ר מ. גוטענטאַג · ל. פאַמיליער	פון 10—11 און 6—7 · 12—1 און 4—5
נערוועז-קראַנק.	ד"ר מ. משלאַנקאַ	פון 6—7 זונטאַג 1—2½
אויגען-קראַנקהייטען	ד"ר י. סטופּאַי · מ. האַלענדערסקאַ	פון 1—2 און 4—5 · 11—12, 6—8 זונט. 12—2
נאָז, האַלז און אויערן-קראַנק.	ד"ר מ. קלאַמשקאַ · באַל. כאַן	פון 11—1 און 7—8 · 3½—5½
הויט- און וועי-נעריש קראַנק.	ד"ר מ. ברוין · י. פאַלאַיישיק	פון 12½—3½ · 6—8
ציין- און מויל-קראַנקהייטען	ציין-ארצט ם. שקעם · ם. רעזניקאָווא · ב. משורנאָווסקאַ · ו. קאַצענבאַגען	פון 9—10¾ און 5—6 · 11—1¾ · 2¼—5 · 5¼—8

די רעטשניצע איז טעטיג טעגליך פון 9 פריה ביז 9 אין אָוונט.

קוואַרץ-לאַמפען און גרופען-בעשטראַהלונג

עס ווערען געמאַכט אָפּעראַציעס, בעשטראַהלונגען מיט קוואַרץ-לאַמפען עלעקטריזאַציע און אַנאַליזען, קינסטליכע ציינער, קראָנעס, גאָלד-בריקען און פּלאַטין.

וויזיטען אין שטאָדט. נאַכט=דיזשור. געבורט=הילף.

8-KL. GIMNAZJUM ŻEŃSKIE
Eug. Jaszunskiej Zeligmanowej
ul. Południowa 18, telefon 68-82.

נייע שילערינס ווערען אָנגענומען טעגליך אין סעקרעט. פון 10—12 פריה און פון 5—7 אָוו.

די עקזאַמענס הויבען זיך אָן דעם 30/V און דעם 21/VI ד. י.

ביים גימנאַזיום געפינט זיך אַ קינדער=היים, געפיהרט לויט'ן סיסטעם פון פּראָפ. Montessori

Dr. HELLER

ספעציאַליסט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקהייטען.

2 נאַווראָט 2

נעמט אָן ביז 10 פריה, 1—2 און פון 4 - 8 אָוו. פאַר פרויען ספעציעל פון 4 5 נאָכמיטאָג.

מאַסאַזש= און הייל-גימנאַסטיק-שולע און קאַבינעט

פון דר. מעד.

ב. שמירגעלד

צעגעלניאַנאַ 6, טעל. 51-89.

51-89

Męskie Gimnazjum Humanistyczne
Tow. Sz. O. i W. T. wśród Żydów

w Łodzi, Pomorska 46, tel. 6-64

אינטערנאַט = עקזאַמענס לויט לעקציע=סיסטעם אין אַלע קלאַסען הויבען זיך אָן דעם 20-טען מאַי ד. י.

אָנמעלדונגען נעהמט אָן די קאַנצעלאַריע פון גימנאַזיום פון 10 ביז 1 נאָכמ.

בעמערקונג: כדי צו בעערען דעם אָנדענק פון פערשטאָרבענעם דירעקטאָר אַ. שווייצער וועט צום קומענדען שול-יאָהר בעשטימט ווערען צוויי אומזיסטע פלעצער פאַר יתומים, אַבסאָלווענטען פון אַ פאָלקס-שולע.

231

די לייטונג פון דער

7-קלאַסיגער העברעאישער קאָעדוקאַציאָנס-שולע

אויפ'ן נאָמען פון

שלום עליכם

איז מודיע, אַז איינשרייבונגען פון נייע שילער און שילערינס ווערען אין הסכם מיט דער פאַראָרדנונג פון דער שול-מאַכט אָנגענומען נאָר ביז'ן 1-טען יוני. די קאַנצעלאַריע, פּאָלודניאָווא 11, 1-טער שטאָק איז טעטיג טעגליך פון 8—2 נאָכמ.

GIMNAZJUM ŻEŃSKIE

z pełnemi prawami gimnazjów państwowych (kateg. A.)

MARJI HOCHSTEINOWEJ

Wólczańska 23, tel. 14-27.

נייע שילערינס ווערען איינגעשריבען טעגליך פון 9 ביז 2 מיטאָג און פון 5 ביז 7 אין אָוונד.

234

8=קל. רעליגיעזע גימנאַזיום

(מיט רעכט פון רעגירונגס-שולען)

פון די געזעלשאַפט „תורה ודרך ארץ" אין לאָדז

„בית אלפא" צעגעלניאַנאַ 60

נייע שילער ווערען אָנגענומען טעגליך פון 9 ביז 1.

די דירעקציע.

198

שווינט אייער געזונד און געלד!

קויפט נור

די זומער - לאַטשען

„Lekkochód"

וועלכע זענען בעקאַנט מיט זייער גוטסקייט, פערהיטען די פיס פון שווייס און רעומאַטיזם.

לענקט אייער אויפמערקזאַמקייט אויף די אָריגינעלע פאַטענט מאַרקע „LEKKOCHÓD" Nr. 14391

צו בעקומען אין אַלע בעסערע געשעפטען.

614

פראַנצויזישע שרינדען

15 די עכטע צו פּאַלקעס ווערען אויסגעפערטיגט נור ביי פּרן" צוקער, קאָנסטאַנטינער נאָס

איך קויף און פערקויף

מעבעל

דיוואַנעס, פעלצען, ניי-מאַשינען, גאַרדעראָבען, סאַמאָוואַרען א.ז.וו. און צאָהל די העכסטע פּרייזען

א. ווייצמאַן נאַרוטאָוויטשאַ 19 (דזיעלנאַ)

אין מעבעל-געוועלב, (פּריוואַט-וואָהנונג שענקעוויטש 29)

ביי מיר איז שטענדיג דאָ פערשידענע געניצטע מעבעל אין גוטען צושטאַנד צו פערקויפען.

918

HEMOPOIDY

STAN ZAPALNY · KRWAWIENIE

SWĘDZENIE

USUWA

HEMORIN-KLAWE

בעטפעדערן ריינינג=אַנשטאַלט

E. FLESCH, Południowa 30

נעמט אָן צו ריינינגען פוך און פעדערען אויף די נייעסטע מאַשינען.

197

אויסערגעוועהנליכע קאָנקורענץ פון

נייה מאַשינען

מאַכט בעקאַנט די בעוואוסטע

אַגענטורא שצענשליווי

אויף אַלעקסאַנדריסקע 27 (מרדכי גאַבעס-גאַס).

בעמערקונג: אַלטע מאַשינען נעם איך אָהן פאַר קאַסע, רעפּאַראַטורען אויף דער שטעל.

170

ד"ר מעד. STUPEL

Dr. med. STUPEL

Szkolna 12

ספעציאַליסט פאַר הויט-, האָר- און ווענערישע קראַנקהייטען, מענער-שוואַכע, לישיי און ראָק, רענטגען-שטראַהלען און קוואַרץ-ליכט, עלעקטראָ-טעראַפּיע.

נעמט אָן פון 12 ביז 3 נאָכמ. און פון 6 אָוונד ביז 9 אין

מעכאַניש. שלאָסער-ווערקשטעל

W. MACIASZEK, Łódź, ul. Pusta 5

טיר בויען; שפּול-מאַשינען, שלויך-שפּול-מאַשינען, טריב-מאַשין, קרייז-שפּול-מאַשינען, טריקאָט-שפּול-מאַשינען נייע סיסטעמען טריב-מאַשינען אויף זיידע און שפּול-מאַשינען אויף זיידע אויך ווייר-מאַשינען צו גלאַנצען גאָרן, טראַנסמיסיעס ווי אויך פערשידענע מאַשין-רעפּאַראַטורען און שמידען פון פערשידענע מעטאַלען.

794

Dr. med. Wolf Eychner

פרויען-קראַנקהייטען און אַקושעריע

זגערזער 11 טעל. 34-72.

נעהמט אָן אין דער לעטש. יצחק-פּיעטריקאָווער 294 פון 12—2 נאָכמ. און דערהיים פון 6-8 אָוו.

לעטשניצע

פון דאַקטוירים ספעציאַליסטען

בזשעזשינער 11, טעל. 37=63

אָפען פון 9 פריה ביז 7 אָוונד.

ד"ר וואָלינסקי	נאָז, האַלז, אויערן קר.	3—4
ד"ר קערשנער	קינדער קראַנקהייטען	9½-12 4-5
ד"ר שיפמאַן	אינערליכע קראַנקה.	11—1
ד"ר לוביטש	הויט-און געשלעכט-קר.	12—1
ד"ר שמירגעלד	נערווען און גמטיגע קר.	12½—2
ד"ר גאָלדבלאַט	אויגען-קראַנקהייטען	12—1
ד"ר עליאַסבערג	כירורגישע-קראַנקה.	1—3
ד"ר בערגמאַן	פרויען און געבורטס-הילף	3—4

פסיכאָ-טעראַפּיע, שפּראַך-שטערונגען ווי שטאַמלען א. א. ווי פּאָקען-שטעלען, קינסטליכע בערג-זון-בעשטראַהלונג אינהאַלאַציעס, מאַסאַזשען, עלעקטריזאַציע, אָפּעראַציעס. אויך פערלאַנג—וויזיטען אין שטאָט.—אין לאַבאָראַטאָריום ווערען אָנגענומען אַלע אַרט אַנאַליזען, ווי אויך פלעגמא און בלוט.

אימפּפונגען געגען שקאַרלאַטין.

ווי אויך אַ דענטיסטישער קאַבינעט.

ד"ר זילבערשטיין	צאַהן-ארצט	10—2 נמ.
ד"ר לאַזשינסקי סטאַראָפּאָלסקאַ	צאַהן-ארצט	3—7

קינסטליכע ציינער, קראָנען, פּאָמבען א. ז. וו.

די לעטשניצע איז אויך טעטיג זונטאָג.

וויכטיג פאַר ה"ה פריזיערס!!!

קעלנישע בלומען=וואַסער	3.50 אַ קילאַ
ווזשעטאַל	1.50 „
ראַזיר=זייף „פּיקסין"	7.60 „
בריליאַנטין	3.50 „

פראַנצויזישער לאַקיר 45 גר. אַ דעקאַ.

ווי אויך איז צו בעקומען פערשידענע פּלאַטין- און שטאָהל=זאַכען צו פאַבריקס - פּרייזען.

מיט אַכטונג

י. דרוקער, זאַוואַדזקאַ 11.

Dr. med. NIEWIAŻSKI

Sienkiewicza 34

tel. 59-40.

ספעציאַליסט פאַר סיפיליס, טריפּער און הויט-קראַנקהייטן, באַהאַנדל. פון מענער-שוואַכע

נעמט אָן פון 9—5 אָוונד

Dr. med. E·Szereszewska

...a góra, Willa Krenicera.

קינדער-קראַנקע

נעמט אָן פון 10—11 פריה און פ

פּראָווינץ-מעשה'לעך

יעמוד ק"ק זגערזש. — יודישע בעלי-עגלות און דער גויעשער פּריץ. — פערדלעך און וועגעלעך. — דער שעהנער צוים און יודישע פּרנסות. — דער גויעשער פּריץ אויפ'ן באַלקאָן און זיין גוט-האַרץ צו די יודישע בעלי עגלות. — ויקם מלך חדש. — דער שעהנער חסידישער יוד און זיין גזרה. — די יודישע בעלי עגלות מוזען איהם צאָהלען מס.

די מעשה דערצעהלט זיך אַקוראַט אַט אַזוי: איש היה בזגיערזש: אין זגערזש איז אַמאָל געווען אַ פירמע, אַ גרויסע און אַ רייכע און פאַר-מאָגט האָט די פירמע גיטער, פאַבריקען, מאַשינען, הייזער, נחלאות און אַנדערע „פּאָסעסיעס" און מתוק לזה, אפשר ת"ך אלפים טאָלער במזומנים. די פירמע האָט מען גערופען: אַקציע געזעלש. באַרסט, אוי-פערדעס, האָט דער באָרסט אויך געהאַט אַנ'איי-דעם, אַ מענש מיט אַ סאַמעטענער גאַל, אַ ווייכען האַרץ און אַ פלושענע נשמה. דער איידעם האָט גע-הייסען קרושע, טאַקע פון די קרושעס, וועלכע זע-נען נישט קליינלעך און האָבען זיך נישט ליב צו קרישלען...

ולו, און צו דעם הער קרושע איז געוועזען עבדים ושפחות — קנעכט מיט דינסטמיידען, אַ גרויס-הויז און אַ פּאַלאַץ אין סאַמאַראָדנע פּראַנס פון דער שטאָדט זגערזש.

והוא — און דער פּאַלאַץ איז געווען אַרומגע-רינגעלט מיט אַ שעהנעם פּלויט, ווי עס פּאַסט פאַר אַזאַ נגידישען דייטש, ווי עס איז געווען דער הער קרושע.

ובחוץ — אין גאַס, וואָס אַרום דעם צוים, היו עומדים, זענען געשטאַנען די יודישע בעלי-עגלות, מיט זייערע פערד און וועגעלעך. יודישע פערדלעך, וואָס האָבען ליב געהאַט גאַנצע טעג צו שטעהן מיט אַראָפּגעבויגענע קעפּליך און טראַכטען און פילאָ-זאָפירען אָט אַזוי אַ שטיינער, ווי דער זגערזשער פילאָזאָף אויף די וועגעלעך אויך אַזעלכענע יודיש-ליכע, צוזאַמענגעבונדענע, צונויפגעשטיקעוועטע, מיט בענדלעך, מיט שטריקלעך... זענען זיי געשטאַ-נען, די יודישע בעלי-עגלות און געוואַרט אויף אַ נסיעה'לע, אויף אַ קודס'ל און בינו לבינו, צווישען איין וואַרטען און דעם צווייטען וואַרטען, האָט מען אַריינגעכאַפּט אַ הלצה'לע, אַ גלייכווערטעל, אַ פּלאַטקעלע און, יאַקאַש, האָט מען די פאַר יאָהרען אַ דורכגעשטופּט.

ויהי היום — אין אַ שעהנעם, העלען, לויטע-רען פריהמאָרגען פאַלט איין דעם פּריץ, אַז די פערד מיט די וועגעלעך, מיט די וואַטאַווע שפּאַ-נערלעך הארמאָנירען זיך נישט מיט זיין פּאַלאַץ, מיט זיין שעהנעם פּלויט, האָט ער אַרויסגעגעבען אַ בעפעהל מיט אַ גרויסען ירגזון:

— היידאַ, יודעלעך, מיט די סוסים'לעך, מיט די געשטיקעוועטע וועגעלעך ולכל בני ישראל — און צו אַלע זגערזשער בעלי-עגלות היה יגון ואנחה, האָבען זיך געהאַט צו יאָגען און צו פּלאָגען מיט דעם פּריצ'ס גזירה ביז — לא עלמן ישראל — יודעלע גיט זיך דאָך אומעטום אַנ'עצה, האָט מען אויסגעקליבען די חכמים ונבונים און מ'האָט אַהער-געשיקט אַזאַ מין דעלעגאַציע צום פּריץ און זיי האָבען געטון טענה'ן בזה הלשון:

— אדוני פּריץ, אַזוי, ווי ביי אונז איז אַ חזקה, מקדמונים, צו שטעהן דאָ אויף די גאַס פאַר דעם פּאַלאַץ און אַזוי, ווי דאָ איז דער גאַנ-צער רוך און די גאַנצע זגערזשער סוחר'ישקייט ליגט אָטאָ טאַקי דאָ און, אויב דו וועסט אונז אַוועקשיקען פון דאַנען, וועלען מיר חס ושלום אָנווערען די פּרנסה, לכן, זיי זיך מרחם און לאָז אונזערע פערדלעך ווייטער דאָ דוכענען ובזכות זה וועסטו, אדונו פּריץ, האָבען חלק לעולם הבא...

ויהי כשמוע — און עס איז געווען, אַז דער פּריץ האָט דערהערט אַזעלכענע דבורים, האָט זיך דעם פּריצ'ס ויידענע האַרץ געפאַליעוועט, האָט ער זיך גענעבען אַ גלעט די בלאָנדע וואָנטעס און געענטפערט:

— ס'איז טאַקי נישט שעהן די פערד און וועגעלעך פאַר מיין פענסטער, נאָר נאָכמעהר נישט שעהן וואָלט געווען, אַז אַזויפיל יודעלעך, קיין עין-הרע, זאָלען דורך מיר נישט האָבען קיין פּרנסה, ומהיום והלאה, פון היינט און ווייטער, שטעהט אייך יודעלעך מיט אייערע פערד און וועגעלעך געזונדער-פרישינקערהייט.

יעדעסמאָל, אַז דער פּריץ איז אַרויסגעקומען פון זיין פּאַלאַץ און געזעהן, אַז די יודעלעך זענען, ברוך-השם, מונטער און די פערדלעך, קיין עין-הרע, האָבען אַפּעטיט, האָט ער זיך געגעבען אַ דרעה די בלאָנדע וואָנסעס מיט צופרידענקייט;

— נו, יודעלעך, איך בין אַ שלעכטער פּריץ צי אַ גוטער?!

— אַ גוטער. אַ געזונד אין די ביינער און אַ שטאַרקייט אין דיינע גלידער — אַ גוטער!...

ויהי הפליטה גדולה — און עס איז געווען, אַז די פירמע באַרסט איז אַ ביסעל „פּאַדופּאַד-ניעט" געוואָרען און מ'האָט געמוזט פערקויפען די גיטער אזוי נחלאות, די קנעכט און די דינסטמיידען — דעמאָלט איז דער פּאַלאַץ פון דעם גוטען פּריץ אַריינגעפאַלען אין אַ יודעלס זיידענע הענדטלעך אַריין. דער יוד איז נישט בלאָט-אַזוי אַ יוד, — אַ חשוב אין טשאַכטשאַווער רבינ'ס הויף, אַ טיש, זיצער, אַ שעהנער יוד, אַ מאַשין, אַ הדרת-פּנים און אַ בויך — אויף כלל ישראל געזאָגט, אויסער-דעם האָט דער יוד סון נשמה לאַנד אַ נשמה אין אַ האַרץ אָ... ניין! דער יוד האָט אינגאַנצען קיין האַרץ נישט, אַזוי ווי איהר, רבותי, וועט דאָ באַלד זעהן:

וישמע ישורון ויבעט — אַ יוד, אַ גביר, וואָס קויפט אַ פּאַלאַץ מיט אַ שעהנעם צוים און געהט פּאַרנאַכט אַרויף מיט זיין ווייב, הגבירת אויפ'ן באַלקאָן זיך אַ ביסעל אַ דורכלופטערן די נשמות — אַזאַ יוד שמעקט נישט, אַז דער „ווידאָק" זאָל קאַליע ווערען מיט יודישע פערדלעך, מיט צונויפ-געשטיקעוועטע וועגעלעך און ער גיט אַרויס אַ גזירה:

— ווינאָשישט שיען, זשידי, איך דאַרף נישט, אַז הפקר-יונגען זאָלען מיר שטעהן פאַר די אויגען.

מה עשה ישראל? — וואָס טון, יודעלעך. געהט מען צום מלך חדש און מ'בעט ביי איהם און מ'.יט צו פערשטעהן, אַז דער אַלטער פּריץ, אַ גוי, להבדיל, האָט יאָ פּאָזוואָליעט און ער, אַ יוד, מאנשי שלומנו, וועט דאָך אודאי נישט וועלען אַנ'עולם יודען, קיין עין-הרע, מקפּח פּרנסה זיין...

ענטפערט דער נייער פּריץ און דרעהט מיט'ן גראָבען פיגגער מעשה פּשט'ל:

— לעולם, לכתחילה, וואָלט ער פאַר קיין שום הון דעלמא נישט געוואָלט, אַז בעלי-עגלות זאָלען ביי איהם שטעהן פאַר דער טיר, נאָר בדיעבד, אַזו, ווי מען שטעהט שוין און אַזוי, ווי ער אַליין דאַרף צאָהלען אַ סך „פּאַדאַטקעס", לכן, דאַרף מען דאָך נישט שטעהן בחנם אויף זיינע „פּאַדאַטקעס" און דעריבער ווער עס וויל שטעהן, זאָל בעצאָה-לען "שטייער" — אַזאַ מין „פּאַדאַטעק" פאַר'ן שטעהן... אַ', וואָס דאָס די פערדלעך, קיין עין-הרע, האָבען אַפּעטיט און עסען אויף ברוך השם, די פּאָר גילדען און עס בלייבט נישט מיט וואָס צו צאָהלען — ענטפערט דער שעהנער יוד, אַז איהם קוקט אויך קיינער נישט אין טאַש אַריין צי ער קאָן, צי נישט — היינט איז אַ צייט, וואָס מ'מוז ווייבען און צאָהלען.

וויינען די זגערזשער בעלי-עגלות און זאָגען:

— איז נישט קראַנטער איין גוי'עשער פּריץ, ווי צעהן אַזעלכענע יודישע פּריצים?

אָט אַזוי זאָגען די זגערזשער בעלי-עגלות און וואָס זאָגט איהר, ליבע לעזער?...

קאָנסטאַנטין.

דער אָרימסטער יוד

מיט דער קלענסטער נדבה קען האָבען אַ חלק אין

„ישיבת חכמי לובלין"

120 רבנים און רביים שליט"א, 50 טויזענד יודען פון גאַנץ פּוילען האָבען אַנטייל גענומען אין דער גרונדשטיין-פייערונג פון

ישיבת חכמי לובלין

וועה קאָן זיך אָפּזאָגען פון אַ נדבה פאַר'ן גרעסטען מרכז התורה

ישיבת חכמי לובלין

צום פריהלינגס-יום-טוב

שבועות

— קויפט איהר —

אַמביליגסטען

אַרטיגע און אויסלענדישע

קאָסמעטיק,
פּערפומען,
כעמיקאַליען

די פרישסטע מינעראַל-וואַסערן

אין אַפּטייק-סקלאַד פון

מאַגיסטער-פאַרמאַציע

K. Stock

19 Zawadzka 19

Telefon 41-02.

אַכטונג!

ספּעציעל פאַר אַפּרייזענדע אין דאָרף!

בעזאָרגט אייך ביי אייער אַפּרייזע מיט אַ שאַכטעלע, וואָס ענטהאַלט נויטיגע מיטלען צום שנעל-הילף, ווי: יאָדינע, וואַטע, וואַלעריאַן-טראָפּען א. ז. וו. דער פּרייז פון די שנעל-הילף-שאַכטעלעך איז פון 2 זל. אָן.

תלמוד-תורה מיט הצלות נפשות צוזאַמען אין

ישיבת חכמי לובלין

יודיש טעאַטער אין זאַל פילהאַרמאָניע, נאַרוטאָוויטשאַ 20

גאַסטראָלען פון דער בעריהמטער בעמטי קעניג.
פון דער בעריהמטער פוברעטין פון אַמעריקאַ

פרעהליכער יום-טוב-רעפּערטואַר:

פרייטאָג 3.30 נאָכמ. צו ביליגע פּרייזען

„האַצקעלע כל-בו'ניק"

אָפּערעטע אין 3 אַקטען מיט געזאַנג און טענץ פון בוימוואָל. הויפּט-ראָל „האַצקעלע"—ב. קעניג

שבת 3.30 נאָכמ. צו ביליגע פּרייזען

דאָס פינטעלע יוד

אָפּערעטע אין 4 אַקטען פון טאָמאַשעווסקי. הויפּט-ראָל „ביינישעל"—בעמטי קעניג.

פרייטאָג ד. 25-טען, 9.30, שבת ד. 26-טען, 9 אָוו. פּרעמיערע! צום 1. מאָל אין לאָדז! פּרעמיערע!

דער פרעהליכער מאַטראָז

אָפּערעטע אין 3 אַקטען פון מ. קעניג, מוזיק פון טאַנצמאַן, אַראַנזשירט פון ל. זעלמאַן. הויפּט-ראָל „דזשימי", פרעהליכער מאַטראָז—בעמטי קעניג, רעזשיסירט פון מ. כליוונער. דועט „נידער מיט די מענער", קופּלע „אַ בחור מוז האָבען אַ ווייב" און „אוי, מענער", געזונגען דורך בעמטי קעניג.

קוואַרטעט „חתונה - האָבען איז אַ ביזנעס אין אַמעריקאַ", דועט „נידער מיט די פרויען"

זונטאָג, דעם 27-טען, 3.30 אַ ווייגער נאָכמ. צו ביליגע פּרייזען

די סיבירער חתונה

זונטאָג ד. 27-טען און מאָנטאָג ד. 28-טען 9 אין אָוונד-פּרעמיערע!

דבורה פון בערדיטשעוו

מאָנטאָג 330 נאָכמ. צו ביליגע פּרייזן

„מאַלי-דאַלי"

ס'נעהמען אַנטייל פרויען: בעזמאַן, זעווקינאַ, מאַכאַראָווסקאַ, פאָדערמאַן. מענער: בריעל, אייזענבערג, בירנבוים, באַלבירסקי, האַמבורגער, מאַכאַראָווסקי, גייהויז, פּאָליאַנסקי, צווילך. מוזיקאַלישע לייטונג: ל. זעלמאַן. טענץ איינשטודירט פון טאַנץ-מייסטער ב. לייבאָוויטש. אַדמיניס.: אַ. בעזמאַן. ביהנע-לייטער: מאַכאַראָווסקי. בילעטען אין פילהאַרמ.-קאַסע.

Knorr Haferflocken

די בינער ווינג-קינדער,

איז נישט נאָר אַ געאייגנעט מיטעל פאַר צוגרייטונגען פון שליים פאַר נאָר אויך אַ קרעפטיג נעהרונגס-מיטעל פאַר

דער — אין פאַר בילדונג פון בלוט, און געאייגנעט פאַר די וואַקסענדע קינדער, ספּאָרט-טרייבענדע, וויגענדע מוטערס, בלוט-אָרעמע, נערוועזע,

מאַגען און געדערם-קראַנקע

און איבערהויפּט פאַר אַלע, וואָס ווילען בלייבען געזונד

148

קינא „סירענא"

KINO TEATR „SYRENA"

ŁÓDŹ ALEKSANDROWSKA 37 TEL 49-48

אַלעקסאַנדראָווסקאַ 37, טעל. 48-49.

ענדליך זיך דערוואַרט! אויף דעם גרעסטען און טיערסטען פילם פון דער וועלט!

נאָר ביז דינסטאָג דעם 25 מאַי 1928 אונזער גרויסער יום-טוב פּראָגראַם!

„די גרויסע פּאַראַדע"

פּאַראַדע פון טויט (PARADA ŚMIERCI) דראַמע אין 14 אַקטען מלחמה, שלום, ליבע, וועהטאָג

די הויפּטראָלען פון דעם ריזען - פילם קרעאירען **John Gilhert, Renee Adoree** רעזשי: **King Vidor**

פערשטאַרקטער אָרקעסטער. פּאַספּאַרטוס און הנחה-בילעטען אויף דעם טייערען פילם — אומגילטיג. פערשטאַרקטער אָרקעסטער.

נייער פאָלקסבלאַט

דאס לאָדזער לעבען

נייער פאָלקסבלאַט

24
דאָנערשטאָג
—
ה
סיון תרפ"ח

מאַי
זון-אויפגאַנג 3.44
זון-אונטערגאַנג 7.26

פאָבאָר פון יאָהרגאַנג 1907.

(מ) היינט, דעם 23 מאַי קומט פאָר אין לאָדז דער פאָבאָר פון די יונגעלייט, וועלכע זענען געבוירען אין יאָהר 1907 און די יאָהרגענג 1883 ביז 1904, וועלכע זענען נאָך ביז איצט נישט געשטאַנען פאַר קיין פאָבאָר-קאָמיסיע; די מיט „אָדראָטשעניעס" פון 1905 און 1906, ווי אויך די פרייוויליגע פון די יאָהרגענג 1908, 1909 און 1910.

ס'דאַרפען זיך פאַר דער קאָמיסיע נומער 1 (פּאָמאָרסקא 18) שטעלען די יונגעלייט פון 1907, וועלכע וואוינען אין 3-טען קאָמיסאַריאַט און וועמענס פאַמיליען-נעמען ס'הויבען זיך אָן מיט די אותיות S פון Son ביז Szli.

מאָרגען, פרייטאָג S פון Szli, T.

אין דער פאָבאָר-קאָמיסיע נומער 2, (אַגראַראָווא 34) דאַרף זיך היינט שטעלען די געבוירענע אין 1907, וועלכע וואוינען אין 10-טען קאָמיסאַריאַט אויף די אותיות: S פון Su, T, U, W, Z, Ż.

מאָרגען, פרייטאָג 13. קאָמיסאַריאַט — A, B, C, D, E, F G, ביז Gel.

צו דער פאָבאָר-קאָמיסיע נומער 3 (זאַקאָנטנא 82) דאַרפען זיך היינט שטעלען אַלע געבוירענע אין 1907 פון 9. פאָליציי-קאָמיסאַריאַט מיט די בוכשטאַבען G, H, Ch, I, J, K.

מאָרגען פרייטאָג — L, Ł, M, N, O P,

די איבערנומאָהנטע דאַרפען זיך שטעלען פינקטליך 8 אַ זייגער מיט פערזענליכע דאָקומענטען.

לאָדזער קרייז.

(ב) פון לאָדזער קרייז דאַרפען זיך היינט שטעלען אויף פיעטריקאָווער 187 די געבוירענע אין 1907 פון דער גמינע טשערנאָטשין.

מאָרגען — אַלע געבליבענע פון 1907 וואָס האָבען זיך נאָך נישט צוגעשטעלט פון גאַנצען קרייז.

פערד-קאָנטראָלעס.

היינט, דאָנערשטאָג דעם 24. מאַי 8 אַ זייגער אינדערפריה אויפ'ן פלאַץ רוג נאַרוטאָוויטש און טראַמוואַיאָווע-גאַס דאַרפען ברענגען צו פיהרען די פערד, די פערד-בעזיצער, וועלכע וואוינען אין אַכטען פאָליציי-קאָמיסאַריאַט און וואָס זייערע פאַמיליען-נעמען הויבען זיך אָן אויף די אותיות פון S, T, U, W, Z, Ż.

מאָרגען, פרייטאָג דעם 25-טען מאַי פון 9-טען פאָליציי-קאָמיסאַריאַט מיט די פאַמיליען-נעמען A, B, C, D, E, F, G, H, Ch, I, J, K, L, Ł, M, N, O, P.

פון יודישען טעאַטער.

די גאַסטראָלען פון בעטי קעניג אין יודישען טעאַטער אין „פילהאַרמאָניע" געהען אַלץ ווייטער מיט גרעסערן ערפאָלג. דער לאָדזער טעאַטער-עולם האָט ענטגילטיג פעסטגעשטעלט, אַז בעטי קעניג איז איינע פון די בעסטע יודישע סובּרעטינס וואָס זענען אויפגעטרעטען אויף דער יודישער ביהנע. דעריבער זענען אַלע פאָרשטעלונגען, אין וועלכע פ'נעהמט אַנטייל בעטי קעניג, אויספערקויפט. צוזאַמען מיט דעם גאַנצען אַנסאַמבל פון יודישען טעאַטער האָט בעטי קעניג צוגענרייט אויף שבועות אַ רייהע פרעכטיגע פיעסען: פרייטאָג און שבת אין אָוענד ווערט געשפּילט די פרעמיערע „דער פרעהליכער מאַטראָז"; שבת בייטאָג — „דאָס פינטעלע ייד"; זונטאָג נאָכמיטאָג — „די סיפּירער חתונה"; זונטאָג און מאָנטאָג אין אָוענד ווידער אַ פרעמיערע „דבורה פון בערדיטשעוו"; מאָנטאָג נאָכמ.—„ראַלי ראַלי". אין די אַלע פיעסען זענען רייך מיט מוזיקאַלישע נומערן און שפּאַנענדען אינהאַלט.

Dr. med. I. WAJNBERG
CEGIELNIANA 47, Tel. 26-02.
אינערליכע קראַנקהייטען. ספּעציעל פאַר לונגען-און האַרץ-קראַנקהייטען, בעשטראַהלונגען און קינסטליכע בערג-זון. נעמט אָן אין דער לעטשניצע זגערזשער 17 פון 6—7. אין דערהיים פון 3—5 נאָכמיטאָג.

Chociażby pan domu był nie wiem jak oszczędny,

mimo to ucieszy się, jeżeli żona poda na stół dobre ciasta lub smaczny tort. Jeszcze bardziej będzie zadowolony, gdy mu żona zdradzi, że piekła na Dra Oetkera proszku do pieczenia „Backin"
według wypróbowanych przepisów Oetkera.

Nowe wydanie F barwnie ilustrowanej książeczki z przepisami zawiera wielką ilość cennych wskazówek do pieczenia.

Dr. A. OETKER, Oliwa

אַשרעקליכע רציחה איבער 2 יודישע סוחרים.

דינסטאָג בייגאַכט איז פאָרגעקומען אַ שרעקליכע רציחה איבער צוויי יודישע סוחרים, פון פּאַרעמביק, די ברידער הערש און שלום פּאָרעמבסקי.

די קרבנות פון שענדליכען באַנדיטען-אָנפאַל האָט מען נעכטען אינדערפריה, אין אַ זעהר שווערען צושטאַנד, געברענגט אין לאָדזער שפּיטאָל.

די פּרטים פון דעם פערברעכען זענען פאָלגענדע:

דינסטאָג 10 אַ זייגער אין אָוונט האָט זיך אין פּאָרעמביץ אַרומגעדרעהט אַן'אומבעקאַנטער יונגער קריסט און זיך נאָכגעפרעגט אויף יודישע סוחרים פון בהמות, מ'האָט איהם אָנגעוויזען צו דער וואוינונג פון הערש פּאָרעמבסקי, וואוהין דער קריסט איז אויך אַוועק דאָרט האָט דער שייגעץ דערצעהלט, אַז ער האָט אין דאָרף ווילטשקאָוו 2 קראַנקע קיה, וועלכע ער וויל פערקויפען, ער לענט דעריבער פאַר דעם יודישען סוחר, אַז ער זאָל מיטפאָהרען מיט איהם אין דאָרף און קויפען די קיה.

הערש פּאָרעמבסקי האָט זיך פערשטענדיגט מיט זיין ברודער און שותף שלום און זיי האָבען בעשלאָסען צו פאָהרען מיט דעם קריסט אין דאָרף און קויפען די קיה. די יודישע סוחרים האָבען איינגעשפּאַנט אַ פוהר און אַוועקגעפאָהרען אין דאָרף הערש האָט אָנגעטריבען מיט די פערד און שלום האָט זיך געלעגט אויף דער פוהר שלאָפען.

ווען די סוחרים זענען צוזאַמען מיט דעם קריסט געווען שוין נאָהענט פאַר ווילטשקאָוו, האָט דער אומבעקאַנטער פלוצלינג פון אונטער דעם בעלאָך אַרויסגעכאַפּט אַ האַק און דערמיט דערלאַנגט הערש פּאָרעמבסקי איבערן קאָפּ. הערש פּאָרעמבסקי האָט אָפּגעלאָזט די לייצעס און בעגיסענדיג זיך מיט בלוט, האָט ער פערלוירען דאָס בעוואוסטזיין, דאַן האָט זיך דער מערדער גענומען צום צווייטען קרבן — צום שלאָפענדען שלום פּאָרעמבסקי. דער אָנפאַלער האָט שלום'ן דערלאַנגט עטליכע שטאַרקע קלעפּ, מיט דער האַק, איבערן קאָפּ און פּנים און זיך גענומען איהם צו בעראַבען, דערווייל האָט הערש פּאָרעמבסקי צוריק געוואונען דאָס בעוואוסטזיין, און אַריינטירענדיג זיך אין דער לאַגע, האָט ער מיט די לעצטע כוחות אַרויסגעצויגען פון זיין טאַש דעם רעוואָלווער און אָנגעהויבען שיסען אויפ'ן באַנדיט. דער אָנפאַלער האָט הפּנים נישט געוואוסט פון וואַנען די שאָסען קומען, האָט זיך שטאַרק דערשראָקען, און איז אַראָפּגעשפּרונגען פון דער פוהר און פערשוואונדען געוואָרען אין דער פינסטערניש צווישען די פעלדער.

ווענען נאָכיאָגען דעם מערדער דורך די שווער פערוואונדעטע האָט פערשטעהט זיך קיין רייד נישט געקענט זיין. קוים מיט צרות האָבען די שווער-פערוואונדעטע יודען צוגעיאָגט די פערד ביז ווילטשקאָוו, וואו זיי האָבען אויפגעוועקט עטליכע בעקאַנטע פויערים. די לעצטע, דערזעהענדיג די שווער פערוואונדעטע יודען, האָבען זיי אָנגעפיהרט קיין פּאָרעמביץ צום דאָקטאָר. די סוחרים זענען דערווייל אויפ'ן וועג אָפּגעגאַנגען פון בלוט. דער פּאָרעמביצער דאָקטאָר האָט זיי ערטיילט די ערשטע הילף און מיטגעטיילט וועגען דעם רויב-אָנפאַל דער פּאָליציי.

הערש פּאָרעמבסקי איז אַביסעל געקומען צו זיך און דערצעהלט די גאַנצע געשיכטע, וועגען וועלכער די פּאָליציי האָט צוזאַמענגעשטעלט אַ פּראָטאָקאָל. דער מערדער איז ביז איצט נישט געכאַפּט געוואָרען, דער פּאָרעמביצער דאָקטאָר האָט אָנערקענט די לאַגע פון ביידע פערוואונדעטע אַלס זעהר געפעהרליך און אין אַ שווערען צושטאַנד האָט מען זיי אָפּגעפיהרט אין שפּיטאָל קיין לאָדז.

העלפט שיקען יודישע קינדער אויף זומער-קאָלאָניעס!

אויפרוף צו דער יודישער געזעלשאַפט.

ס'איז געקומען דער זומער, ווען די קינדער ווערען בעפרייט פון זייערע לימודים אין די שולען.

פאַר יעדען פאָטער און מוטער שטעהט די פראַגע ווי צו פערזיכערען דעם קינד אין די זומער-חדשים פרישע לופט און זון. ווער ס'האָט נאָר די קלענסטע מעגליכקייט בעמיהט זיך אַרויסצושיקען זיין קינד אויף אַ זומער-וואוינונג.

אָבער גראָד די קינדער, וועלכע נויטיגען זיך אַממייסטען אין אָפּרוה, וועלכע וואוינען דאָס גאַנצע יאָהר אין אויסערסט שלעכטע וואוינונגס-בעדינגונגען, אין פייכטע און ענגע קעלערס אין בוידים-שטיבלעך, שלעכט דערנעהרטע און אָפט הונגעריגע — גראָד די קינדער האָבען נישט קיין מעגליכקייטען צו געניסען פון דער צוויבערליכע קראַפט פון די זונענשטראַהלען אויף דער פרישער לופט.

„טאָז" אַלס געזעלשאַפט פון יודישען געזונד-הייטסוועזען, האָט זיך געשטעלט פאַר אַן'אויפגאַבע אַרויסרייסען די אומגליקליכע קינדער כאָטש אויף איין חודש ממש פון די אָרעמס פון דער גאַס מיט אַלע געפאַהרען, וועלכע די גאַס שטעלט פאַר קינדער אין שול-עלטער, און איבערפיהרען זיי אין אַ סביבה פון קינדער אונטער דער אויפזיכט פון קוואַליפיצירטע לעהרערינס אויף דער שענער קאָלאָניע אין קרזשישובקע אין דער אַזוי בעריהמטער ביי דער ברייטער לאָדזער יודישער בעפעלקערונג זומער-וואוינונג ווישניאָווא-גורא!

לויט דעם צוזאַמענשטעל פון די געבייידעס אויף די קאָלאָניעס קאָנען געניסען פון זיי יעדעס יאָהר 800 קינדער, יעדעס קינד 1 חודש. די קאָסטען פון אויסהאַלטען די צאָהל קינדער אויף די קאָלאָניעס מאַכען אויס ה. י. — 50,000 (פופציג טויזענד) גילדען.

לייַדער געפינט זיך די געזעלשאַפט, אַ דאַנק דער בּרייט ענטוויקעלטער טעטיגקייט און צוליב די דעפיציטען, וועלכע אַזאַ טעטיגקייט רופט אַרויס, אין אַזאַ מאַטעריעלער לאַגע, אַז מיר קענען נישט אָהן הילף און שטיצע פון דער גאַנצער לאָדזער יודישער בעפעלקערונג שאַפען די ראָזיגע סומע: דערצו נאָך זענען די סובסידיעס פון דער צענטראַלע אָפּגעשאַפט געוואָרען.

דערום ווענדען מיר זיך צו דער ברייטער לאָדזער עפענטליכקייט: העלפט אונז מיט צו שאַפען דעם ראָזיגען פאָנד אויף די זומער-קאָלאָניעס! זאָל קיין איינציגער לאָדזער יודישער בירגער זיך נישט אָפּזאָגען פון שטיצען „טאָז" אין זיין זומער-קאָלאָניעס אַקציע! יעדער לויט זיינע מעגליכקייטען!

יודישע עלטערן! געדענקט — 2 זלאָטעס שפּענדע הייסט אויסהאַלטען 1 קינד 1 טאָג אויף די זומער-קאָלאָניעס! מאַכט זאַמלונגען צווישען אייערע פריינד און בעקאַנטע.

שפּענדעט אויף די זומער-קאָלאָניעס פון „טאָז"!

שפּענדען ווערען אָנגענומען יעדען טאָג אין דער קאַנצעלאַריע פון „טאָז" (אַנדזשעיאַ 1) פון 9 ביז 1 פריה און פון 4 ביז 7 נאָכמיטאָג.

נעכטען מיטוואָך זענען אויף די זומער-קאָלאָניע אַרויסגעפאָהרען די ערשטע פּאַרטיע פון 200 קינדער.

היינט דאָנערשטאָג קומט פאָר אַ אָפּצייכנונגס-טאָג לטובת די זומער-קאָלאָניעס פון „טאָז".

די פערוואַלטונג פון „טאָז".

Dr. H. Wołkowyski
זאַכאָדניאַ 57 (צעגעלניאַנא 19),
טעלעפאָן 37-70
ספּעציאַל-אַרצט פאַר הויט- און ווענערישע קראַנקה., מענער-שוועכע, בעהאַנדעלט מיט קוואַרץ-שטראַהלען.
נעהמט אָן פון 1—2 און פון 4-8 אָוונט. פאַר פרויען פון 4—5 אין אַ ספּעציעלען וואַרטע-זאַל.

Dr. med. St. Heinrich
POMORSKA 10, tel. 47-67.
ספּעציאַליסט פאַר קינדער- און אינערע קראַנקה.
בעהאַנדלונג מיט קינסטליכע בערגזון-בעשטראַהלונגען קוואַרץ-לאַמפּען). נעהמט אָן פון 4—6 נאָכמיטאָג

„אַררט"
זאַכאַדניאַ 43.
אַרטיסטישער רעווי און קאַמער-טעאַטער
אונטער דער לייטונג מ. בראָדערזאָן

היינט פרעמיערע
פון 7. פּראָגראַם א. נ.

יודישע טעכטערלעך

1. פּראָלאָג	6. קאַטאַרינאַ מאַלאַריצאַ
2. יודישע טעכטערלעך	7. מילכיקס
3. לאָוויטש	8. טיאַלאַלאַ
4. טאַנץ-דועט	9. פּופּען-סקעטש
5. אַלבום	10. דזשוי-דזשעפ

מאָרגן, פרייטאָג 2—פאָרשטעלונגען
4 נאָכמ. (פּאָפּול. פּרייזען) און 9.45 אָוו.
שבת — 3 פאָרשטעלונגען:
3 נאָכמ. (פּרייזען פון 75 גר. ביז 2.50)
5 נאָכמ. (פּרייזען פון 1 זל. ביז 4 זל.
9.45 אָוונד (נאָרמאַלע פּרייזען).

די קאַסע איז אָפען טעגליך פון 7 אָוו.
פרייטאָג און שבת— פון 1.30 נ"מ

אויפרוף!

מיר מאַכען בעקאַנט, אַז די ת"ת, וואָס איז געווען אויף דער ציגעל-גאַס 59 תחת השגחת הרב ר' ברוך ריבקינד ז"ל, עפענט זיך יעצט לעגאַליזירט אונטער אַ נייער פערוואַלטונג אונטער דעם נאָמען „עץ הדעת", קילינסקי-גאַס 60. דעריבער ווענדען מיר זיך צו די לאָדזער יודישע בעפעלקערונג מיט אַן'אויפרוף, וועמען עס איז טייער דער יודישער דת, דער זאָל זיך פעראינטערעסירען מיט אונזער תלמוד-תורה און יעדער יוד האָט דאָס רעכט אַריינצוגעהן אין די דערמאָהנטע ת"ת נאָכצוקאָנטראָלירען און וועהען ווי אונזער לימוד זעהט אויס, יתומים-קינדער בעקומען אַ ריין רעליגיעזע ערציהונג, וועלכער ליידער זענען געווען ביז איצט הפקר. עס לערנען שוין איצט ביי אונז 100 קינדער-יתומים אָרימע איינגאַנצען אָהן איינצאָהלונג, וועלכע האָבען נישט געהאַט די מינדעסטע מעגליכקייטען און אויסזיכטען אויף דעם. אונטער אַ שטרענגער פּעדאַגאָגישער אויפזיכט ווערען די קינדער יעדען שבת פערהערט, אַזוי אַז מיט אַ פריי אָפען געוויסען ווענדען מיר זיך צו אייך, יודען העלפט אונז בויען אונזער הייליגען בנין. שטעהט נישט פון דרויסענס, קאָנטראָלירט אונז און העלפט אונז.

בעמערקונג: אַזוי ווי ס'האָט זיך בעוויזען אין אונזער שטאָט פערשידענע אינקאַסענטען און אינקאַסענטקעס, וואָס נעהמען געלד אויף אונזער ת"ת מאַכען מיר בעקאַנט דאָס מיר האָבען נאָר איין אינקאַסענט, וועלכער הייסט יענקעל בענדער, פּעטריקאָווער 45, אויסערדעם אינקאַסענט שיקען מיר קיינעם נישט אַרוים אין גאַס נאָך געלד. דעריבער ווענדען מיר זיך מיט אַ הייסען רוף צו די אַלע פירמעס, וועלכע עס איז זיי טייער אונזער ת"ת און סתם יודען, וועלכע אונטערשטיצען די דערמאָהנטע ת"ת, אַלע אַנדערע אינקאַסענטקעס און אינקאַסענטען גלייך צו פערהאַלטען. אונזער אינקאַסענט איז פערזעהען מיט אַ בעפאָלמעכטיגונג, וועלכע עס טראָגט אויך זיין איינענע פאָטאָגראַפיע און זיין אַדרעס. מיט דרך ארץ די פערוואַלטונג, וועלכע עס רעפּרעזענטירט:

פרעזעס: ישראל יצחק זאַלצבערג.
וויצע-פרעזעס: ר' שלום דערעש
קאַסירער: ר' משה מידלאַרש
סעקרעטאַר: ר' אברהם יצחק וויינבערג

די פערוואַלטונג: ר' חיים דוד ווינבערג, ר' בנימין קאַן, ר' משה עקיבא שלענצקי, ר' יוסעל מענדעלעוויטש, ר' חיים יצחק כורע, ר' שלמה ליבהאָבער, ר' חיים קינראס, ר' חיים זאַרזעווסקי, ר' שלמה מענדעל הערשליקאָוויטש, ר' מאיר בערנער.

(*

Dr. Z. Rakowski
ספּעצ. פאַר אויערן-, נאָז-, האַלז- און לונגען-קראַנקה.
קאָנסטאַנטינער 9, טעלעפאָן 27-81.
קאָנסילטירט טעגליך פון 12—2 און פון 5—7. נעמט אויך אָן אין לעטשניצע, זגערזשער 17 פון 10—11 און פון 2—3.

SPLENDID

מאָרגען! פּרעמיערע!

I.

די ליבע פון א מאטורזשיסט

אריהרענדע דראמע פון לעבען פון דער יוגענד. ∴ אין דער הויפּטראָלע

Greta Mosheim

גרויסער דאפּעלטער יום-טוב-פּראגראם!

II.

די קליינע אוואנטוריסטקע

דראמע פון א פרויען-פיינד און א צו זינד טרייבענדע. ∴ אין די הויפּטראָלען:

Vera Reynolds i Michał Varconyi

געשיכטע פון א געוויסער נאַכט. פערשידענאַרטיגער, אריגינעלער אינסצעניזירטער אינהאַלט.

מוזיקאַלישע אילוסטראַציע אונטער דער לייטונג פון ה׳ א. טשורנאווסקי.

פון 12 ביז 3 אזייגער נאכמיטאג זענען די פּרייזען פון אלע פּלעצער 50 גראשען און 1 זלאטי.

מארגען אנהויב 1,30 נאכמיטאג. — מארגען אנהויב 1,30 נעכמיטאג.

די ביליגסטע איינקויפס-קוועלע!

דאַמען-טאַשען, קופערס און רייזע-וואַליזקעס

צו צוגענגליכע פּרייזען עמפּפעהלט

44 L. HERSZFINGER 44
WSCHODNIA

עס ווערען אויך אנגענומען אַלערליי בעשטעלונגען און רעפּעראַטורען.

Dr. med.

J. PIK

Wólczańska 57,
elefon 23-77, parter

נערווען און אינערליכע קראנקהייטען.

ספּעציעלע היילונג פון גיים מיגע נערווען לײדען.

נעמט אָן פון 12—1 מיטאג און 5—7 אָוונד. פאר אונ-בעמיטעלטע לעטשניצע-פּרייזען.

JAK ZA DOTKNIĘCIEM RÓŻDŻKI CZARODZIEJSKIEJ GINĄ PIEGI PO UŻYCIU KREMU **Cefi**

בעזייטיגט ראדיקאל זאָמערשפּראָסען!

אונפערגלייכבאַר ביים בענוצען! — גוואַראַנציע ביי יעדער דאָזע

פערלאַנגען אין אַפּטייקען, אַפּטייק-סקלאַדעס און פּערפומעריעס!

Leon Dobrzyński, Narutowicza 31 הויפּט-רעפּרעזענטאַנץ אויף לאָדז

הסתדרות צעירי-מזרחי (קילינסקיעגאָ 44).

פרייטאָג דעם 1-טען און שבת דעם 2-טען טאָג שבועות 7 פריה ווערט געלערנט מסכת שבת דורך חבר פושיטיק. פרייטאָג 3 נ"מ ווערט געלערנט תנ"ך דורך חבר קלובסקי. שבת 4 נ"מ וועט רעפערירען חבר אוסט א. ד. ט.: זמן מתן תורתינו.

זונטאָג קומט פאַר א פגישת חברים פון לאָדזער גליל. אַלע חברים, וואָס ווילען אָנטיילנעהמען אין די פגישה, דארפען זיך מעלדען ביז מוצ"ש 10 אָוועגד.

530 הועד

Zapamiętaj raz na zawsze! Tylko tel. 36-69

„Szybka Pomoc Krawiecka"
ul. Piotrkowska 110
(w podwórzu)

odświeża garnitur zł. 2.80, suknię zł. 2.60, z odebraniem i odesłaniem. Farbowania, pranie, chemiczne, reperacje, przeróbki i sztuczne cerowanie.

Wszystko wykonuje się w najkr. czasie. Na każde telefoniczne żądanie wysył. gońca. Zakład czynny od 5 rano do 1 w nocy.

Świąteczna sprzedaż!

Dziennie nadchodzą swieże koszule i krawaty

Koszule zefirowe
z 2 koln. 18.50, 17.50, 15.75, **10.90**

Koszule popelinowe
28.—, 27.—, **24.—**

Kołnierze
najlepszej marki 1.75, 1.50, **1.20**

Krawaty
w cudownych odmianach
od **1.90** do **15.50**

Kąpielowo paita — *kostjumy, prześcieradła, ręczniki w wielkim wyborze*

Pepege — *3000 par obuwia letniego od 3.50 do 12.50*

Bielizna damska — *ostatnie nowości: koszul, reform, halek, koszul nocnych i. t. p. nadeszły*

Juljusz Rozner
Piotrkowska 98 i 160

Dr. ADAM

GROSGLIK

Al Kościuszki 27
tel. 51-78,

הויט און וועגערישע קראנקה. רענטגען; און ליכט-היל אינסט. נעמט אָן פון 4—7 אין אָוונט

קוואַליפיצירטע

שפּולערינס

ווערען געזוכט אין דער שטריקעריי פון

ש. קאפּלאוויטש

צעגעלניאנא 57.

דער בעוואוסטער

קאליגראף און שדכן

י. בערמאַן וואוינט יעצט צעגעלניאַנאַ 59

229

Lekarz-Dent.
ZOFJA
Bielakowska
Kilińskiego 113
(Nawrot 41, tel. 48-27)

פון 10—1½ און פון 4—7 אָוונט.

רעקאָנסטרוקציעס, רעפּלאַנטאַציעס, היילונג פון דוסענטעס, ציין א. אז. וו.

די ...

Dr med. J. BETTE

ספּעציאַל-אַרצט פאַר אינערליכע און קינדער-קראַנקהייטען

פּיעטריקאָווער 6. טעל. 44-95

נעהמט אָן פון 8—11 און פון 4—6.

Dr. med.

H. GUTSZTADT

ספּעציאַל-אַרצט פאַר אַקושער- און פרויען - קראַנקהייטען.

Zachodnia 62 23 צעגעלניאנא

טעלעפאָן 29-52

נעמט אָן פון 4—7 אָוונט. אין לעטשניצע „סאַניטאַס" צעגעלניאנא 29 פון 6—8 אָוונט.

346

Dr. med. GRZEGORZ ROSENBERG

ספּעציאַל-אַרצט פאַר מאָגען-, דאַרם-, לעבער- און אינערליכע קראַנקהייטען

Gdańska 44 (דלוגאַ)

טעלעפאָן 24-44

נעהמט אָ׳ פון 10 ביז 12 מיטאג און פון 5 ביז 8,30 אָוונט; זונטאג פון 10—1 מיטאג.

א לעהרער

מיט רעגירונגס-רעכט, וועלכער פּערבייט שול-צוואַנג ערטיילט לעקציעס צו ביליגע פּרייזען פאַר שילער מיט שוואַכען פאָרטשריט פון פאָלקס-שולען און גימנאַזיעס, אויך לעקציעס פאַר דערוואַקסענע: פּויליש, דייטש, פראַנצויזיש, מאַטעמאַטיק און בוכהאַלטעריע.

שיף, שוו. יאַקובע 12. אין דער אָפיצינע 1. שטאָק. 189

אויף גינסטיגע בעדינגונגען! מעטאַל-בעטען, שפּאַציר-וועגעלעך, מאַטראַצען געבעטט, דרוטענע ווי אויך צו האַלב-פּעטען „Patent" רויש מאַס - וואַש-מאַשינען אין ווינדמאַשטשקעס אָטבילונגסטען

אין פאַבריקס-לאַגער
"DOBROPOL" Łódż
Piotrkowska73wpodworzu

קוואַליפיצירטע

קליידערנייערינס

צו מאַגאַזין קליידער ווערט געזוכט ביי ברײנבארד לאָדז, פּאָדרזשעצנע 5

צו פערדינגען

א האַלב געוועלב מיט א פענסטער צו ערפאַרען אין געוועלב, בענעדיקטאַ 19.

Dr. med.

L. Pikielny

אוראלאג

ספּעציאַל-אַרצט פאַר נירען, בלאָזען- און האַרן קראַנקהייטען

Nawrot 8,
telefon 19-90

נעמט אָן פון 4—7 אין אָוונט

פּאַרק „Juljanów"

איז שוין אָפען פאַר דעם ג׳ פּובליקום

פון 8 אין דער פריה ביז 10 אָוונט.

אויפ׳ן אָרט קאָנדיטאָריי-מלעטשאַרניע

א פערוויילונגס- און טאַנץ-זאַל

קאַרוזעלע, הוזשטאַוועקעס, לודקעס א. א.

צום טאַנץ שפּילט צו א אָרקעסטער.

איינגאַנג פאַר דערוואַקסענע 60 גר., פאַר יוגענד 30 גר.

זונטאג, דעם 3-טען יוני 1928, 11 א זייגער פאָרמיטאָג, וועט אין פּראייענס-לאָקאַל „לינת החולים", פּאָלודניאָווע 19, פאָרקומען

די אויסערגעוועהנליכע

אלגעמיינע פערזאמלונג

צו וועלכער אַלע מיטגלידער ווערען העפליכסט איינגעלאַדען. מיט פאָלגענדער טאָג-אָרדנונג: 1) פראַגע וועגען בעקומען א הלואה פון דער קרעדיט-געזעלשאַפט.

בעמערקונג: פאַלס ס׳וועט צום ערשטען טערמין נישט ערשיינען די גענויגענדע צאָהל מיטגלידער, קומט פאָר די זעלבע פערזאַמלונג צום צווייטען טערמין דעמזעלבען טאָג, 5 א זייגער נאָכמיטאָג און וועט גילטיג זיין ביי יעדער צאָהל אַנוועזענדע מיטגלידער.

די פערוואַלטונג פון

„לינת החולים" אין לאָדז.

913

אכטונג!

אַלע גלויביגע און סתם סוחרים, וועמען ס׳קומט געלד פון דער פירמע

ע. קרעל, לאָדז, אנגראַדאָווא 3

ווערען געבעטען אין זייער אייגענעם אינטערעס אָנצוגעבען זייערע פאָדערונגען אין דער קרעדיט-שוץ-אַבטיילונג ביי דעם סוחרים-פעראיין, פּיעטריקאָווער 73.

973

LUNA

היינט סענסאציאנעלע פרעמיערע! פראכטפולער יום-טוב-פראגראם!!!

„דער הערשער פון דער וועלט" (די וועלט אהז געוועהר)

גרויסע געגענווארטיגע דראמע אויפ'ן גרונד פון דער לעזונג פון פראבלעם פון וועלט-שלום. — אין די הויפט-ראלען: די עקראן-סטארס

PAWEŁ WEGENER, Margaretta Letoen, Hanni Reinwald, Erich Kaiser-Titz, Nien-Son-Ling און רעזשיסער

סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' **M. Lidauer** פאפולערע פרייזען פון די פלעצער. אויפ'ן ערשטען סעאנס זיינען אלע פלעצער צו 50 גר. און 1 זל. אנהויב 4 א זייגער נאכמיטאג. שבת, זונטאג און יום-טוב 1.30 א זייגער. לעצטער סעאנס—10 א זייגער אווענד.

Grand-Kino

היינט רעוועלאציאנס-פרעמיערע!

דער הויז-פריינד

די אקטועלסטע עראטישע דראמע —— (PRZYJACIEL DOMU) ——

— — — אין די הויפט-ראלען: — — —

Ramon Novarro דער העלד פון פילם „Ben-Hur"

i Alice Terry די שענסטע ארטיסטין פון דער וועלט.

ריהרענדע סצענעס, וואס שטעלען מיט זיך פאר דעם הויך קינסטלערישען און טובטעלען אופן פון דער ליבע פון 2 מענער. די דראמע מיט איהר יונגהאלט און שפילען פון די ארטיסטען ריהרט יעדען איינציגען צושויער ביז צו דער טיפעניש פון דער נשמה. ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' ר. קאנטאר.

אנהויב פון די סעאנסען 4.30 נאכמיטאג. שבת, זונטאג און יום-טוב 1 א זייגער נאכמיטאג

קינא „ERA"

„פלארא" פרי-זאווישא 22 (באלוט) הער

גרויסע יום-טוב פרעמיערע! פון מיטוואך דעם 23/5 1928

„תחיית המתים" (Zmartwychwstanie)

דראמע אין 10 אקטען, לויט דעם גרויסען אומשטערבליכען ווערק פון גראף לעוו טאלסטאי. *** די הויפטראלען פיהרען אויס:

Dolores del Rio i Rod la Rocgue

צום בילד וועט צוזינגען א כאר פון 10 פערזאן.

אכטונג: פאפארטוס און הנחה בילעטען אומגילטיג.

GIMNAZJUM MĘSKIE

·z prawami gimnazjów państwowych

L. SZAKINA w ŁODZI.

18 PIOTRKOWSKA 18

ביטעס פון נייע שילער נעמט אן די קאנצעלאריע פון גימנאזיום פון 10 ביז 12 פארמיטאג.

PŁÓTNA
ZEFIRY
POPELINY

BIELIZNA
KRAWATY
LASKI

MAGAZYN
JAROSŁAWSKI
ul. Piotrkowska 19.
Tel. 29-61.

בעקאנטמאכונג.

דער בעוואוסטער צווייט-קלאסיגער **רעסטאראן** פון **מ. פאגעלמאן** 42 צעגעלניאנא 42

מאכט בעקאנט דאס ג' פובליקום דאס נאך א גענצליכען רעמאנט איז ביי מיר צובעקומען

שמאקהאפטע מיטאגען פון 1.50 אן, אווענד-ברויט

מילכיגע און פליישיגע צו מעסיגע פרייזען. שטרענג כשר!

דער בופעט איז פערזעהן מיט ווין און אויסלענדישע געטרענקע.

מיט אכטונג **מ. פאגעלמאן, צעגעלניאנא 42.**

לעטשניצע „זדראוויע"

פון דאקטוירים-ספעציאליסטען

אויף נאוואמיעסקא 3 (ווסכאדניא 13) טעלעפאן 37-76.

אינערע קראנקהייטען	ד"ר קראוש	3—4, זונטאג 10.30—11.30
נערווען קראנקהייטען	ד"ר בראניסל. פרענקעל / " קלאזענבערג	12.30—1.30, חוץ פרייטאג מיטוואך, שבת, זונטאג 11—12
מאגען און קישקע קראנק	ד"ר אלהסנר. מארגאליס	2 - 3 אחוץ זונטאג, דינסט.
אינערליכע קראנקהייטען	ד"ר ניביאנסקי / " פאץ / " לעווי / " מאז העניריך	9½—11½ זונטאג 9½—11 / 12—2 זונטאג 1—12 / 3—4½ זונט. 1—2 / 11 — 12 זונטאג 11—12
קינדער קראנקהייטען	ד"ר מאלאוויעצקי. ארק / " מאשלאנקא / " פרעכנער	11—12.30, 3—5, ז. 12—2 / 1.30—2.30, זונט. 10.30—12 / 5—6.30, זונטאג 9—10.30
כירורגישע קראנקהייטען	ד"ר גאלדמאן / פערלים	טעגליך 2—3 / 12-1.30, 6-7.30, זונט 11-1
פרויען קראנקהייטען	ד"ר אראנסאן / " אייגעראווא	12—1, זונטאג 12—1 / 10.30-11.30, דינסט. 1.30-2.30
נאז, האלז און אויערן קראנקהייטען	ד"ר ראבינאוויטש	12—2, זונטאג 12—1.30
הויט און וענערישע קראנקהייטען	ד"ר פאלק / " זאנענבערג	3.30—4.30, זונטאג 9—10 / 11—12, זונטאג 11—12
רענטגענאלאגיע	ד"ר ויידמאן	3—7
ערצטליכע אנאליזען	ד"ר מ. קאצען	

ווזיטען אין שטאט. :-: פאקען-שטעלען. :-: רענטגענאגראפיע. :-: זעמט-ליכע דורכשטראהלונגען (קווארץ-לאמפען). :-: אלערליי אנאליזען און אונטערזוכונגען

די לעטשניצע איז עפענט טעגליך פון 8.30 פריה ביז 7.30 אווענד.

זונטאג פון 8.30 ביז 2 א זייגער נאכמיטאג.

ראדיא-אפאראטען בחנם!

די דייטשע עקספעדיציאנס פירמע גיט איהרע קונדען אלס אייגענטום

צוליב רעקלאמע-צוועקען! און וייטערע עמפפעהלונג נאך פוילען

א גרויסע צאהל פון איהרע ערשטקלאסיגע ראדיא-אפנעהמער=אפאראטען ביז צו

א פיער לאמפען=אפאראט. קיין שום פערפליכטונגען זענען דערמיט נישט פערבונדען.

די לייכטע קאסטען (עקספעדיציע-שפעזען, פערפאקונג א.ז.וו. טראגט דער אפנעהמער.

אינטערעסאנטען קענען אויף א פאסט-קארטעל די גענוי און דייטליך-געשריבענע אדרעס צושיקען צו:

Radioversand E GRÄB. & C. ROTTLOFF Abtlg. X
BERLIN № 4 Gartenstr. 100.

אין דער 7-קלאסיגער קנאבען-שולע פון

יצחק גאלדבערג פאמאזש שולין 16 (Aleja 1-go Maja 16)

ווערען לויט פעראָרדנונג פון דער שול-מאכט אנגענומען שילער נאך ביז צום 31-טען מאי.

פאר אנפענגער ווערט פון נייעם שול-יאהר אן דער שכר למוד בעדייטענד ערמעסיגט ווערען. גאנץ בעזונדערס וועלען אויסנאהמס=פרייזען בערעכענט ווערען פאר אונבעמי-טעלטע, עווענטועל פאר שילער, וועלכע האבען ביז איצט געלערנט אין די שטעטישע פאלקס-שולען. אין קומענדיגען שול-יאהר וועלען די תלמידים פונ'ם 4-טען אדזיאל אן לערנען נאכ-מיטאג אויך משניות און גמרא, ביי די בעסטע מלמדים פעדאגאגען.

די שולע האט, א דאנק איהר פרוכטבארער טעטיגקייט אויפ'ן געביט פון יידישען חינוך, אין משך פון איהר פיל-יעהריגער עקזיסטענץ, שטענדיג פערנומען דעם חשוב'סטען ארט אין דער ערשטער רייהע פון די בעדייטענדסטע, בעסטע שולען אין אונזער שטאדט. אט אזוי וועט אויך אין דער צוקונפט אן געשטרעבט ווערען די מעגליכסטע כוחות פונ'ם גאנצען שול-פערזאנאל, כדי צו דערהאלטען דעם פרעס-טיזש פון דער שולע אויף דער העכסטער מדרגה פון איהר אויפגאבע.

שילער-אנמעלדונגען — יעדען טאג פון 11 ביז 1 און פון 4 ביז 6 נאכמיטאג.

192

SPLENDID

פון פרייטאג, ד. 25=טען און די פאלגענדע טעג

ווערט דעמאנסטרירט נור פאר דערוואקסענע — בלויז איינמאל טעגליך פון 12 א זייגער ביינאכט ווערט געגעבען:

דער סוד פון ענטשטעהונג פון מענשליכן לעבען

ווי אזוי ענטוויקעלט זיך א מענש פון אנהויב ביז צום געבורט?

א פילם אין 5 טיילען, וועלכער שטעלט פאר די מייסטען אינטערעסאנטע און פראבלעמאטישע נאטור-מעטינקייט: דאס בעשאפען פון א מענשליך לעבען דורך דער אינטימסטער פערבינדונג צווישען מאן און פרוי און דעם וואונדערליכען ענטוויקלונגס-פראצעס ביז צום געבורט.

אינהאלט: 1-טער טייל: די פערס. פאזען און שאפונגס-פראצעס פון מענשליכען לעבען. דער בוי פון די געשלעכטס-ארגאנען. דאס אויסזעהן פון דעם מענליכען זריעה-קערנדעל דורך א מיקראסקאפ.

2-טער טייל: בעפרוכפערונגס-פראצעס. די פערבינדונג פון מענליכען זריעה-קערנדעל מיט דעם עיקר פון אייער-קעמערל, מאדערנע אונטערזוכונג פון א שוואנגערע פרוי און די וואקסענדע פרוכט לויט די מעטהאדע פון פראפ. אלבער האלדענא, דאס אויסזעהן און פארשען פון בלוט. אונטערזוכונג מיט דער הילף פון רענטגען-שטראהלען.

3-טער אקט: ענטוויקלונג פון דער פרוכט אין אינגעווייד. דער מענש ווי א שוואם צום וואקסען. מענשליכע פרוכט אין דער גרויס פון א מאי קעפער א מויז... דער עמבריאן אין פינפטען, זעקסטען און 7-טען חודש. די געבעהר-מוטער אין פירטען שוואנגער חודש, וועלכע איז געווארען אויסגעשניטען פעח אן אפעראציע. די ערשטע בעוועגונגען פון קינד. קינדער, וואס ווערען געבוירען אין א הייטעל.

4 טער טייל: דער סיסטעם פון בלוט-אימלויף פון דער פרוכט איז אנדערש, ווי דער בלוט-אימלויף ביי דער מוטער. איינציייטיגע פילמאליגע בעפרוכפערונג ביי פרויען. צווילינגס, דרילינג, פירלינג און פינפלינג.

5-טער טייל: קינסטליכע ערנעהרונג און קינסטליכע צופיהרונג פון זויער-שטאף צו די לונגלעך פון פריהצייטיג געבוירענע. א זיבעלע, וואס וועגט 600 גראם דאס איינגענע קינד נאך פינף און 15 חדשים דערציהונג.

דאס דעמאנסטרירען דעם פילם קומט פאר בעזונדער פאר מענער און בעזונדער פאר פרויען.

צוליב פערשטענדליכע טעמים ווערען קיין פאטאגראפיעס נישט ארויסגעשטעלט.—פאר קינדער און יוגענד איז איינטריט פערבאטען. אנהויב פון סעאנס 12 ביינאכט.

גמנסיה עברית של י. קצנלסון ⁝ זונטאג, ד. 3. יוני ⁝ א גראנדיעזע ⁝ זונטאג, ד. 3. יוני ⁝ זאל פילהארמאניע

28 צגלניאנה 28 — 3 א זייגער נאכמ. קומט פאר — 3 א זייגער נאכמ קומט פאר — 20 נארוטאוויטש 20

פארשטעלונג פאר קינדער און ערוואקסענע

מיט א זעהר אינהאלטסרייכען פראגראם.

1) ווערען קבוץ=גליות — עס וועט צום ערשטען מאל! אויפגעפיהרט. דאס לעצטע ווערק פון יצחק קאצענעלסאן — וואו עס ערשיינען יודען פון גאר דער וועלט מיט זייערע געזאנגען און טענץ.

2) „די ליאלקע" — אריגינעלע קאמע דיע אין 1 אקט. | 3) שילער-באר — אונטער דער לייטונג פון פראפ. י. זאזולא. | 4) לידער און פרעבעל-שפילערייען, | 5) גימנאסטישע איבונגען

אין דער פארשטעלונג נעהמען אנטייל אלע שילער. ◆ די גאנצע הכנסה איז בעשטימט לטובת דער זעלבסט-הילף ביי דער גימנאזיע. ◆ איינצעלהייטען אין די פראגראמען.

HELENÓW ⁝ היינט ◆ דאנערשטאג ◆ 8 א זייגער אוונט

1=ער סימפאנישער קאנצערט

אונטער דער דירעקציע פון טעאדאר רידער. אין פראגראם: III סימפאניע פון בעטהאווען, ווי אויך פון גריג, טשייקאווסקי, וואגנער א. ז.

מארגען, 1-טער טאג שבועות 4 א זייגער נאכמיטאג

גרויסער קאנצערט

פון יודישער מוזיק — רייכער פראגראם

פון יודישע מעלאדיען און קאמפאזיציעס.

שבת, זונטאג און מאנטאג 4 א זייגער נאכמיטאג — זונטאג און מאנטאג 11,15 א זייגער פארמיטאג

גרויסע פאפולערע קאנצערטען || פריהמארגען=קאנצערטען

Park „SIELANKA" PABJANICKA 59

איז ערעפענט צום שפאציר-פאהרטן פון ביי טאג

ODEON ⁝ היינט און פאלגענדע טעג! דער ליבלינג פון לאדז:

Harry Liedtke, Mady Christians, Erna Morena, Małg. Szlegel, Ernest Hoffman

אין דער ערעמישער סאלאן=דראמע אין 10 אקטען, אונטער'ן נאמען:

„דער תכשיט"

אויסער'ן פראגראם: א פראכטפולער פארס

CZARY ⁝ גרויסער יום-טוב-פראגראם!

די ליבעס=העבדלערקע

(Dziewczęta zaułków)

ערשטע דראמע אין 12 גרויסע אקטען. — אין די הויפט-ראלען: BERNARD JESKE | בעריהמטער טראגיק | Mady Christians | Aue Egede Nissen אין דער ראל פון א שטענדיגען מיידעל.

אנהויב 3 א זייגער נאכמיטאג. היינט ערעפנונג פון גארטען! דאס קינא אין גארטען פון 8.30 און 10 אוונד. אין פאלס פון אונגינסטיגען וועטער-קומט פאר די פארשטעלונג אין זאל.

„GONG" ⁝ אונטער דירעקציע פון Wal. Jastrzębiec

אין דעם שעהן איינגעארדנעטן גארטען 16 צגעלניאנא 16

טעגליך 2 פארשטעלונגען: 8 און 10 א זייגער אין אוועגד.

שלאגער יום=טוב=רעוויו! מיט דעם אנטייל פון גאנצען אנסאמבל מיט

„מיר הויבען אן"

Czesław Skonieczny אין דער שפיץ.

שבת און יום=טוב 3 פארשטעלונגען: 6, 8 און 10 אין אווענד.

קינא IMPERIAL ! היינט גרויסער יום=טוב= פראגראם!

די אונשולדיגע זינדערינס

גרויסע ערעטישע דראמע אין 10 אקטען. די געהיימנישען פון האנדעל מיט לעבעדיגע סחורה. דער דאזיגער פילם איז א ווארנונג פאר מוטערס און טעכטער, ווי אזוי זיך צו פערהיטען פאר די הענדלער מיט לעבעדיגע סחורה. — אין די הויפט-ראלען: VIVIAN GIBSON i WERNER KRAUSS | אויסער'ן פראגראם: אמעריקאנער קאמעדיע אין 2 אקטען

אנהויב פון די סעאנסען אין גענוי. טעג 5 א זייגער נאכמ., שבת, זונטאג און יום-טוב 2 א זייגער נאכמ. סימפאנישער ארקעסטער אונטער דער לייטונג פון ה' ס. עסטריך.

אנאנסען-פרייזן: פאר'ן טעקסט—15 גר. פרייטאג און ערב יו"ט—20 גר. אין דער זייט 7 שפאלטע

אין טעקסט—40 „ „ „ „ „ 60— „ „ „ „ 4 „

פאר א מילימעטער-שורה: נאכ'ן טעקסט—10 „ „ „ „ „ 15— „ „ „ „ 7 „

אויסער דער שטאט 50 פראצ. טייערער. אויסל. 100 פראצ. טייערער. מעלדונגען—10 גר. א ווארט

אבאנאמענטס-פרייז: אין לאדז — 5 זל. א חודש מיט אטרעגען א היים; אויף דער פראווינץ — 6 זל. א חודש; אין אויסלאנד מיט 30 פראצ. טייערער.

פאר'ן אינהאלט פון מעלדונגען די אנאנסען איז דער פערלאג נישט פערענטווארטליך

די אדמיניסטראציע איז אפען ביי טאג און ביינאכט.

Za Wydawnictwo „Najer Folksblat", spółka z ograniczoną odpowiedzialnością [illegible] Redaktor odpowiedzialny Ch. Kaufman
Drukarnia [illegible] „Najer Folksblat", Piotrkowska 2[illegible]